

Politiek en bestuur in Haarlem, Heemstede, Bloemendaal en Zand- voort: verleden, heden en toekomst.

**Op weg naar een gezamenlijke gemeente
Zuid-Kennemerland?**

**Verkenning van Piet van der Ham
17 April 2023.**

Inhoudsopgave

- 1. Inleiding**
- 2. Karakteristiek van de vier gemeenten**
- 3. Demografie**
- 4. Huidige samenwerking van de gemeenten**
- 5. Politieke verhoudingen**
- 6. Fundamentele democratie**
- 7. Bestuursproblemen**
- 8. Regionaal strategisch denken**
- 9. De structuur en economie van Zuid-Kennemerland**
- 10. Toerisme**
- 11. Wonen**
- 12. Verkeer**
- 13. Het Sociale domein**
- 14. Onderwijs, sport en cultuur**
- 15. Milieu en Klimaat**
- 16. Financiën**
- 17. Ervaringen met fusies in Zuid-Kennemerland**
- 18. Het mogelijke verlies van identiteit**
- 19. Een blik in de toekomst**
- 20. Fusiegemeente Zuid-Kennemerland**
- 21. Noten en verwijzingen**

I. Inleiding

Gemeenteraadsverkiezingen

In maart 2018 en 2022 zijn er in Zuid-Kennemerland verkiezingen gehouden voor de gemeenteraden van Haarlem, Heemstede, Bloemendaal en Zandvoort. Als geïnteresseerde burger en bekend met Zuid-Kennemerland en de gemeentepolitiek¹ volgde ik vanaf de gemeenteraadsverkiezingen in 2018 tot medio april 2023 het wel en wee van de vier regiogemeenten. In totaal vijf jaren. Daarbij ben ik geïnteresseerd in de vraag hoe de gemeenten zijn omgegaan met hun burgers, hoe als politiek en bestuur met elkaar en hoe tussen de vier gemeenten onderling.

Onweerlegbaar is het feit dat het dagelijkse leven voor veel mensen in Haarlem, Heemstede, Bloemendaal en Zandvoort in elkaar overloopt. Gemeentegrenzen, al dan niet aangegeven met borden, weerhouden niemand ervan om de oversteek te maken. Men maakt veelvuldig gebruik van elkaars gebied en voorzieningen. Of het daarmee ook één gemeente Zuid-Kennemerland moet worden is echter discutabel. Daarom heb ik mij gericht op de vraag wat er in de vier gemeenten in de afgelopen vijf jaren politiek heeft plaats gevonden en ben ik geïnteresseerd in welke mate de vier gemeenten zich voorbereiden op de toekomst.

Onzekerheid

In een column in de Volkskrant van 12 januari 2019 wijdt Martin Sommer een uitgebreide beschouwing aan de onzekerheid op tal van terreinen. “Onzekerheid in een woelige wereld, bestaansonzekerheid, onzekerheid over de waarden waarmee wij zijn opgegroeid, onzekerheid over de razendsnelle veranderingen, onzekerheid over hoe wij dingen horen te doen.”² De coronacrisis en de gevolgen van de oorlog in Oekraïne hebben de onzekerheid nog verder versterkt. En dat is niet aan de gemeenten in Zuid-Kennemerland voorbij gegaan.

Tjeenk Willink

Interessant was ook de beschouwing van Herman Tjeenk Willink in het televisieprogramma van Buitenhof op zondag 31 mei 2020. Het ging toen nog uitsluitend over de gevolgen van de coronacrisis. Tjeenk Willink legde bloot wat er in het overheidssysteem van Nederland in de afgelopen veertig jaar niet goed is gegaan en nodig toe is aan verandering. Het betreft een aantal onderwerpen. Te grote verschuiving van de invloed van de overheid naar de private sector, te weinig oog voor de toenemende ongelijkheid tussen bevolkingsgroepen, te veel accent op de economische groei, te weinig politieke en financiële waardering voor gezondheidszorg, onderwijs en cultuur, en

onvoldoende kennis over de juridische fundamenten van de rechtsstaat. Hoewel de te verwachten veranderingen daarin vooral het beleid betreffen van het parlement en het kabinet, liggen er ook verbanden naar de positie en het functioneren van gemeenten.

Lokaal bestuur in zwaar weer.

Geheel toegespitst op de onzekerheid van gemeenten in deze tijd is de bundel artikelen van het Montesquieu Instituut "Om de lokale democratie-Gemeentebesturen onder druk", waarin een aantal onderzoekers hun mening geven over de toekomst van gemeenten. Daarbij gaat het vooral om de relatie tussen de toenemende invloed van de burgemeesters en de afnemende invloed van de wethouders binnen het bestuur van de gemeente. Ook is een onderwerp de toename van intergemeentelijke samenwerking, waaraan bestuurders veel tijd kwijt zijn en de democratische controle door de gemeenteraden vrijwel afwezig is. Verder is er zorg over de veelheid van levensgrote problemen die door Den Haag worden neergelegd op het bordje van gemeenten, zonder die voldoende financieel te faciliteren. Een veelheid van onderwerpen: jeugdzorg, maatschappelijke ondersteuning, woningbouw, energietransitie en klimaat, opvang van asielzoekers en uitvoeren van de Omgevingswet. Het zijn voor Zuid-Kennemerland herkenbare onderwerpen, die ook in deze Verkenning aan de orde komen.³

Probleemstelling

De eerste Gemeentewet uit 1851 is in 1994 vervangen door de Gemeentewet 1992. Het is daarmee het wettelijke kader voor elke gemeente in Nederland. Maar daarnaast verandert er in en rondom de gemeente van alles wat mogelijk dwingt tot aanpassing van beleid en organisatie. Dat wordt niet alleen veroorzaakt door de coronacrisis en andere mogelijk nieuwe wereldwijde epidemieën. Ook de oorlog in Oekraïne en de economische en militaire spanningen tussen Amerika en West Europa enerzijds en Rusland en China anderzijds beïnvloeden tal van economische en maatschappelijke processen in Nederland. Die kunnen ook verstrekkend zijn voor het functioneren van de gemeenten en dienen wel tijdig onderkend te worden. Hoe zeker kunnen wij zijn dat de huidige gemeenten in Zuid-Kennemerland in de toekomst nog kunnen functioneren zoals zij nu doen? Wat komt er op ons af aan economische en maatschappelijke veranderingen die het gemeentelijke bedrijf dwingen zijn koers te verleggen? En welke betekenis heeft het nauwer met elkaar optrekken van de vier gemeenten binnen de regio Zuid-Kennemerland daarbij?

Lange termijn beleid en coronacrisis

Het huidige beleid van de vier gemeenten is sterk gericht op de korte termijn. Tot veel verder dan vier jaar vooruit kijken, komt men meestal niet na de

gemeenteraadsverkiezing. Met uitzondering van de beleidsvoornemens voor de woningbouw en het klimaat. Een bezinning op de efficiëntie van de toekomstige gemeentelijke organisatie die de toekomst gaat vragen, ontbreekt. Dat gebeurt ook landelijk zoals Peter Giesen in het artikel *Geen regie* in de Volkskrant schrijft. Het gaat over de manier waarop Nederland de coronacrisis heeft aangepakt: "Nederland zag zichzelf als een goed georganiseerd land. Sinds de coronacrisis is van dat beeld weinig over."⁴

In de regio Zuid-Kennemerland waren het niet de burgemeesters of de wethouders gezondheidszorg van de viergemeenten die bij de corona sturing gaven aan de zorg voor de inwoners, maar de minister van Volksgezondheid, het kabinet en de burgemeesters uit Nijmegen en de Haarlemmermeer, die als de voorzitters van de zogenoemde veiligheidsregio's de gemeentebesturen en de bewoners van de gemeenten in Zuid-Kennemerland zijn gaan vertegenwoordigen. Dat zal in de toekomst toch anders georganiseerd kunnen worden. Maar is daar in de regio Zuid-Kennemerland al over nagedacht?

Behoud van de eigenheid van de gemeente

Een ander probleem voor de lange termijn betreft de afkeer van veel inwoners en gemeenteraadsleden van de vier gemeenten om te durven denken aan een fusie van de gemeenten in de toekomst. Dat idee wordt gesmoord in sentimenten voor het behoud van de eigenheid van de vier gemeenten. Het heeft de vier gemeenten belet om de voordelen en nadelen van een sterke regionale vorm van samenwerking/fusie af te wegen tegen de toekomstige economische en maatschappelijke veranderingen en de daarmee samenhangende problemen.

Kern van denken van Mark Moore en Kim Putters

De denkwijze binnen het gemeentebestuur is meestal sterk gericht op het efficiënt functioneren van de gemeente ten behoeve van de burgers. Maar de burger is meer dan een klant van de gemeente. Het is daarom interessant om kennis te nemen van het model van de Amerikaanse bestuurskundige Mark Moore over de relatie tussen burgers, politiek en bestuur en de aansluitende opvattingen van Kim Putters, voormalig directeur van het Sociaal en Cultureel Planbureau in Nederland en nu voorzitter van de Sociaal Economische Raad (SER).

In de jaren '90 schetste Mark Moore bij publieke besluitvorming een strategische driehoek van publieke waarden (de burgers), de democratische legitimiteit (de politiek gekozenen) en de organisatie-inrichting (bestuurders en ambtenaren)⁵ Politiek en bestuur vormen samen het gemeentebestuur/de

gemeentelijke overheid. In de kern stelt Moore de vraag of de burgers goed worden bestuurd en bediend door de gemeentelijke overheid en de daaraan verbonden organisaties. Moore noemt dat: het voldoen aan publieke waarden (public value). Publieke waarden zijn niet alleen materieel, maar ook immaterieel van aard.⁶

In een aantal voorbeelden uitgedrukt: de burgers willen dat de gemeente zich houdt aan de wetgeving, zorgt voor een efficiënte uitvoering van de huisvuilverwerking en andere diensten, voldoende huizen bouwt voor haar inwoners en haar taken binnen het sociale domein voor de burgers op een begrijpelijke en menselijke wijze uitvoert. Maar ook is een belangrijke waarde dat er goed wordt omgegaan met het karakter van de gemeente en de leefomgeving van de burgers. Essentieel is verder dat de burgers niet alleen de gemeenteraad mogen kiezen, maar ook betrokken willen worden bij de opbouw en de uitvoering van het gemeentelijke beleid.

De consequente gerichtheid op de belangen van de bevolking is in de realiteit echter niet steeds onderdeel van het gemeentelijke beleid. Zoals Kim Putters verwoordt: "Er is een sterke neiging te denken vanuit maatregelen waarnaar mensen zich moeten gaan gedragen, in plaats van te denken vanuit mensen. De gemeenteraad, de burgemeester, het college van burgemeester en wethouders en het ambtelijke apparaat zouden juist continu dienstbaar moeten zijn aan de burgers/bevolking. Ook voor het leven in de toekomst. Maar hoe doe je dat? Hoe kunnen het gemeentelijke beleid en de dienstverlening in de toekomst op de beste manier gerealiseerd worden? Daarbij spelen ook dan mogelijke belangen en politieke meningsverschillen een belangrijke rol." ⁷

Werkwijze Verkenning

Ik heb zo veel mogelijk de lijn van Mark Moore en Kim Putters aangehouden, waardoor het bestuurlijke referentiekader van het gemeentebestuur in evenwicht wordt gebracht met de belangen van de burgers van Zuid-Kennemerland. Ik put uit eigen ervaringen, uit beschikbare literatuur, gemeentelijke stukken en vooral uit relevante gebeurtenissen uit de vorige raadsperiode en nadien tot en met de datum van deze verkenning. Wat is er in de vier gemeenten over relevante onderwerpen in de achterliggende tijd aan de orde geweest? De kennis daarover is meestal via de pers opgetekend. Het Haarllems Dagblad en de Volkskrant heb ik dagelijks geraadpleegd voor plaatselijk, regionaal en landelijk politiek nieuws. Ook heb ik gebruik gemaakt van artikelen in de NRC en via TV uitzendingen. Ter onderbouwing verwijs ik zo veel mogelijk naar de beschikbare bronnen, die zijn opgenomen in het hoofdstuk

Noten en verwijzingen. In de maand april 2023 heb ik mijn Verkenning beëindigd.

Dankwoord

Ik dank de vele journalisten van de genoemde dagbladen en de andere genoemde personen voor hun bijdrage. Martijn Bolkestein, Paul Dubbe, Harold Koster, Joke Linders en Henk Schel hebben zinvolle reacties gegeven. Ook hebben Anneke en Tineke van Gessel de verschillende versies van hun commentaar voorzien.

.

2. Karakteristiek van de vier gemeenten

Haarlem

Haarlem is als stad ontstaan in 1245 en beschikte in die tijd over een beperkt grondgebied. Lange tijd was dat voor de stad geen probleem, maar aan het eind van de 19^e eeuw komt het op gespannen voet te staan met de behoefte van Haarlem om zich als centrumgemeente te profileren. Voor nieuwe stedelijke functies had de stad ruimte nodig, evenals woningen voor de mensen die werken in de stad en er ook willen wonen. Zo ontstaan de zogenoemde 19-eeuwse wijken zoals de Leidsebuurt, Rozenprieel en de Amsterdamse-buurt. Daarna liet Haarlem haar oog vallen op de randgemeenten. Dat leverde de annexatie op van de gemeente Schoten, en delen van de gemeenten Spaarndam, Haarlemmerliede en Spaarwoude, Heemstede en Bloemendaal, wat in 1927 door het parlement werd bevestigd.

Nadien is Haarlem haar uitgebreide grondgebied gaan ontwikkelen. Daarmee ontstonden er stadswijken zoals Haarlem-Noord, Schalkwijk, Haarlem-Oost, Haarlem-Zuid en kleinere bebouwde gebieden met woningen en maatschappelijke voorzieningen. De grootste bouwontwikkeling vond plaats na de Tweede Wereldoorlog. Met elkaar ontstond daarmee een conglomeraat van de binnenstad met oudere en nieuwere buurten/stadswijken. Bijzonder is dat ondanks de verscheidenheid toch een sterk Haarlem-gevoel bleef bestaan. Positieve factoren zijn daarbij de fraaie Haarlemse binnenstad met al haar culturele uitingen, de rijkdom aan maatschappelijke voorzieningen en het harmonieuze politieke en bestuurlijke leven van de gemeente. In mijn boek *Politiek in Haarlem, 1970-1974* heb ik dat voor mijn Haarlemse bestuursperiode beschreven.⁸ Haarlemse bestuurders hebben in het verleden weleens gepleit voor fusie met de randgemeenten, maar daar is het bij gebleven.

Heemstede

De gemeente Heemstede was in het verleden een ambachtsheerlijkheid, waar ook het dorp Bennebroek toe behoorde. Vanaf 1816 ging Bennebroek haar eigen weg als zelfstandige gemeente. De historische samenhang is nog steeds te vinden in de naam en het functioneren van de Historische vereniging Heemstede -Bennebroek.⁹ Heemstede zelf heeft een mooie ruimtelijke structuur, een royaal winkelareaal en een gevarieerd cultureel leven. Het is vanwege haar grondgebied de meest homogene gemeente van de vier mogelijke fusiepartners geworden met een duidelijke voorkeur zelfstandig te blijven.

Bloemendaal

De gemeente Bloemendaal is historisch gezien in de Franse tijd ontstaan uit drie bestaande ambachtsheerlijkheden/dorpen: Vogelsanck/Vogelenzang, Tetterode/Overveen en Aelbertsberg/Bloemendaal.¹⁰ Daar is Andere Hout/Aerdenhout later als gemeentedeel bij gekomen. Elk met een eigen karakteristiek. In 2018 zijn de gemeenten Bloemendaal en Bennebroek vrijwillig samengevoegd tot de nieuwe gemeente Bloemendaal. Daarmee bestaat de gemeente Bloemendaal nu uit vijf eenheden/dorpen. Als er al sprake is van identiteit, dan is dat vooral gericht op het eigen gemeentedeel/dorp. Desondanks overheerst toch het gevoel bij vele inwoners dat Bloemendaal als totaliteit uniek is. Daarbij spelen de historie, de bijzondere landschappelijke omgeving en de welvarende uitstraling een rol. Als totaliteit is Bloemendaal namelijk zeer gefortuneerd. Dat blijkt ondermeer uit de jaarlijkse verkiezingen van de gemeente met de gemiddeld rijkste bevolking van Nederland. Daar staat Bloemendaal vrijwel onafgebroken op een van de drie bovenste plaatsen.

Zandvoort

Het vroegere vissersdorp Zandvoort had een eigen cultuur en taal en is in de negentiende eeuw uitgegroeid tot een luxueuze badplaats, vooral voor de Europese/Duitse elite. In de Tweede Wereldoorlog is een groot deel van het dorp door de Duitse bezetters met de grond gelijk gemaakt. Maar na de oorlog is dat relatief snel herbouwd. Zandvoort is qua grondgebied - historisch gezien - ongeveer gelijk gebleven. Wel is daar later Bentveld aan toe gevoegd. Tussen Bentveld en het overige Zandvoort bestaat verschil in de bevolkingssamenstelling wat onder meer tot uitdrukking komt in de verkiezingsuitslagen. Electoraal lijkt Bentveld meer op de villawijk Aerdenhout dan op het overige Zandvoort. De naoorlogse Zandvoortse politiek is het vaak met elkaar oneens, maar niet over de mening dat Zandvoort zelfstandig moet blijven. Wereldwijd is Zandvoort bekend geworden vanwege haar circuit waarop onder meer de Formule 1 autoraces worden gehouden. Dat is een belangrijk onderdeel van de zogenoemde toeristische economie van Zandvoort, waar veel inwoners hun bestaan aan danken (zie hoofdstuk 10). Dat is een belangrijke reden waarom Zandvoort zelfstandig wil blijven.

3. Demografie

Daling van de bevolking in het verleden

Demografisch wordt groei of krimp van de bevolking bepaald door de factoren geboorten, overlijden, instroom/immigratie en uitstroom/emigratie van de bevolking. In de periode 1973- 2017 (44 jaar) is de bevolking zowel in Haarlem als in de regio kleiner geworden. Haarlem van 171.000 inwoners naar 160.000 en Zuid-Kennemerland van 238.000 naar 226.000 inwoners.¹¹ Verlaging van het aantal geboorten was daarvoor de belangrijkste factor. Over de te verwachte terugloop van de bevolking, vooral in Haarlem, maakte de Kennemerraad, het algemene bestuur van het toenmalige gewest Zuid-Kennemerland, zich ernstig zorgen. Ook toen al was er sprake van een onzekere toekomst. Het was een ontwikkeling die zou kunnen leiden tot een afbouw van het bestaande voorzieningenniveau. De daling is door de lange looptijd echter minder bedreigend gebleken dan destijds werd gevreesd. Vooral door de economische groei en daarmee de toegenomen welvaart is het voorzieningenniveau nu op veel onderdelen zelfs "rijker" dan destijds, ondanks de terugloop van het aantal inwoners.

Weer groei?

Betrekkelijk recent is de vermindering van het aantal inwoners veranderd in een bevolkingsgroei, veroorzaakt door de instroom/immigratie. Dat is een landelijke tendens. Zoals Kees Berkhout in het Haarlems Dagblad schrijft: "De babyboom die hier na de oorlog begon, duurde tot in de jaren 60. Inmiddels is immigratie nog de enige bron van groei."¹² Haarlem kende op 1 januari 2017: 160.000 en op 1 januari 2022: 163.000 inwoners¹³ Dat verschil van rond 3000 mensen heeft zeker een relatie met de instroom/immigratie van vluchtelingen/statushouders, met een binnenlandse verhuisstroom, in het bijzonder vanuit Amsterdam en met de zogenoemde arbeidsmigratie vanuit delen van Europa. Interessant is verder dat het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) in 2019 becijferde dat de bevolking van Haarlem in 2035 zal bestaan uit 172.000 inwoners.¹⁴ Dat is een aanzienlijke groei, maar vrijwel gelijk aan het aantal inwoners in 1973. Dat moet te denken geven over de betrekkelijkheid van een verdere bevolkingsgroei.

Dat is ook de teneur van een artikel van Martin Sommer in de Volkskrant: "Het hoge woord is eruit: Nederland moet niet meer groeien"¹⁵ Daarbij verwijst hij naar Frits de Boer, de hoogste baas van de Arbeidsinspectie in Nederland bij het jaarverslag 2021. Het is een hardhandig verhaal over de arbeidsmigratie en een inventarisatie van de vele misstanden die daarbij spelen. Zijn conclusie: "We moeten onze eigen boontjes leren doppen, ook als de arbeidsmarkt krap is, zoals nu." En: "We moeten ons werk zelf opknappen, ook

als dat vies, zwaar en ongezond is.” Andere rapporten ondersteunen de toekomstvisie dat door in deze tijd de instroom van arbeidskrachten te ontmoedigen, dat ook de groei van het aantal inwoners in de toekomst (2050) beperkt. En dat is van essentieel belang voor het milieu en het klimaat. Daar staan echter andere beschouwingen tegenover over het recht van arbeidsmigratie binnen de Europese Unie en de noodzaak van economische groei. Zo wijst Carlijne Vos er op dat voor arbeidsmigranten werk genoeg is in het vergrijzende Europa, (waaronder Nederland) en dat het veel jongeren daarom aantrekt. Carlijne Vos: Arbeidsmigratie dient volgens haar daarom los gezien te worden van de achterliggende redenen voor de opvang van vluchtelingen van buiten Europa en de visie op Europees asielbeleid.¹⁶

“Gezinsverdunning”

Los van het voorgaande is een andere demografische factor van belang gebleken voor het bevolkingsaantal per gemeente. Het betreft een brede maatschappelijke ontwikkeling die in Nederland wordt aangeduid met “gezinsverdunning”. Het betreft het gemiddeld aantal bewoners per woning dat sterk daalt. Dat komt vooral omdat het aantal alleenstaanden in de afgelopen vijftig jaar is toegenomen en naar verwachting in de toekomst nog fors zal groeien. Volgens de demograaf Jan Latten zal over veertig jaar een op de twee huishoudens bestaan uit een alleenstaande of alleenstaande met kind.¹⁷ Volgens Latten heeft dat vergaande invloed op het soort huizen dat in de toekomst gebouwd zou moeten worden: relatief klein en betaalbaar voor singles.

Belangrijke redenen voor “gezinsverdunning” zijn het toenemende aantal echtscheidingen of vergelijkbare relatiebreuken en het nog beperkt kunnen instromen van ouderen in verpleeg- of verzorgingsinstellingen.¹⁸ In zijn column De Kwestie benadert Peter de Waard de “gezinsverdunning” weer vanuit een heel ander gezichtspunt: “ Er is niet zo zeer sprake van een woningtekort, maar veeleer van een overschot aan alleenstaanden. Als meer mensen zouden gaan samenwonen, zijn er minder woningen nodig.”¹⁹ Demografisch heeft dat direct invloed op het benodigde aantal te bouwen woningen om te voorzien in de individuele behoefte van woningzoekenden en tegelijk invloed op het beperken van het bevolkingsaantal.

Een voorzichtige conclusie

De geschiedenis van de terugloop van de bevolking in het verleden in Haarlem en Zuid-Kennemerland maant tot enige voorzichtigheid over de noodzaak om in bewonersaantal te (willen) groeien. Het was de tijd van de productie van wat toen heette woningwetwoningen. Maar dat heeft niet geleid tot een groei van de regionale bevolking. Die is juist kleiner geworden. Ook is de

terugloop niet ten koste gegaan van de voorzieningen. Omgekeerd is het twijfelachtig of er een samenhang bestaat tussen de groei van het aantal woningen, het aantal inwoners en de noodzaak van het uitbreiden van het aantal voorzieningen voor onderwijs, sport, recreatie en cultuur. Dat zal in een aantal buurten wel nodig zijn, bijvoorbeeld voor het basisonderwijs en de eerste lijns zorgvoorzieningen, zoals huisartsen, maar is niet vanzelfsprekend voor andere voorzieningen. In het hoofdstuk 11 Wonen, kom ik daar op terug.

4. Huidige samenwerking van de gemeenten

Ambtelijke samenwerking van Zandvoort en Haarlem

Zandvoort heeft besloten om haar totale ambtelijke dienst onder te brengen bij Haarlem. Volgens insiders zijn de eerste stappen redelijk verlopen. En dat zou de opmaat kunnen zijn voor soortgelijke vormen van ambtelijke samenwerking tussen de andere gemeenten. Maar niet alles tussen Haarlem en Zandvoort ging even goed. Zo was er twijfel over de verdeling van de kosten. Haarlem gaf meer uit aan het werk dat zij in Zandvoort verricht dan dat ze er voor terugkreeg. Daarmee stond de ambtelijke fusie met Haarlem onder druk van het coalitieakkoord dat het college eind juni 2020 heeft gesloten.

Daarover moest stevig worden gesproken met het gemeentebestuur van Haarlem. Wethouder Jur Botter van Haarlem: "Voor drie ton kunnen wij niet blijven doen wat wij nu doen in Zandvoort".²⁰ Als reactie op de bestuurlijke gespreken die tussen Haarlem en Zandvoort nadien zijn gevoerd, hebben beide gemeenten afgesproken om een externe Geschillencommissie in te schakelen om de ambtelijke samenwerking en de kosten uit te zoeken. Het oordeel van de Geschillencommissie pakte uit in het voordeel van Haarlem. Zandvoort zal volgens de bemiddelaars in de komende vier jaar stapsgewijs 700.000 euro meer moeten betalen. De te verwachten reactie vanuit de Zandvoortse politiek kwam snel. "Een hoop geld. Toch maar weer gescheiden optrekken? Een nader extern onderzoek instellen?"²¹

De vraag of daarmee het ambtelijke huwelijk Haarlem en Zandvoort nog te redden viel, lag op tafel.²² Daarover verschilden de meningen. Of het tot een scheiding zou komen, leek echter niet waarschijnlijk. Dan diende het totale ambtelijke apparaat weer opgetuigd te worden, inclusief behuizing. Wat gaat dat dan wel niet kosten. Volgens het toenmalige Groen Links raadslid Karim el Gebaly: miljoenen. Hij vindt dan ook dat het voortdurende gefoeter in het dorp op de ambtelijke samenwerking met Haarlem nog eens de ondergang van Zandvoort kan worden.²³ Recent heeft het Zandvoortse college besloten om toch wat meer ambtenaren dicht bij huis te willen hebben. Die blijven onderdeel van de ambtelijke deal met Haarlem, maar zijn door hun werkplek in Zandvoort wat gemakkelijker bereikbaar. Maar het verandert niets aan de wens van toekomstige bestuurlijke zelfstandigheid.²⁴

Zandvoort blijft zelfstandig

De ambtelijke fusie van Haarlem en Zandvoort zou juist een eerste stap kunnen zijn voor een bestuurlijke fusie tussen Haarlem en Zandvoort. Maar dat is vloeken in de Zandvoortse "bestuurlijke kerk". Dat willen de politieke partijen

niet. Zandvoort blijft zeker zelfstandig, luidt de algemene politieke opinie.²⁵ Het is echter de vraag of dat standpunt op den duur wel houdbaar is. Het is onlogisch en onpraktisch. Dat heeft bijvoorbeeld te maken met de positie van de gemeentesecretaris, die vrijwel in alle gemeenten tegelijk het hoofd/directeur is van het ambtelijke apparaat. Na een interim-periode van de oud-gemeentesecretaris van Heemstede, Willem van den Berg, heeft het college van Zandvoort per 1 januari 2021 toch weer gekozen voor een nieuwe gemeentesecretaris, Maaïke Pippel, die echter niet de Zandvoortse ambtenaren aanstuurt. Dat betekent dat zij uitsluitend nog adviseur is van het college en niet meer tegelijk de "baas" van de Zandvoortse ambtenaren. Of dat model, dat afwijkt van vrijwel alle Nederlandse gemeenten echt gaat werken, valt te bezien.²⁶

Ambtelijke samenwerking van Bloemendaal en Heemstede

Bloemendaal en Heemstede werken ambtelijk op een aantal beleidsterreinen al nauw samen: communicatie, P&O, belastingen en sociale zaken (waarvan de twee laatste in de vorm van een gemeenschappelijke regeling). De ervaring is dat er bedrijfsmatig wel voortgang is geboekt, maar dat het probleem zit bij het beleid. Dat staat formalisering van de ambtelijke (en bestuurlijke) samenwerking vooralsnog in de weg. Wel hebben Heemstede en Bloemendaal vastgelegd om zich gezamenlijk voor te bereiden op de invoering van de Omgevingswet. Daartoe is een omvangrijk Projectplan Omgevingsvisie Bloemendaal-Heemstede geproduceerd, dat door beide gemeenteraden is bekrachtigd. Een omgevingsvisie is een strategische visie voor de lange termijn voor de gehele fysieke omgeving van de betreffende gemeente²⁷ De strategische visie is een belangrijk instrument van de zogenoemde Omgevingswet. Daarnaast heeft het college van Bloemendaal op 15 november 2022 besloten om de ambtelijke samenwerking in 2023 voort te zetten en het besluit daarover voor te leggen aan de commissie en de gemeenteraad.²⁸

Waarom niet regionaal gedacht bij de omgevingsvisie?

De Omgevingswet biedt bij uitstek de mogelijkheid voor de vier gemeenten om gezamenlijk beleid te maken op tal van onderwerpen. De samenwerking van Bloemendaal en Heemstede bij een omgevingsvisie zou naadloos kunnen gelden voor Bloemendaal, Heemstede, Haarlem en Zandvoort samen. Sterker nog, de fysieke grenzen van Bloemendaal met Haarlem en Zandvoort zijn vergelijkbaar met die van Heemstede en daarmee in het kader van de Omgevingswet relevant. Eén gezamenlijke omgevingsvisie had erg voor de hand gelegen. Een gemiste kans om met behoud van de bestuurlijke zelfstandigheid een stuk verder te komen met het vastleggen van de regionale samenhang van het fysieke milieu van de regio Zuid-Kennemerland. Wel wordt in de

ontwikkelingsvisie van Bloemendaal en Heemstede niet alleen rekening gehouden met invloeden vanuit Haarlem en Zandvoort, maar ook van de Metropoolregio Amsterdam (MRA), andere regio's en van de provincie. Zoals bij grote gemeenschappelijke opgaven als energietransitie en woningnood.

Maar over veel andere kernzaken gaan de vier gemeenten toch weer ieder hun eigen weg.²⁹ Dat hangt vooral samen met het feit dat een omgevingsvisie moet leiden tot een concreet gemeentelijk Omgevingsplan (2022-2030). Toch blijft het een gemis dat mede daardoor de bijdrage voor een uit te voeren en politiek gedragen regionaal beleid in de nabije toekomst minimaal is. Positief is wel dat in iedere gemeente de inwoners in verschillende vormen worden betrokken.

Neen tegen bestuurlijke fusie van Heemstede met Bloemendaal

Door een mogelijke bestuurlijke fusie van de gemeenten Heemstede en Bloemendaal is - althans voorlopig - een dikke streep getrokken door de unanieme uitspraak van de gemeenteraad van Heemstede tijdens een speciaal aan dit onderwerp gewijde raadsvergadering. "Geen enkele fractie ziet fusie zitten". Hoewel al 40% van de ambtenaren van beide gemeenten samenwerkt, is dat geen reden voor politiek Heemstede om fusie ook bestuurlijk door te zetten. Kort en krachtig luidt het geluid van de Heemstedse raad: "Geen fusie met Bloemendaal". Hoe de samenwerking op ambtelijke niveau nu verder moet, blijft ongewis. Het college van Heemstede ziet wel belangrijke voordelen zoals verminderen van de kwetsbaarheid, verbeteren van de kwaliteit van de dienstverlening, beter voorbereid zijn op nieuwe taken en samen optrekken voor een stevige positie in de regio. Stuk voor stuk argumenten die ik onderschrijf.³⁰

Moeilijk controleerbare regelingen

De huidige samenwerking tussen de vier gemeenten onderling en met andere gemeenten vindt politiek en bestuurlijk bij veel beleidsonderdelen plaats, maar niet steeds met dezelfde gemeenten. Dat leidt tot een wirwar van regelingen, die vaak moeilijk controleerbaar zijn door de afzonderlijke gemeenteraden. Het gaat daarbij om een gemeenschappelijke regeling, een gezamenlijke stichting of vennootschap, dan wel een overeenkomst. Het nadeel van samenwerken op basis van een van deze regelingen is geen specifiek probleem voor uitsluitend de gemeenten van Zuid-Kennemerland. Voor alle Nederlandse gemeenten blijkt dat onder meer uit de Monitor van het Sociaal Domein van het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP). 'Gemeenteraadsleden zeggen dat ze te weinig tijd hebben om alle nieuwe taken van de gemeente goed te kunnen volgen.'³¹

Daardoor ontstaat de onwenselijke situatie dat de ambtelijke samenwerking op onderdelen wel gericht is op (regionale) samenwerking, terwijl de politieke besluitvorming en controle daarbij achterblijft. De Staatscommissie parlementair stelsel onder voorzitterschap van Johan Remkes, spreekt in dit verband van een democratisch tekort als delegatie naar een indirect democratisch gelegitimeerd regionaal niveau noodzakelijk is als gevolg van een te kleine gemeentelijke schaal.³² Is dat een oproep van de Staatscommissie om de verschillende regelingen te vervangen door (kleinere) gemeenten samen te voegen? In het eindrapport van de Staatscommissie wordt daar niet meer naar verwezen.³³

5. Politieke verhoudingen

Maatschappelijke en politieke samenhang in de regio

De maatschappelijke samenhang van de vier regiogemeenten is een historisch gegeven dat in tal van publicaties is verwoord. Daarbij is Haarlem de centrumstad met "voorlopers" van de huidige gemeenten Heemstede, Bloemendaal en Zandvoort als omringend gebied. Ook in de huidige tijd lopen veel activiteiten van onderwijs, maatschappelijke, culturele en sportorganisaties dwars door de gemeentegrenzen heen. De belangstelling van de bevolking is echter vooral gericht op de eigen gemeente. Gemeenten en de bevolking hebben de neiging om de activiteiten op hun eigen grondgebied te koesteren.³⁴ Dat is begrijpelijk, maar het waarderen van de "eigen" organisaties en activiteiten leidt tot een zekere mate van chauvinisme en sociocentrisme.³⁵ Met elkaar wordt daarmee de identiteit van de eigen gemeente belangrijker gemaakt dan de historische en maatschappelijke samenhang van de regio. Dat is een sentiment dat ook speelt in de politiek. Het over de eigen grens kijken is niet het sterkste punt bij de politieke partijen in de verschillende gemeenten in de regio Zuid-Kennemerland. Zeker niet bij de plaatselijke politieke partijen. Maar in de afgelopen vier jaren hebben wel landelijke partijen in Zuid-Kennemerland de vier plaatselijke afdelingen samengevoegd tot een regionale afdeling. Daarbij zijn de plaatselijke afdelingen autonoom gebleven bij het samenstellen van de plaatselijke kandidatenlijst voor gemeenteraadsverkiezingen en het formeren van het college.

Uitslag gemeenteraadsverkiezingen in 2018

Politieke samenstelling van de gemeenteraden in aantallen stemmen in 2018

³⁶	Heemstede	Bloemendaal	Zandvoort	Haarlem	Zuid-Kennemerland
Lokalen	4139	2879	2466	15097	24581
Groen links	1912	1878	609	13484	17883
VVD	3137	3057	1415	8786	16395
D66	2223	1679	1087	8402	13391
PvdA	1037	815	538	9121	11511
CDA	1310	1592	1022	7301	11225
SP				4800	4800
CU				1798	1798
PVV			773		773
Totaal	13758	11900	7910	68789	102357

Hoe zou in 2018 de politieke samenstelling geweest zijn als de gemeenten zouden samengaan? Dat valt af te leiden uit de laatste kolom van de bovenstaande tabel. Uiteraard is het niet meer dan een impressie omdat de omstandigheden, campagnes en personen in die situatie zouden verschillen. Toch valt het op dat de lokale partijen bij elkaar opgeteld de grootste fractie zouden zijn. Theoretisch goed voor 24% van alle stemmen. Maar daarmee is het nog niet een echte fractie. Daar is veel meer voor nodig. Opvallend is ook dat de lokalen in drie gemeenten aan kop gaan. In Bloemendaal is de VVD nog steeds de grootste partij, maar het verschil met de lokalen is gering.

Uitslag gemeenteraadsverkiezingen in 2022

Politieke samenstelling van de gemeenteraden in aantallen stemmen in 2022

37	Heemstede	Bloemendaal	Zandvoort	Haarlem	Zuid-Kennemerland
Lokalen	3437	3504	3052	12281	22274
Groen links	1871	1736	639	9688	13934
VVD	3137	2711	869	7354	14071
D66	2557	2210	618	8676	14061
PvdA	1179	1044	556	10979	13758
CDA	1270	946	1141	3503	6860
SP				2982	2982
CU				1587	1587
Overig landelijk			740	9659	10399
Totaal	13451	12151	7615	66709	79926

Vanwege de vergelijkbaarheid met 2018 is dezelfde volgorde van de partijen aangehouden. Het totaal aantal stemmen in 2022 is aanzienlijk lager dan in 2018. Dat is een algemene tendens in Nederland. Zoals de Volkskrant in een commentaar op 18 maart 2022 plastisch omschreef: "Lokale verkiezingen: steeds meer stemgerechtigden zien er het nut niet van in. Hoe kwalijk is het dat een groeiende groep behept is met een 'schijt aan alles mentaliteit'?"³⁸ In Zuid-Kennemerland betreft het verschil in aantal stemmers tussen 2018 en 2022: 102.357-79.926 = 22.431 personen. Dat komt in de buurt van de totale bevolking van de gemeente Bloemendaal.

Het totaal aantal stemmers dat in 2022 gekozen heeft voor een lokale partij is ook minder dan in 2018: 2307 personen. Toch zijn in 2022 in alle vier de gemeenten samen geteld de lokalen in totaal de grootste fractie, bijna 28%.

Dat is 4% meer dan in 2018. De lokalen zijn dus in de regio sterker geworden. De enige partij die in alle gemeenten is gegroeid is de PvdA. Verder valt het op dat andere landelijke partijen dan de reeds bekende partijen in 2018 nu 13 % scoren. De conclusie is dat in 2022 het grootste deel van de kiezers in Zuid-Kennemerland voor een landelijke partij koos, in totaal 57652 stemmen, dat is 72%. Ondanks de groei van de lokalen overheersen in Zuid-Kennemerland nog steeds de kiezers van landelijke partijen de plaatselijke politiek.

Het duale stelsel versus het monistische stelsel

Hoewel de kern van de gemeentewet uit 1851 in stand is gebleven, is bij de wijziging van de Gemeentewet in 2002 vastgelegd dat het duale stelsel van het gemeentebestuur het monistische stelsel zou vervangen.³⁹ Het duale stelsel moet zorgen voor een duidelijke scheiding van de macht ('countervailing power') van de gemeenteraad enerzijds en het college van Burgemeester en Wethouders anderzijds. Ook veranderde de structuur. De gemeenteraad en de raadscommissies beschikken nu over een eigen ondersteunend apparaat, de Griffie met eigen protocollen. De commissies worden niet meer voorgezeten door wethouders maar door raadsleden. De verhouding van raad en college is meer politiek en minder bestuurlijk gericht dan in het monistische stelsel van voor 2002. Een belangrijk verschil tussen het monistische en het duale stelsel betreft de positie van de wethouders. In het duale stelsel mogen wethouders geen raadslid meer zijn en kunnen personen uit andere gemeenten als wethouder worden gekozen. Daarmee is de relatie tussen de gemeenteraad als beleidsbepaler en het college van B. en W. als beleidsuitvoerder (theoretisch) duidelijker geworden.

Twee tegenstellingen

Het duale stelsel omvat wettelijk gezien heldere taken die in de praktijk echter weinig worden nageleefd. Dat ligt vooral aan het feit dat de politieke partijen die vertegenwoordigd zijn in de gemeenteraad ook in het duale stelsel de wethouders in het college van B. en W. kiezen. Daarbij geldt in de huidige praktijk meestal/vaak dat de grote partijen met elkaar de dienst uitmaken. In onderling overleg bepalen zij wie de wethouders worden en hoe het gewenste beleid van het college zal zijn. Daardoor ontstaat vanzelf een scheiding binnen de gemeenteraad tussen de collegepartijen en de oppositiepartijen.

Dat staat echter op gespannen voet met de essentie van het duale stelsel, waar juist het accent ligt op de samenhang van de totale gemeenteraad als beleidsbepaler en het college als uitvoerder van dat beleid. Het verschil met het vroegere monistische stelsel is daardoor in de praktijk niet steeds duidelijk. Ook nu trekken de coalitiepartijen meestal één lijn met het college

waardoor de coalitiepartijen in de gemeenteraad vaak tegenover de oppositiepartijen opereren. Daarnaast bestaat op basis van het duale stelsel de tegenstelling gemeenteraad als totaliteit versus het college. Dat is verwarrend of zoals Bolkestein en Fennema dat in hun boek *Dorpspolitiek* zeggen: "Het is één tegenstelling te veel."⁴⁰

Raadsakkoord

De tegenstelling kan ondervangen worden door het sluiten van een raadsakkoord. Dat gebeurde nu al in 56 gemeenten in Nederland. Dat blijkt uit het rapport Routekaart voor raadsakkoorden, geschreven in opdracht van de Nederlandse Vereniging voor Raadsleden door twee deskundigen ingevoerd in de bestuurskunde. Zij refereren daarbij aan de kabinetsformatie in 2021 waarbij gestreefd wordt naar een 'regeerakkoord op hoofdlijnen'. Uit de ervaringen van veel onderzochte gemeenten blijkt dat een raadsakkoord leidt tot meer gezamenlijke ambitie, een constructieve samenwerking en tot een groter verantwoordelijkheidsbesef.⁴¹ Lezenswaardige literatuur voor de raadsleden van de vier regiogemeenten van Zuid-Kennemerland.

De controlerende taak van de gemeenteraad

Dat geldt ook voor het artikel 'De controlerende taak van de gemeenteraad is simpelweg een farce!' Geschreven door twee (ex) raadsleden uit Roosendaal en Breda. Daarbij refereren zij aan de opvattingen van het kamerlid Pieter Omtzigt -in woord en geschrift- over de beperkte uitvoering van de controlerende taak van de Tweede Kamer ten opzichte van het kabinet. Zij zien een analogie met de rol van de gemeenteraden in veel Nederlandse gemeenten.⁴² Naast de taken van de gemeenteraad als de beleidsbepaler en het college van B. en W. als de beleidsuitvoerder wordt namelijk over het hoofd gezien dat de collegepartijen en de oppositiepartijen samen de wettelijk taak hebben om de uitvoering van het beleid te controleren. Maar daartoe ontbreken volgens de auteurs vaak de motivatie en de middelen (tijd en geld) van de toch al verdeelde gemeenteraad om daar veel werk van te maken. Daarmee dreigt de controlerende taak - volgens de auteurs - simpelweg een farce te worden.

In de vier gemeenten van Zuid-Kennemerland is de controlerende taak van de gemeenteraad vooral een zaak voor de politieke partijen die niet in het college vertegenwoordigd zijn. Los van de behandeling van de jaarlijkse gemeentebegroting en gemeenterekening, wordt de controle vaak ingegeven door toevallig spelende kwesties in de bevolking, waarbij de plaatselijke partijen meestal de toon zetten. Uit democratisch oogpunt is daar weinig mis mee, mits tegelijkertijd de gemeenteraad als totaliteit haar controlerende taak op essentiële momenten wel waar maakt.

Geen terugkeer naar het monistische stelsel

Het monistische stelsel was vooral geschikt voor gemeenten met een beperkt aantal politieke partijen. Dat is in de vier gemeenten in Zuid-Kennemerland niet langer het geval. Vooral voor gemeenten met veel partijen is een consequente scheiding zinvol tussen het raadsniveau als bepaler van het basisbeleid, de grote lijnen, en dat van het college als uitvoerder van het basisbeleid. Dat kan vooraf worden vastgelegd in een raadsakkoord. Als raad en college zich consequent daaraan houden, ontstaat er juist veel ruimte voor het werk van individuele raadsleden en hun taakopvatting om dienstbaar te zijn aan hun kiezers. Er blijft immers naast het basisbeleid nog genoeg detailwerk over voor zowel de raadsleden van de partijen die niet in het college zitten als voor de raadsleden van de collegepartijen om basaal raadswerk te doen. Het betreft permanent contact houden met de burgers en maatschappelijke organisaties, initiatieven opsporen, die zich tussentijds aandienen, deze - zo nodig - ondersteunen en ter kennis brengen van de gemeenteraad, het college en het ambtelijke apparaat. Ook dat is onderdeel van duaal besturen.

Collegevorming in Zuid-Kennemerland in 2022

In de vier gemeenten in Zuid-Kennemerland is in 2022 een tussenvorm gekozen van het monistische met het duale stelsel. Wel is met alle partijen overleg gepleegd over de inhoud van een collegeprogramma op basis van ieders politieke wensen, maar dat heeft niet geleid tot een uitvoerbaar raadsprogramma dat door alle partijen wordt onderschreven en ondersteund. Daarna zijn toch weer de grootste partijen initiatiefnemer geworden van een politiek samen te stellen college. In Haarlem de PvdA, in Heemstede en Bloemendaal de VVD en in Zandvoort, de verrassende winnaar: de Jongerenpartij. Die vier partijen hebben met andere partijen overeenstemming verkregen over de samenstelling van het nieuwe college van B. en W.⁴³ Daardoor is de tegenstelling coalitiepartijen versus oppositiepartijen in stand gebleven zonder volledig recht te doen aan de aanpassing van de Gemeentewet in 2002.

Voorspelling

Het is riskant om op basis van de verkiezingscijfers van 2018 en 2022 een voorspelling te doen voor een verkiezingsuitslag in de toekomst. Maar het lijkt vrij zeker dat de Lokalen gezamenlijk ook dan de meeste stemmen zullen krijgen en waarschijnlijk op nog grotere afstand komen van de landelijke partijen.⁴⁴ Gezien de vele partijpolitieke factoren is het verder moeilijk te voorspellen hoe de verkiezingsuitslagen landelijk en plaatselijk per partij gaan worden. Maar los daarvan is de vraag voor welke politieke partijen in de toekomst een mogelijke fusie van gemeenten vooral interessant is. Ik denk dat de lokalen de meeste baat hebben bij een nauwe onderlinge samenwerking of federatievorming binnen een mogelijke fusiegemeente Zuid-

Kennemerland. Dan zijn ze groot genoeg om gezamenlijk deel te gaan uitmaken van het college van Burgemeester en Wethouders. Sterker nog, zij gaan met hun 28 % de toon zetten voor een college van B. en W.

Bestuurlijke macht

Het voorgaande sluit nauw aan bij de positie van de huidige plaatselijke politieke partijen in de vier gemeenten van Zuid-Kennemerland. Daarbij kunnen in Haarlem en Bloemendaal vraagtekens gesteld worden bij de effectiviteit van de plaatselijke partijen om bestuurlijke macht te kunnen uitoefenen ten gunste van de kiezers die op hen gestemd hebben. Daarvoor is deelname aan het college van Burgemeester en Wethouders essentieel. In Heemstede was dat het geval in het vorige college en in Zandvoort zowel in het vorige als het huidige college. Voor Haarlem en Bloemendaal is een plaats voor de lokale partijen zowel in het vorige als in het huidige college niet gerealiseerd.

Dat zou een verklaring kunnen zijn voor de politieke onvrede in de gemeenteraad van Bloemendaal en Haarlem. In Bloemendaal heeft dat geleid tot integriteitsproblemen, die behandeld worden in hoofdstuk 7 Bestuursproblemen. In Haarlem was sprake van chaos in een Haarlemse commissie vanwege het grote aantal commissieleden, plaatsvervangers en insprekers in relatie tot de krappe spreektijd die iedereen kreeg.⁴⁵ Als reactie daarop hebben de politieke partijen besloten dat het presidium wanneer het maar mogelijk is langere spreektijden zal uitdelen aan raadsleden. Echter: alleen extra tijd als de vergadering kort is ⁴⁶ Dat is een noodmaatregel waarvan de effectiviteit nog moet blijken. De spreektijdruzies zijn m.i. een symptoom van het grote aantal politieke partijen in de Haarlemse gemeenteraad, landelijke en plaatselijke samen, en het aantal personen dat -- mede door het commissiestelsel -- daardoor politiek betrokken is bij de Haarlemse gemeenteraad. Als een onderwerp omstreden is en er veel insprekers uit de bevolking hun mening willen geven, is dat moeilijk beheersbaar. Het valt door de plaatselijke partijen te overwegen om tijdens gemeenteraadsvergaderingen en commissievergaderingen nauwer samen te werken. Dat levert niet alleen bevredigende vergaderingen op, maar het vergroot de daadkracht, invloed en bestuurlijke macht van de plaatselijke partijen ten gunste van hun kiezers.

Uitslag Provinciale Staten verkiezing in Noord- Holland in 2023.

De spectaculaire landelijke winst van de politieke partij BoerBurgerBeweging (BBB) is ook niet ongemerkt voorbij gegaan aan Noord-Holland. Voor de onderlinge verhoudingen in de vier gemeenten in Zuid-Kennemerland is echter weinig veranderd.⁴⁷ Toch kunnen de veranderingen van de provinciale verhoudingen in Noord-Holland wel invloed gaan hebben op toekomstige beleidszaken die voor de regio Zuid-Kennemerland en de MRA van belang zijn.

6. Fundamentele democratie

In de afgelopen jaren is gebeurd wat reeds vele jaren geleden door de socioloog Karl Mannheim werd voorspeld: “fundamentele democratisering van de bevolking die de mogelijkheid van meepraten door de bevolking steeds urgenter maakte.”⁴⁸ De fundamentele democratisering zoals Mannheim die destijds beschreef, is nog steeds een actueel thema. Zo kopte het *Haarlems Dagblad* van 19 maart 2018 “Laat burgers meebeslissen”. Dat was de algemene mening van de lijsttrekkers van de Haarlemse politieke partijen tijdens het verkiezingsdebat in het Patronaat. Het is slechts een van de vele pleidooien om de burgers meer invloed te geven. Maar hoe dat moet gebeuren, blijft een punt van discussie. Mannheim had het destijds over meepraten, terwijl de Haarlemse politiek spreekt over meebeslissen. Dat is een groot verschil. Het is kenmerkend voor de begripsverwarring die vaak in politieke discussies valt waar te nemen.

Inspraak en burgerparticipatie

Burgers hebben belangen en ideeën over gemeentelijke zaken. Van politieke partijen en het gemeentebestuur mag je verwachten dat ze daar rekening mee houden. Belangen kunnen algemeen van aard zijn zoals de behoefte aan een betaalbare woning, of de aanleg van een verkeersrotonde vanwege de verkeersveiligheid, dan wel specifiek zoals de wens een extra verdieping op je huis te mogen zetten. Daarnaast heersen er ideeën over het ophalen van huisvuil, beperking van energieverbruik, groenvoorzieningen en vele andere beleidszaken.

Over al deze onderwerpen dient het gemeentebestuur de burger te horen. Dat gebeurt op verschillende manieren: via schriftelijke en/of digitale enquêtes, via inspraakmogelijkheden bij commissievergaderingen, spreekuren van burgemeester en wethouders, hoorzittingen en beeldvormende avonden. Vaak is inspraak vastgelegd in een juridische vorm, bijvoorbeeld bij bestemmingsplannen.⁴⁹ Burgerparticipatie ligt in het verlengde van inspraak, maar verschilt met inspraak doordat actie niet wordt ondernomen door te reageren op het beleid van de gemeente, maar door burgers die zelf zaken voorleggen aan het gemeentebestuur. Zowel bij inspraak als bij burgerparticipatie kan het gaan om ideële, groeps- of persoonlijke belangen en inzichten. Inspraak en burgerparticipatie kennen daardoor vele uitingsvormen, die verschillen naar onderwerp.

Maatschappelijke en culturele organisaties

In alle regiogemeenten bestaat in de dorpen, wijken en buurten de historisch gegroeide structuur van de maatschappelijke en culturele organisaties, vaak

ontstaan vanuit vroegere initiatieven van winkeliers kerk(en), scholen, sportverenigingen, muziekgezelschappen, Oranjecomite's., e.d. Met al deze organisaties bestaat een band met het gemeentebestuur, vaak van financiële aard. Met uitzondering van de wijkraden in Haarlem, zijn er in de andere gemeenten echter geen bestuurlijke organen, die werkelijk leiding geven aan de plaatselijk democratisering van de bevolking. Wel zijn er vormen die er op lijken zoals de denktank in het dorp Vogelenzang, de dorpsraad van Spaarnedam, de dorpsraad In Bennebroek e.d.⁵⁰ Deze vormen betekenen echter nog geen representatieve vertegenwoordiging van de plaatselijke bevolking. Bovendien is het onduidelijk hoe de samenhang is met de reeds bestaande maatschappelijke en culturele organisaties.

Nieuwe democratie en wijkraden

Voormalig wethouder Jur Botter heeft de reactie van het Haarlemse college op de verschillende vormen van inspraak en burgerparticipatie door de Haarlemse bevolking aangeduid met Nieuwe democratie.⁵¹ Hoewel deze interessante beleidszaken aanroert⁵², is het echter de vraag of het bestaande instituut van de wijkraden niet wat wordt weggedrukt door de spontaniteit van de verschillende nieuwe activiteiten van de inspraak en de burgerparticipatie? En is men vergeten dat inspraak en burgerparticipatie bij uitstek de taak zijn geworden van de wijkraden in Haarlem, die zo'n vijftig jaar geleden zijn ontstaan als tegenkracht van het Haarlemse wijkvernieuwings-beleid? Zoals ik dat uitgebreid heb beschreven in mijn boek *Politiek in Haarlem 1970-1974. Voorbij maar niet vergeten*. Ook toen al een combinatie van inspraak, burgerparticipatie, ruimtelijke ordening en politieke actie.⁵³

Raad, versterk positie wijkraden!

Kort na de gemeenteraadsverkiezingen in 2022 hebben een aantal Haarlemse burgers, bekend met het werk van wijkraden, zich daarom gericht tot de nieuwe gemeenteraad met een vijftal voorstellen om de positie van de wijkraden in Haarlem te versterken. Dat is volgens hen nodig omdat de Nieuwe democratie te weinig rekening houdt met het feitelijke functioneren van de bestaande wijkraden.⁵⁴ Op hun aanbevelingen over een aantal aspecten, wordt hierna nog verder ingegaan. Aansluitend heeft een van de indieners, oud wethouder van Haarlem Jan van Eeden, in een uitgebreide reactie op een eerdere stellingname van oud-burgmeester Bern Scheiders van Haarlem (en ook een tijd van Bloemendaal) over de vastgelopen gemeentelijke democratie. Schneiders pleit voor 25 miniprovincies om een einde te maken aan het schimmige middenbestuur van gemeenschappelijke regelingen.⁵⁵ Ikzelf zoek de oplossing van de fundamentele democratie, evenals Jan van Eeden, niet

buiten de gemeentelijke structuur, maar binnen de gemeenten in een aangepaste vorm van de wijkraden.

Het ombuigen van de bestuurscultuur

Ook in de drie andere gemeenten bestaat de behoefte aan vergelijkbare vormen als de Nieuwe Democratie In Haarlem. Zoals het voormalige college van Bloemendaal in het collegevoorstel Plannen voor de toekomst het helder formuleert: "het ombuigen van de bestuurscultuur". "Van de straat naar de raad". Burgemeester Elbert Roest: "het ophalen van opvattingen uit de woonkernen om daarmee de gemeenteraad te voeden".⁵⁶

Jos Wienen, Johan Rudolf Thorbecke en Annemarie Kok

Ook de mening van burgemeester Jos Wienen tijdens zijn Nieuwjaarstoespraak 2019 komt in die richting: "Het betekent dat we de inbreng uit de stad serieus moeten nemen en er niet badinerend over mogen doen. Aan de andere kant hebben wij ook een bestuur nodig dat knopen kan doorhakken."⁵⁷ Zijn opvatting komt in de richting van de denkbeelden van Johan Rudolf Thorbecke, grondlegger van de gemeentewet in 1851. In een boeiend artikel in de NRC wijst Annemarie Kok, publicist en onderzoeker, er op dat de huidige trend van de zogenoemde "participatieve democratie" of "publieksdemocratie" op gespannen voet kan staan met de opvatting van Thorbecke over het algemeen belang van openbaar bestuur. "Thorbecke bepleitte een institutionele ordening waarbinnen op zakelijke, deskundige en gecontroleerde wijze steeds weer het *algemeen belang* kan worden vastgesteld en goede wetten kunnen worden gemaakt" Hoewel de visie van Thorbecke niet specifiek is gericht op het gemeentebestuur, als politieke gemeenschap, lopen er wel relaties tussen het denken over de functie van het gemeentebestuur door Wienen en Thorbecke en de nieuwe vormen van fundamentele democratie. Annemarie Kok noemt de versmelting van vertegenwoordigend bestuur en een permanent participatiecircuit daarom "meervoudige democratie"⁵⁸

Los van allerlei incidentele acties vanuit de bevolking is er volgens mij behoefte om de invloed van bewoners/burgers/bevolking een vaste vorm te geven. Dat is geen nieuwe gedachte, maar het lijkt mij nuttig om de ontwikkelingen binnen Zuid-Kennemerland van een kader te (blijven) voorzien. In het vervolg noem ik leidende organisaties zoals dorpsraden, wijkraden, denktanks, e.d. *bewonersraden*, om het accent te leggen bij de bevolking/burgers/bewoners van een deel van de gemeente. Bewonersraden moeten vooral een ontmoetingsplaats vormen voor plaatsgenoten. Het verschil tussen bewonersraden en de bestaande Haarlemse wijkraden is niet groot. Het

accent ligt bij het begrip bewonersraad op de bevolking en bij wijkraad op het gebied.

Zelfstandige rechtspersoon

Bij de bewonersraden gaat het vooral om de wijze waarop *zo veel mogelijk* bewoners betrokken worden bij de meningsvorming over onderwerpen met een gemeenschappelijk plaatselijk belang. Dat dient te gebeuren binnen een zelfstandige rechtspersoon met een op democratische wijze gekozen bestuur, opgenomen in de politieke en bestuurlijke besluitvorming van de gemeente. Bij bewonersraden moet dus sprake zijn van een vaste vorm met een vastgelegde structuur, rechten en plichten binnen het gemeentelijke politieke en bestuurlijke stelsel en met een eigen budget. Dat is nodig omdat de bewonersraden over haar functioneren verantwoording moet kunnen afleggen zowel naar de bevolking als naar de gemeente.

Van wijkraad naar wijkplatform

Recent is het nieuwe college van Haarlem gekomen met een visie om de inspraak en de participatie van de bevolking meer op elkaar af te stemmen. Dat sluit nauw aan bij mijn wijze van denken. Volgens het college: "In de huidige situatie van wijkraden is er onvoldoende ruimte voor de betrokkenheid van alle actieve Haarlemmers. Om daar verandering in te brengen, zetten we in op wijkplatforms. Deze netwerken bestaan uit bewoners, ondernemers en andere partijen uit de wijk en zorgen voor onderlinge verbinding én verbinding tussen de gemeente en de wijk. We nemen dus afscheid van de wijkraden zoals we ze nu kennen: als belangenbehartiger van bewoners uit een wijk en woordvoerder van de wijk. De betrokken bewoners in de wijkraden willen we graag behouden en onderdeel uit laten maken van wijkplatforms"⁵⁹

In de daarop volgende bijeenkomst van het college van Haarlem met de bestaande wijkraden was er begrip, maar ook twijfel en bezwaar over wijkplatforms. Dat is niet onlogisch gezien de variatie van functioneren door de verschillende Haarlemse wijkraden. Persoonlijk vind ik het begrip wijkplatform discutabel. Het geeft wel aan dat iedere bewoner van een gebied welkom is om over zaken in dat gebied mee te denken en te praten, maar het ontbeert een vaste structuur die essentieel is om werkelijk een bijdrage te kunnen leveren voor de politiek en het bestuur van de gemeente Haarlem. Ik vind mijn voorgestelde begrip bewonersraden daarom beter. Het zijn politieke organen van bewoners, binnen een politiek en bestuurlijk stelsel van de gemeente, gericht op het meebesturen van de gemeente en daarmee realiseren van fundamentele democratie van de totale gemeente. Dat is een stuk concreter dan de vaagheid van het Haarlems college van B. en W., wat wethouder Floor Roduner tijdens een besloten "gebiedssessies" met de wijkraden naar voren

bracht. En wat in een ingezonden brief door oud-wethouder Jan van Eeden terecht werd bekritiseerd onder het hoofd *Communicatie als goocheltruc*.⁶⁰

Pluriformiteit en fundamentele democratie

Over de nadere afstemming en taakinvulling van bewonersraden dient nog verder nagedacht te worden. Het moet geen eenheidsworst worden. Afhankelijk van het woongebied, de vraag vanuit de plaatselijke bevolking en de reeds ingevulde taken van de maatschappelijke en culturele organisaties, kan dat pluriform zijn. Het is juist de aantrekkelijkheid dat fundamentele democratie als principe voor iedereen geldt, maar de vormgeving kan verschillen per gebied, historie van de maatschappelijke en culturele organisaties en de verschillende vormen van burgerparticipatie. Wel is het zinvol dat de bewonersraden qua basisfunctie gelijk zijn en gelijke rechten kennen zoals communicatie met de betreffende gemeente en de financiering van hun activiteiten. Maar ik benadruk nog eens dat bewonersraden politieke organisaties zijn die onderdeel uitmaken van de gemeentelijke politiek. Het is een vorm van wat ik in hoofdstuk 18 noem geografische (en politieke) schaalverkleining.

7. Bestuursproblemen

Inleiding

Bestuursproblemen kunnen het gevolg zijn van de specifieke structuur van het gemeentelijke bedrijf: deels politiek en deels bedrijfsmatig. Aspecten daarvan zijn de deskundigheid, de communicatiestructuur, de integriteit en de bestuurscultuur.

Deskundigheid

De uitvoering van de vele gemeentelijke taken, nog versterkt door de decentralisatie van taken van het rijk naar de gemeenten, veronderstelt gespecialiseerde kennis en menskracht bij de afzonderlijke gemeenten. Dat is bij uitstek de taak van de ambtelijke organisatie. De gemeenteraad en het college van burgemeester en wethouders zijn primair politieke en bestuurlijke organen. Voldoende deskundigheid ligt vooral bij het ambtelijke apparaat, maar dat is niet altijd gevarieerd genoeg voor alle gemeentelijke taken. Wel is het vooral een probleem van de randgemeenten en minder van Haarlem. Waarschijnlijk is in een samengevoegde grotere gemeente Zuid-Kennemerland een groter ambtenarenkorps met gespecialiseerde deskundigheid beter berekend op de toekomst dan in de afzonderlijke gemeenten.

Eenduidige communicatiestructuur

De samenleving is steeds pluriformer en complexer geworden. Dat uit zich ook in de manier waarop gemeenten communiceren, in eigen huis, met elkaar en met de burgers. Wisselend gebeurt dat via een persoonlijk gesprek, briefverkeer, de telefoon, e-mail, Twitter, Facebook, Whatsapp e.d. Die verscheidenheid wordt binnen de afzonderlijke gemeenten niet voldoende opgevangen door sterke ICT-structuren en dwingende afspraken hoe men met elkaar moet communiceren. In samenhang heeft dat geleid tot een verbrokkelde communicatiestructuur. Zowel ambtelijk, politiek als in relatie met de burgers dient de eenduidige communicatiestructuur in de toekomst veel aandacht te krijgen.

integriteit

Er zijn veel vragen bij het begrip integriteit. Mag een burger en tevens raadslid geen eigen belangen hebben? Mag een raadslid een oordeel vellen over een ander raadslid, wethouder, burgemeester, ambtenaar of burger? Is dat wel integer? En wanneer is sprake van strijdigheid met het gemeentebelang? En wie bepaalt dat? Volgens het gemeentebestuur van Haarlem: "Niet elke onzorgvuldigheid of onvolkomenheid is een integriteitsschending. Er moet

sprake zijn van een doelbewust onjuist gedrag of handelen, bijvoorbeeld om zichzelf, de organisatie of een ander te bevoordelen/verrijken, of om zaken verkeerd voor te spiegelen teneinde ontdekking van onoorbare zaken te voorkomen.”⁶¹

Daarbij doemt al snel de behoefte op aan een beoordelingskader voor integriteit. Maar ook dat biedt vanwege de vaagheid van het begrip integriteit geen directe oplossing. Zoals de bestuurssocioloog Mark van Ostaijen opmerkt: “Wetten, regels en codes kunnen geen integriteit afdwingen, want die vloeit voort uit normen en waarden die daarin verondersteld worden. De bestuurlijke reflex om een protocol vast te stellen heeft iets potsierlijks. Integriteit heeft te maken met eerlijkheid, gedrevenheid, inschattingsvermogen en zich naar eer en geweten kwijten van een taak, ook in de politiek.”⁶² Aansluitend is de opmerking van Marcel Bakker, hoofddocent ethiek van het openbare bestuur van de Radboud Universiteit Nijmegen: “Integriteit is een gebied waarvoor bijna nooit harde bewijzen zijn”.⁶³ Interessant is ook de mening van VVD-politicus Johan Remkes: “Integriteit vang je niet in regels. Dat moet tussen je oren zitten.”⁶⁴ De drie meningen staan lijnrecht tegenover de opvatting van veel gemeentebestuurders dat integriteit juist wel moet worden vastgelegd in juridische documenten. Dat zou zekerheid bieden.

Integriteitsmelding in Bloemendaal

Dat heeft bij veel gemeenten ondermeer geleid tot het instellen van de zogenoemde integriteitsmelding van een oneerbare handeling van personen bij de overheid, zoals politie, gemeenteambtenaren, alsmede gemeenteraadsleden, burgemeester, wethouders. Het gaat dan om zaken als misbruik van bevoegdheden, belangenverstrengeling, misbruik of lekken van informatie, corruptie, omkoping etc. Daarvoor zijn procedures vastgelegd. Maar in de praktijk kan dat bizar uit de hand lopen. Dat ondervond de gemeente Bloemendaal. In 2019 kreeg Bloemendaal 106 integriteitsmeldingen, waarvan er ruim zestig waren gericht tegen politieke ambtsdragers in de gemeente Bloemendaal. Grotendeel ingediend door drie raadsleden, die meenden dat de integriteitsmeldingen waren weggemoffeld. Burgemeester Elbert Roest wees dat verwijt gedocumenteerd af.⁶⁵

De integriteitsmelding in Bloemendaal heeft nadien nog een vervolg gekregen door het niet malse oordeel van de door de gemeenteraad zelf ingestelde onafhankelijke Integriteitscommissie. Die rapporteerden over het integriteitsgedrag van vijf Bloemendaalse raadsleden/schaduw raadslid. Dat gebeurde in vijf uitvoerig documenten waarbij de Integriteitscommissie vaststelde dat de vijf raadsleden niet integer en onzorgvuldig gehandeld hebben.⁶⁶ Over dat

gedrag heeft de gemeenteraad na een besloten en openbare raadsvergadering haar afkeuring uitgesproken.⁶⁷

Als reactie hebben de vijf “beklaagden” hun uitgebreide mening gegeven in het Haarlems Dagblad over het oordeel van de Integriteitscommissie. De conclusie is dat het door de gemeenteraad zelf verlangde en uitgevoerde protocol heeft gewerkt, maar dat vier van de vijf betrokkenen van mening zijn dat het oordeel van de Integriteitscommissie - om uiteenlopende redenen - niet op haar/hem terecht is.⁶⁸ Het sterkt mij in de hiervoor uitgesproken mening van deskundigen dat integriteit moeilijk gevangen kan worden in juridische procedures en documenten. Interessant is in dit verband ook de uitspraak van de regeringscommissaris grensoverschrijdend gedrag, Mariëtte Hamer’: “Ik zie situaties waarin onderzoek niet de oplossing is, maar het probleem vergroot.”⁶⁹ Dat zou Bloemendaal zich ter harte kunnen nemen.

Integriteit en collegevorming

Zelfs heeft de integriteitsmelding in Bloemendaal een belangrijke rol gespeeld in de collegevorming in de gemeente Bloemendaal. Het voert te ver om dat in detail te behandelen. Ik verwijs daarvoor naar de verschillende artikelen in het Haarlems Dagblad.⁷⁰ Het heeft uiteindelijk na drie formatiepogingen met verschillende politieke partijen geleid tot een coalitie van, VVD, D66 en PvdA op basis van een meerderheid van slechts 1 raadszetel. Dat is op zich al een smalle politieke meerderheid, maar nog problematischer zijn de onderlinge politieke verhoudingen. Die waren in het vorige raadsperiode al niet goed, maar zijn mede door de integriteit-procedures en de drie formatiepogingen alleen maar slechter geworden. Ook de positie van burgemeester Elbert Roest, die erg zijn best heeft gedaan om uitsluitend op te treden in zijn rol van bewaker van procedures, kreeg toch de wind van voren van een aantal raadsfracties. Al met al is daardoor - mede als gevolg van de overmaat van juridische procedures op basis van wetten, regels en codes - de essentie van het gezamenlijk besturen van een gemeente sterk op de achtergrond geraakt. Ook heeft het schade berokkend aan de onderliggende persoonlijke verhoudingen binnen het gemeentebestuur. Dat zal wel weer bijtrekken, wat voor harmonieus besturen noodzakelijk is, maar vooralsnog is het kwaad geschiedt.

Kijk naar buiten. Bloemendaal is toch prachtig?

Onder die titel heeft burgemeester Elbert Roest een interview gegeven in het Haarlems Dagblad als vervolg op een uitgebreide brief die hij kort daarvoor aan de raadsleden schreef.⁷¹ In het wat beter leesbare interview dan de brief overziet hij de afgelopen maanden. Een aantal stevige uitspraken van hem.

“Het politieke gedonder in Bloemendaal moet maar eens afgelopen zijn.” En: “Inwoners begrijpen het gedoe in de politiek niet meer.” Ook gaat hij in op de honderdvijftig integriteitsmeldingen, diverse klachten, WOB-en WOO-verzoeken, vaak door raadsleden zelf ingediend. En als laatste opmerking van Roest: “Het is fascinerend: hoe kan het nou, dat er in deze fantastische gemeente zo veel politiek geharrewar is? En hoe doorbreek je dat? Hij werd zelf door een van de politieke partijen in een huis aan huis verspreide flyer niet integer genoemd. Zijn reactie: “Het was spelen op de persoon. Niet op de bal. Zo beschadig je mensen.” Met die sportuitdrukking is dat nog vriendelijk door hem gezegd. In voetbaltermen nog wat duidelijker uitgedrukt: “onsportief gedrag, rode kaart en uit het veld gestuurd”.

Om bij de voetbalsport te blijven, een burgemeester staat net als een scheidsrechter boven de partijen en leidt de wedstrijd/gemeente in goede banen. Het was dan ook geen verrassing dat zowel de gemeenteraad als de inwoners van Bloemendaal bij het profiel van de nieuwe burgemeester expliciet de begrippen goed en integer bestuur en boven de partijen staan, noemden.⁷² Daar is burgemeester Elbert Roest in zijn ambtsperiode m.i. uitstekend in geslaagd.

Terug naar het verleden

In mijn eigen bestuurlijk verleden zowel als wetherouder in Haarlem als in Bloemendaal en later in mijn functie in de Commissie Bezwaar en beroep van Heemstede was mij al opgevallen hoe zeer het besturen in een gemeente doordrongen is van het rechtssysteem. Maar in al die vier en dertig jaren heb ik slechts een keer meegemaakt dat daarbij integriteit en het niet voldoen daaraan een politiek bespreekpunt was. Ik was daarbij zelf nauw betrokken in verband met een door mij geschreven brief als PvdA-wethouder in de verkiezingsperiode 1982. Dat viel niet in goede aarde bij de andere politieke partijen. Ik werd stevig aangepakt. Dankszij de goede politieke verhouding van mij met de gemeenteraad en het college liep de verkiezingsaffaire gelukkig voor mij met een sisser af.⁷³

Problematische bestuurscultuur

Nauw verbonden met de integriteit is de wijze waarop men politiek en bestuurlijk in de gemeente met elkaar omgaat. Dat heeft zich in de afgelopen tijd vooral afgespeeld in de gemeenten Bloemendaal, Zandvoort en Heemstede. Voorbeelden van problematische bestuurscultuur zijn ondermeer: omgangsvormen, afspraken maken en nakomen, elkaar aanspreken en het samspel binnen de raad, het college en de ambtelijke organisatie.⁷⁴ Niet alleen in Zuid-Kennemerland, maar ook elders wordt door gemeenten gezocht naar de verbetering van de onderlinge verhoudingen binnen de gemeente en

met de bevolking. Zo is oud-burgemeester Bernt Schneiders gevraagd om te adviseren bij de problematische bestuurscultuur van de gemeente Bergen in Noord-Holland.⁷⁵ Ook is op internet een aantal beschrijvingen te vinden van gemeenten met problemen van de bestuurscultuur.⁷⁶

Daarvoor kunnen inhoudelijke redenen zijn, maar wellicht essentiëler is het feit dat er gedragsregels zijn met een juridische onderbouwing naast gedragsregels die voortkomen uit een specifieke cultuur/subcultuur. In tegenstelling tot het door de wet bepaalde gedrag is er bij specifieke cultuur/subcultuur geen sprake van vaste regels. Ik geef een voorbeeld. Zo worden kandidaat-leden voor de gemeenteraad meestal gekozen op basis van partijideologie, beschikbaarheid, debatvaardigheden, kennis van zaken en niet op basis van de manier waarop men met elkaar moet omgaan, binnen de fractie, met andere fracties, met het college en de ambtenaren.

Zoals ik opmerk in mijn boek *Politiek in Bloemendaal*: “Politieke partijen zijn er niet om lief te doen naar elkaar, maar om politieke doeleinden te realiseren.”⁷⁷ Dat kan echter zo uit de hand lopen dat de politieke partijen of leden daarvan “elkaar de tent uitvechten”, een soort geestelijk worstelen. Zo iets heftigs vond in 2021 plaats in Heemstede, en dat heeft de gemeenteraad wekenlang plat gelegd. Het was vooral een kwestie tussen een aantal leden van de collegepartijen en van leden van de oppositiepartijen. Na een informatie-ronde door burgemeester Astrid Nienhuis, wilden de collegepartijen een vervolgonderzoek naar de politieke cultuur. Dat is ook gebeurd, maar loste het probleem niet op.⁷⁸ Overigens ben ik het wel eens met de briefschrijver in het *Haarlems Dagblad*, die naar aanleiding van het probleem Heemstede betoogt dat verbale aanvaring bij de politiek hoort.⁷⁹ Maar het is wel de ‘toon’ die de muziek maakt.

De ‘toon’ in de gemeenteraad

De aanvaringen in Heemstede zijn namelijk niet uniek. Die komen ook voor in de drie andere regiogemeenten. Maar wel verschillend naar onderwerp en heftigheid. Het is niet eenvoudig om de verschillen in zijn algemeenheid te verklaren. Zeker is dat de ‘toon’ in een gemeenteraad samenhangt met de samenstelling van de gemeenteraad (aantal en verscheidenheid van de politieke partijen) en met persoonlijke interpretaties van ieder raadslid. Niet iedere vogel is gelijk gebekt. Dat neemt niet weg dat de gemeenteraadsleden samen met de collegeleden van B. en W. verantwoordelijk zijn voor het besturen van een gemeente en dat raadsvergaderingen daarvoor de basis vormen. Burgers mogen verwachten dat de door hen gekozen raadsleden en de benoemde collegeleden zich richten op de algemene belangen en het

besturen van de gemeente. Raadsleden en collegeleden mogen best fel en emotioneel van mening verschillen, maar steeds met respect voor de mening van de ander. Als dat onvoldoende gebeurt, ontstaan er nodeloze fricties met als mogelijke resultante een verstikkende sfeer. Dat gaat ten koste van goed besturen.

Grote diversiteit en veranderingen

De kern van de fricties en de sfeer binnen de problematische bestuurscultuur kan ook samenhangen met de grote diversiteit van groeperingen binnen het gemeentelijke speelveld: de bevolking in tal van samenlevingsvormen, de gemeenteraad met fracties, de raadscommissies, de burgemeester, het college van burgemeester en wethouders, de verschillende geledingen van het ambtelijke apparaat en economische en maatschappelijke organisaties, die een belang hebben in een gemeente. Hoe verhouden die zich tot elkaar? Dat lijkt allemaal vanzelfsprekend. In werkelijkheid is dat niet altijd het geval. Nergens staat voorgeschreven hoe de bevolking, de politiek, het bestuur en de organisaties met elkaar moeten omgaan.⁸⁰

Was dat vroeger beter?

Uit eigen bestuurlijke ervaring durf ik dat wel te generaliseren. Ik citeer mijzelf: "de toon in de gemeenteraad (van Bloemendaal) in de vorige eeuw was milder en wellicht was ook het respect voor het politieke bedrijf groter, evenals het vanzelfsprekende gezag van de burgemeesters. Verder was de pers minder assertief dan nu. Ook bestonden e-mailverkeer, Twitter, Facebook en WhatsApp nog niet en keek ook de burgerij niet via internet mee naar commissie- en raadsvergaderingen. Allemaal verworvenheden van deze tijd, maar ook met een schaduwkant."⁸¹

Komt het ooit nog goed met de problematische bestuurscultuur?

De problematische bestuurscultuur kan - in algemene termen - gezien worden als een tijdsverschijnsel, een verstoring van een maatschappelijk evenwicht, een gezagscrisis en een vertrouwenscrisis. Het is de vraag of er in de komende tijd sprake zal zijn van een evenwichtsherstel.⁸² Dat herstel lijkt waarschijnlijk. Niet door het afdwingen van gewenst gedrag door middel van juridische documenten, zoals gedragscodes, integriteitsregels e.d. Daar geloof ik niet in. Geredeneerd vanuit de Bloemendaalse bestuurlijke praktijk is juist het voortdurend binnenhalen van privaat- en strafrechtelijke procedures binnen het politieke en bestuurssysteem van de gemeente Bloemendaal een belangrijke reden geweest voor een vertrouwenscrisis binnen de gemeenteraad en tussen een deel van de gemeenteraad en het college, de burgemeester en de ambtenaren.

Mede daardoor is de sfeer in de gemeenteraad van Bloemendaal soms om te snijden. Zoals het raadslid Annemieke Robbers van de VVD bij haar afscheid van de raad zei: ‘Zat er soms met kromme tenen bij als raadsleden de zaak ontregelden’⁸³ Brieven schrijver René Devilee noemt discussies in de gemeenteraad en commissies van Bloemendaal: geneuzel en kinderachtige wellesnietes- spelletjes tussen sommige raadsleden.⁸⁴ Het heeft zelfs geleid tot een noodkreet vanuit de fracties van Groen Links en de PvdA om iets te doen aan de vergaderorde in de gemeente. Voor toenmalige Groen Links fractievoorzitter Richard Kruijswijk zou dat een reden kunnen zijn voor zijn partij om aan te sturen op een fusie met een andere gemeente. “Ja, ik denk dat het onontkoombaar is”, zegt hij.⁸⁵

Duaal besturen

Persoonlijk denk ik niet dat de negatieve argumenten een goede basis vormen voor een in te zetten fusieproces. Daarvoor is veel meer nodig. Los daarvan moet een goede sfeer in de gemeenteraad komen vanuit de inbreng van raadsleden zelf. Een aardig voorstel kwam van de (nieuwe) nestor van de Bloemendaalse gemeenteraad, Leonard Heukels, die vindt dat de gemeenteraad niet een heidag moet organiseren om de omgangsvormen te verbeteren, maar een botter moet huren. Het liefst bij zwaar weer. De twee grootste tegenpolen van de raad moeten dan samen het zwaard ophijsen.⁸⁶

Ook kan het positief werken als de gemeenten zich meer gaan gedragen volgens het duale stelsel. Ik wijs er op dat de gemeenteraden in Zuid-Kennemerland nog te veel zijn blijven hangen in het monistische stelsel, dat formeel is afgeschaft overeenkomstig de Gemeentewet 2002. Duaal besturen versterkt de gemeenschappelijke basis van de onderlinge politieke verhoudingen. En daarmee het vertrouwen en de verantwoordelijkheid om als gemeenteraad, college en ambtenaren de gemeente gezamenlijk te besturen. En dat ligt weer in de lijn van wat de Amerikaanse bestuurskundige Mark Moore benoemt als het besturen ten gunste van de publieke waarden van de bevolking (public value).⁸⁷ Daarbij kunnen de burgers de capriolen die soms plaats vinden door de politieke partijen in de gemeenteraad en commissies voor lief nemen.

8. Regionaal strategisch denken

De directe omgeving

De vier gemeenten in Zuid Kennemerland zijn/worden in de nabije toekomst geografisch omsloten door drie andere fusiegemeenten (IJmond, Haarlemmermeer met Haarlemmerliede en Spaarnwoude, alsmede een nieuwe Bollen- en Langemeente Noordwijk in het noorden van de provincie Zuid Holland). Overigens is het nog steeds niet 100% zeker of de fusiegemeente in de IJmond er gaat komen. Mogelijke grensproblemen en ongewenste ontwikkelingen bij de buurgemeenten kunnen door de vier gemeenten in Zuid-Kennemerland gezamenlijk beter worden bediscussieerd/aangepakt/bestreden dan door vier gemeenten afzonderlijk. Zo is overlast als gevolg van uitbreiding van het vliegverkeer van Schiphol binnen Zuid-Kennemerland altijd een belangrijk onderwerp geweest en dat zal in de toekomst zeker niet minder worden.

Tata Steel/ Hoogovens

Ook vraagt de industriële toekomst van de IJmond, waaronder Tata Steel/ Hoogovens in verband met de uitstoot van stikstofdioxide (CO₂) en fijnstof en het veroorzaken van kanker bij de omwonenden, om een assertieve houding van de vier gemeenten in Zuid-Kennemerland.⁸⁸ Voor de oplossing van de problemen zouden de gemeenten in Zuid-Kennemerland de IJmond gemeenten kunnen ondersteunen bij hun wens dat het Rijk financieel gaat meebetalen aan de verduurzaming van de industriële processen. Daar zijn uitgebreide ideeën voor geopperd door Tata Steel, waaronder de volledige ombouw op groene waterstof in plaats van steenkool en gas. De uitwerking daarvan, de kosten en de tijdsduur zijn echter nog onzeker.

Voor de vier gemeenten in Zuid-Kennemerland is er daarom alle reden om de ontwikkelingen bij de Noorderburen nauwkeurig te volgen. Daarbij gaat het niet alleen om het bestrijden van de nadelen van Tata Steel voor de aangrenzende bevolking. Zoals de naam aangeeft is Tata Steel van groot economisch belang voor de productie van staal in Nederland. Los van het verlies van de werkgelegenheid waar de vakbonden terecht grote zorgen over hebben, is het zelf produceren van staal van groot belang voor de Nederlandse economie. Dat verhoudt zich slecht met de Europese en Nederlandse klimaatambities. Zoals Martin Sommer opmerkt: "De vermoedelijke toekomst is dat de welvaart zal zijn ingestort, ruimschoots voordat het aardse paradijs van de groene waterstof is aangebroken."⁸⁹

Metropoolregio Amsterdam

In de Metropoolregio Amsterdam (MRA) werken 33 gemeenten (w.o. Haarlemmermeer, de gemeenten van Zuid-Kennemerland en van de IJmond,

gemeenten rond Amsterdam en in het Gooi), twee provincies (Noord-Holland en Flevoland) en de vervoerregio Amsterdam op grond van een convenant samen aan ruimtelijk-economische ontwikkeling.⁹⁰ Van oudsher leverden de vier gemeenten in de regio Zuid-Kennemerland veel arbeiders en kantoorpersoneel aan Amsterdam, Schiphol en IJmuiden (haven en Tata Steel/Hoogovens). Dat zal in de toekomst niet anders zijn. De Metropoolregio Amsterdam (MRA) is daarmee belangrijk voor de werkgelegenheid in Zuid-Kennemerland. Daar staat tegenover dat Zuid-Kennemerland steeds een belangrijke functie heeft gehad als woongebied voor kopers uit Amsterdam. Dat is een ontwikkeling die al eeuwen terug gaat en nog steeds gangbaar is in verschillende woonwijken van de vier gemeenten.

Kenmerk van de Metropoolregio Amsterdam.

Het begrip metropoolregio is voor Nederland betrekkelijk nieuw. Het is overgewaaid uit landen als Frankrijk, Engeland en de Verenigde Staten van Amerika.⁹¹ In Nederland gaat het om een bestuurlijke eenheid met een gezamenlijk belang in ruimtelijke en economische ontwikkelingen. Rotterdam, Eindhoven en Amsterdam kennen een dergelijke bestuurlijke structuur. In de afgelopen vijftig jaar zijn er in Nederland veel ideeën geweest over nieuwe bestuurlijke eenheden, al dan niet als vervanger van de huidige 12 provincies, maar die zijn allemaal gesneuveld. In dat verband is het begrip Metropoolregio wel goed gekozen. Het is niet een nieuwe bestuurslaag tussen bestuurslagen, maar een samenwerkingsverband van bestuurlijke eenheden op basis van een convenant en gericht op het realiseren van een ruimtelijke en economische doelstelling in het totale regionale gebied. Dat is wat anders dan een bestuurlijke tussenlaag tussen de provincie en gemeenten, vaak aangeduid met gewest.

Ervaringen met het gewest Zuid-Kennemerland

Zo heeft in het verleden het zogenoemde gewest Zuid-Kennemerland, gebaseerd op een gemeenschappelijke regeling, bestaan van 1972 tot 2001. De hybride structuur van het gewest en de daar uit voortvloeiende onduidelijkheden over de bevoegdheden van de afzonderlijke gemeenteraden en de colleges van burgemeester en wethouders hebben de gewestconstructie uiteindelijk de kop gekost. Op veel beleidsonderdelen waren de belangen van de Zuid-Kennemer gemeenten te verschillend voor een blijvende verbintenis. Dat gold vooral voor de gemeente Haarlem.⁹²

De hybride structuur van de MRA

De MRA, gebaseerd op een convenant, lijkt in een aantal opzichten toch op het voormalige gewest Zuid-Kennemerland, gebaseerd op een gemeenschappelijke regeling. Het heeft een hybride structuur die qua omvang echter nog

vele malen groter is dan die van het gewest Zuid-Kennemerland. Zo kent de MRA een Raadstafel waarin de raadsleden van de 33 gemeentes vertegenwoordigd zijn. Naar analogie van de historische uitdrukking “de Poolse Landdag”, wordt dat een “Mokumse Landdag”.

Daarom moet Zuid-Kennemerland regionaal strategisch gaan denken!

Binnen de MRA vormen de vier gemeenten in Zuid-Kennemerland bestuurlijk slechts een klein deel van het samenwerkingsgebied van de MRA.

Overheersend is de positie van de stad Amsterdam en de daarmee economische verbonden zeehaven in IJmuiden en de luchthaven Schiphol in de Haarlemmermeer. Beide “havens” zijn economisch van groot belang voor Amsterdam. Ook spelen de belangen van een optimale vervoerstructuur binnen de provincie Noord-Holland, vooral oost-west gericht. Om daar kritisch tegenspel tegenover te kunnen zetten, zoals dat in het verleden steeds is gebeurd, is nauwe samenwerking van de vier gemeenten in Zuid-Kennemerland geboden.⁹³

Dat is een reden voor de vier gemeenten in de regio Zuid-Kennemerland om gezamenlijk regionaal strategisch te gaan denken over de toekomst. Waar nodig in nauwe samenwerking met de gemeente Haarlemmermeer en de IJmond-gemeenten, waar nu al belangrijke samenwerkingsverbanden mee bestaan. Zoals de Veiligheidsregio Kennemerland, de onafhankelijke organisatie Woonservice en het nieuwe regionale woonakkoord dat de gezamenlijke IJmond- en Zuid-Kennemerland-gemeenten zijn overeen gekomen. Verder zijn er een aantal andere vormen van samenwerking tussen twee of meer gemeenten op basis van een stichting, een vereniging, of een gemeenschappelijke regeling.. Dat houdt in dat Zuid-Kennemerland binnen de MRA een eigen strategisch profiel kan nastreven op basis van haar onderlinge samenhang en sterke punten. En ook in nauwe samenwerking met de naaste burens, Haarlemmermeer en de gemeenten in de IJmond.

Leeft die gedachte wel?

De strategiegedachte is onder meer te vinden in een artikel in het blad RABO en CO, Haarlem en Omstreken. Demograaf Jan Latten: “Het denken in gemeentegrenzen is achterhaald. “ Socioloog Jan Rath: “De belangrijkste opgave voor bestuurders is zien aan te haken bij de Amsterdamse economie en tegelijkertijd de eigenheid van de verschillende regio’s te bewaken. Haarlem moet geen Amsterdam-West willen zijn. De diversiteit van dit gebied (Zuid-Kennemerland) is wat deze regio zo aantrekkelijk maakt ”⁹⁴

Aansluitend is een interessant interview in het Haarlems Dagblad te lezen waarin wethouder Floor Roduner van Haarlem een soortgelijke mening verkondigt. 'We willen geen buitenwijk van Amsterdam worden'. Daarom blik hij vooruit naar 2040 en hecht hij veel waarde aan een zogenoemde omgevingsvisie voor de stad Haarlem, waarin het eigen karakter van de stad behouden blijft.⁹⁵ Wat hij echter niet doet, is een relatie leggen met Zuid-Kennemerland. Noch door de toekomstvisies van de vier gemeenten op elkaar te betrekken, noch door op de noodzaak te wijzen dat de vier regiogemeenten binnen de MRA veel sterker staan als zij zich bestuurlijk verenigen.

Ook zijn collega wethouder Robbert Berkhout van Haarlem ziet in het Haarlems Dagblad van 20 maart 2021 voordelen aan betere samenwerking in de Metropool-regio Amsterdam. "Hij denkt dat samenwerking op grote thema's op het gebied van wonen, werken, bereikbaarheid, landschap en energie de gemeentegrens overstijgen". Alle genoemde onderwerpen overstijgen inderdaad de grenzen van de gemeenten en pleiten daarmee niet alleen voor een MRA, maar vooral voor een nauwere samenwerking tussen de gemeenten Haarlem, Heemstede, Bloemendaal en Zandvoort.

De toekomst van de MRA

De MRA heeft de wind in de zeilen gekregen door een miljardentoezegging van het kabinet Rutten IV voor de uitbreiding en verbetering van de infrastructuur van vooral het spoornet. Dat is volgens Minister Mark Halbers (Infrastructuur) vooral bedoeld voor het bereikbaar maken van (nieuwe) woonwijken. De MRA krijgt voor spoor en weg, 4,1 miljard van het Rijk, waar door andere partijen nog eens 1,3 miljard aan word toegevoegd. Veel speelt zich af in het Noordelijk deel van de MRA. Centraal staat station Amsterdam Zuid met het doortrekken van de Noord-Zuidlijn (metrolijn 52 tussen Amsterdam Noord en Amsterdam Zuid) naar Schiphol en Hoofddorp. Overeenkomstig de doelstelling van de MRA worden er door de financiële impuls niet alleen 325.000 nieuwe woningen gebouwd en voorzien van infrastructuur, maar levert het ook 270.000 nieuwe banen op. Door de nadruk te leggen op het spoor wordt de behoefte aan uitbreiding van het wegennet verminderd, en worden de aansluitende mogelijkheden van het trein- en metroverkeer voor onderwijs, werk en vrijetijdsbesteding sterk verbeterd. Ook aan de fietsers is gedacht.⁹⁶

9. De structuur en economie van Zuid-Kennemerland

De vier gemeenten van Zuid-Kennemerland hebben samen een mooi woningbestand, een rijk cultuurhistorisch verleden en een aantrekkelijk recreatief aanbod (theaters, musea, verenigingen, fietspaden, parken, horeca e.d.). Ook is het regionaal winkelareaal aantrekkelijk. Het centrum van Haarlem wordt goed aangevuld met de winkelgebieden in de verschillende dorpskernen en stadswijken. Wat wellicht ontbreekt, is de onderlinge samenhang in het te voeren beleid om de concurrentie van Amsterdam, Haarlemmermeer en het outletcentrum Sugar City in Halfweg het hoofd te bieden. Dat is regionaal beter te organiseren dan door de afzonderlijke gemeenten en de daar gevestigde winkeliers. Dat geldt ook voor de regionale werkgelegenheid.

Waarderpolder

De industriële werkgelegenheid in Zuid-Kennemerland is van oudsher vooral een zaak van Haarlem, met de Waarderpolder als aaneengesloten gebied van schone industrie en dienstverlening. Voor de regio is dat de belangrijkste industrievestiging met circa 1200 bedrijven en 14.000 werknemers. Dat lijkt veel, maar toch is er voor de toekomst reden om, vanwege de concurrentie met omliggende industriegebieden in de Haarlemmermeer en de IJmond, de mogelijke uitbreiding van de werkgelegenheid in de Waarderpolder nauwlettend te volgen. Daarom hebben de Industriekring Haarlem (IKH) en de gemeente Haarlem in 2020 een convenant/overeenkomst gesloten over de toekomst van de Waarderpolder. De plannen worden omschreven als: "Van no-go area naar hightech bedrijventerrein".

In deze overeenkomst voor de komende vijf jaar staan tientallen maatregelen om het gebied verder te ontwikkelen. Kort gezegd: herinrichting van het gebied, duizenden zonnepanelen, energie opwekken uit slib van afvalwater, stimuleren van elektrisch vervoer e.d. Samengevat: "Duurzaamheid en intensivering". Meer hoogbouw vanwege de uitbreiding van de bestaande bedrijven en nieuwe Tech-bedrijven, onderzoekscentra en creatieve industrie. Het zal vooral een werkplaats worden voor hoogopgeleiden. De overeenkomst straalt een welbewuste toekomst uit, die de gemeente Haarlem en de verschillende bedrijven en werkers gezamenlijk denken te kunnen realiseren.⁹⁷

Toch zijn er ook wel factoren te noemen die zorgelijk zijn voor de ontwikkeling van de Waarderpolder. De hoge parkeernorm die de gemeente Haarlem voor bedrijven in de Waarderpolder stelt, de grondprijzen, de bereikbaarheid van de Waarderpolder in de spitsuren⁹⁸ en de roep om woningbouw in de Waarderpolder toe te staan. De Industriekring Haarlem is beducht voor woningbouw omdat het de groei van de werkgelegenheid belemmert. Tegelijk is het voor de gemeente Haarlem een dilemma. Woningbouw of werkgelegen -

heid? Beide zijn voor de toekomst hard nodig. Vooralsnog kiest Haarlem niet voor woningen in de Waarderpolder zelf, maar blijft dat zo? De Haarlemse architect Heiko Hulsker pleit voor woningen bovenop bedrijfsgebouwen in de Waarderpolder.⁹⁹ Ook komen er in de toekomst nieuwe huizen in de Oostpoort aan de zuidkant van de Waarderpolder.

Thuiswerkers

Behalve in de Waarderpolder en op andere herkenbare plaatsen, wordt er in Haarlem en ook in de randgemeenten meer gewerkt dan zichtbaar is. Thuiswerken is in de coronatijd zelfs normaal geworden en staat waarschijnlijk model voor de toekomstige verdeling van de werkplekken in de regio. Door de toename van het aantal zzp-ers, de fileproblematiek en de verbeterde systemen om digitaal van huis uit te werken, kan deze vorm van werkgelegenheid in de toekomst binnen Zuid-Kennemerland nog verder groeien. Er zijn ook nadelen aan thuiswerken, vooral vanwege het gebrek aan onderling collegiaal face-to face contact. Ook verloopt het telefonische of e-mail contact van een burger met een thuiswerkende bestuurder of deskundige ambtenaar nu soms lastig. Daarom is een beter gestructureerde mengvorm van thuiswerken en op locatie noodzakelijk. Ook voor de vier gemeenten is dat een toekomstbeeld. Dat stelt eisen aan het samenspel van de werknemers en de regelgeving. De technologie zou dat in de toekomst wellicht beter kunnen opvangen dan nu gebeurt.

10. Toerisme

Veelzijdigheid

Toerisme is vooral gediend met veelzijdigheid. Dat biedt de regio Zuid-Kennemerland, maar zou beter uitgedragen kunnen worden. Door de regio niet te profileren als een second best van Amsterdam, maar als een veelzijdig toeristisch gebied met een eigen stijl en aantrekkelijkheid, waar de toeristen en de bevolking elkaar niet overlopen. Wat dat betreft is het daarom twijfelachtig of Zandvoort zich Amsterdam Beach moet blijven noemen of toeristisch haar marketing laat leiden door de campagne "Zandvoort beachforamsterdam".¹⁰⁰ Dat lijkt een achterhaalde slogan.

Opvallend was namelijk dat bij het bezoek van de commissaris van de Koning, Arthur van Dijk, aan de gemeenteraad van Zandvoort hem duidelijk werd gemaakt dat de Zandvoortse politiek haar eigen identiteit wil behouden en niet bekend wil staan als Amsterdam Beach.¹⁰¹ Daarbij zal zeker een rol hebben gespeeld dat de autonome naam Zandvoort wereldwijd weer gekoppeld is aan de Formule 1. Maar dat heeft ook een keerzijde. Het toerisme in Zandvoort kan in de toekomst eerder bedreigd worden door een teveel aan toeristen dan door te weinig. Dan bestaat het gevaar dat de *badplaats* Zandvoort aan haar eigen populariteit ten onder gaat. Zoals Peter Giesen waarschuwde: "Bij ongebreidelde groei vernietigen toeristen echter de ziel van de plaatsen die zij bezoeken."¹⁰²

Ook bestaat het gevaar dat door het toerisme woningen onttrokken worden aan de woningvoorraad voor Zandvoorters. Te denken valt aan verhuur via airbnb en het in eigendom hebben of opkopen van woningen door particulieren en organisaties voor verhuur aan derden, vooral toeristen. Lees een artikel in het Haarlems Dagblad van 4 juni 2022 over het bestaan van 83 zogenaamde vakantiewoningen in het complex De Schelp in Zandvoort, met in totaal 93 woningen. Het artikel gaat om betaald parkeren, maar interessanter is het genoemde feit dat Zandvoort in het verleden heeft toegestaan dat Zandvoorters in een woonbuurt vakantiewoningen konden bouwen als tweede woning, bedoeld voor de verhuur aan toeristen.¹⁰³ Dat zal waarschijnlijk nu niet meer worden toegestaan. Het is precies de reden dat in de steden als Haarlem en Amsterdam het bezit van een tweede woning voor de verhuur gezien wordt als ongewenst.¹⁰⁴ Het is wel tekenend voor de specifieke rol van de vroegere Zandvoortse toeristische economie die nog steeds springlevend is, zoals hierna verder wordt toegelicht.

Duurzaam toerisme

Ook voor Haarlem geldt de waarschuwing van Peter Giesen. Het stadsbestuur wil daarom paal en perk stellen aan de groei van het toerisme. Haarlem gaat zich richten op toeristen die in Haarlem op zoek zijn naar cultuur, winkelen en gastronomie. Ook moeten nieuwe hotels bij voorkeur buiten het drukke stadscentrum gebouwd worden. In een nieuw begrip samengevat: duurzaam toerisme.¹⁰⁵ Of toeristen zich laten modelleren naar de wens van Haarlem is onzeker. Wat Haarlem daaraan wel kan bijdragen is het versterken van de culturele infrastructuur van de binnenstad. Winkels en gastronomie zijn ruim vertegenwoordigd, maar de cultuur kan nog verbeterd worden.

De vraag is echter waar nieuwe cultuurvormen en culturele initiatieven onderdak vinden in Haarlem naast de bestaande cultuurgebouwen zoals musea, theaters, bioscopen en muziekgebouwen. Zowel de Egelantier als het gebouw van V&D aan het Verwulft zijn de revue gepasseerd maar afgefallen vanwege de kosten voor de gemeente Haarlem. Die heeft op de plaats van de Egelantier gekozen voor een discutabel plan van de Ontwikkelcombinatie Lingotto en Amsterdam Village Company. Dat voldoet volgens het college het meeste aan de wensen van de gemeente Haarlem. Hun plan heet *HOF in de Egelantier*. Met ondermeer een viersterren boetiek-hotel met 95 kamers. Daarnaast is er een ruimte, zowel binnen als buiten gereserveerd voor uiteenlopende culturele activiteiten, van tentoonstellingen, debatactiviteiten, avondconcerten tot yogales.

Tegen dat plan is veel protest gekomen. Omdat het op gespannen voet staat met duurzaam toerisme en nauwelijks een impuls is voor de versterking van de culturele beleving van de stad. In een uitgebreid artikel pleiten een aantal Haarlemmers om de keuze te herzien en meer aan te sluiten bij de cultuurinstellingen Frans Hals museum, Museum Verwey Haarlem, het Architectuurcentrum ABC en het expositiecentrum 37 PK.¹⁰⁶ Dat heeft cultureel een grotere waarde voor de inwoners van de stad en voor de gewenste cultureel geïnteresseerde toeristen dan *HOF in de Egelantier*. Dat is ook de mening van Ann Demeester, voormalig directeur van het Frans Hals museum bij haar afscheid in een online-talkshow op 27 januari '22. Zij heeft haar hoop gevestigd op de nieuwe gemeenteraad en college. Haar algemene stelling: "boter bij de vis als Haarlem cultureel relevant wil blijven." En toegespitst op de Egelantier wenst Anne Demeester dat het nieuwe college "kiest voor iets groots, dat past bij de stad en haar schitterende erfgoed"¹⁰⁷.

Maar of dat gaat gebeuren? Kennelijk heeft niet duurzaam toerisme en de versterking van de culturele infrastructuur van Haarlem de doorslag gegeven

bij de keuze voor de Ontwikkelcombinatie Lingotto en Amsterdam Village Company, maar de financiële opbrengst van het complex voor de stad. In dat verband wil ik er op wijzen dat het college van Haarlem, waar ik zelf deel van uit heb mogen maken, in 1973 bewust heeft gekozen om voor 1 miljoen gulden de Egelantier aan te kopen ten behoeve van het culturele leven van de stad. Dat is ook zo'n vijftig jaar lang gebeurd, maar lijkt nu te verschrompelen tot een cultureel aanhangsel van een prestigieus hotel.

Regionaal toeristisch beleid

Volgens de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur moeten alle gemeenten binnen twee jaar een visie op toerisme hebben. Daarin moet worden aangegeven hoe groeiend toerisme de omgeving ten goede komt en geen schade aanricht.¹⁰⁸ Dat advies is speciaal gericht op de grote steden met massatoerisme, maar geldt bij uitstek ook voor Zandvoort en Haarlem. Het is een belangrijke reden om niet per gemeente afzonderlijk deze visie te ontwikkelen, maar in gezamenlijkheid van de vier regiogemeenten in Zuid-Kennemerland. Daarbij speelt de relatie met het toerisme in de Metropoolregio Amsterdam (MRA) zeker een rol, maar dient het toeristenbeleid van Amsterdam daarbij niet leidend te zijn ten koste van de verschillende deelgebieden binnen de MRA. Daarin heeft de regio Zuid-Kennemerland als historische eenheid een eigen plaats.

Economisch zal - naast het toerisme van de stad Haarlem en Zandvoort - meer kracht geput kunnen worden uit de regionale toeristische potentie van de regio. De duinen en stranden van Zandvoort en Bloemendaal (en Velsen) lopen in elkaar over zonder zich iets aan te trekken van gemeentegrenzen. Het totale duingebied telt veel fiets- en wandelmogelijkheden als onderdeel van het Nationaal Park Zuid-Kennemerland. Ook worden de stranden van Zandvoort en Bloemendaal massaal bezocht. Daarnaast heeft de kust van Zandvoort en Bloemendaal door de veelheid van trendy strandpaviljoens en beachclubs een sterke aantrekkingskracht gekregen voor jongvolwassenen, zowel vanuit het eigen land als vanuit het buitenland.

Beheersbaarheid

Regionaal toerisme is economisch gezien een van de sterkste punten van Zuid-Kennemerland. Maar het is tegelijk een van de grootste zorgen dat het toerisme de regio in de toekomst gaat overspoelen, net als nu reeds in Amsterdam is gebeurd. Duurzaam toerisme is een mooi voornemen maar hoe wordt dat bereikt? Vooralsnog hebben de coronamaatregelen van de regering en de plaatselijke overheid al geleid tot een aanzienlijke vermindering van het aantal toeristen. Maar het opheffen of verruimen van de beperkingen

ten behoeve van het bestrijden van het Coronavirus, betekende vrijwel direct weer een groei van het toerisme. Toeristen laten zich niet leiden door de zorgen van de gemeenten. Die komen voor de charme van de stad, de cultuur, de monumenten, de winkels, het strand, de autoraces en de festiviteiten.

Daarom lijkt het mij een slecht idee van de gemeente Haarlem om monitoren op te hangen om daarmee toeristen te gaan spotten op verschillende plekken in Haarlem.¹⁰⁹ Los van de privacy gaat het niet aan om mensen naar de stad en regio te lokken en vervolgens te selecteren naar gewenst of ongewenst. Wat mogelijk wel kan werken is om bij de promotie van toeristische “lekkerijen”, tegelijk de begrenzingsen aan te geven. Wat dat betreft kan Haarlem nog wat leren van Amsterdam, dat een “ander soort” toeristen wil. Geen ongewenste budgettoeristen, maar bezoekers met een ‘brede interesse in de stad’¹¹⁰ Dat denkt men te bereiken door een heel bewuste campagne via de sociale media. Dat is een nieuwe strategie om het beeld van het Amsterdamse massatoerisme te kantelen. De toekomst zal uitwijzen of deze strategie vooral gebaseerd op digitale hulpmiddelen gaat slagen. En ook bruikbaar kan werken voor het regionale toerisme in Zuid-Kennemerland.

Jongeren in Zandvoort

Het probleem van ongewenste toeristen is eveneens van toepassing op Zandvoort. Maar wel op een extremere manier, namelijk de overlast dat het Zandvoortse strand ondervond van jongeren, vaak uit Amsterdam, die de boel kwamen verzieken, door intimidatie van de paviljoenhouders en badgasten, diefstal en onderlinge knokpartijen. Het aanpakken daarvan door de paviljoenhouders zelf en de aanwezige toezichhouders was vaak onvoldoende. Een overmacht van politie werd dan opgeroepen om de overlast op te lossen.¹¹¹ Hoewel een causaal verband niet valt aan te tonen met de reclameboodschap dat het strand van Zandvoort bedoeld is voor Amsterdammers (“Zandvoort beachforamsterdam”), werkt het wel mee aan het jongerenprobleem op het strand. Als reactie op de overlast, heeft burgemeester David Moolenburg van Zandvoort aan een aantal van hen een gebiedsverbod opgelegd. In totaal: 32.¹¹² Ook voor Amsterdammers! Interessant is dat Zandvoort sinds de gemeenteraadsverkiezingen in 2022 een politieke partij Jong Zandvoort kent. Dat zijn echte Zandvoortse inwoners, die ongetwijfeld een echt jongerenbeleid zullen initiëren!

Begrenzing van de toeristische voorzieningen

In de voor-coronatijd, stelde het massatoerisme van de kust, zoals de festiviteiten in de strandpaviljoens en beachclubs, hoge eisen aan de beheersbaarheid van de activiteiten en de bereikbaarheid van de kust. Daarom vonden de

gemeentebesturen van Zandvoort en Bloemendaal dat het niet iedere dag feest kon zijn in de strandpaviljoens en op het strand. Dat zal in de na-corona-tijd niet anders worden. Een beperkt aantal evenementen geldt ook voor de activiteiten op het circuit van Zandvoort. Die activiteiten hebben regionale consequenties door het geluid van het Zandvoortse circuit en het extra drukke auto- en treinverkeer naar strand en circuit. Anderzijds kan niet voorbij worden gegaan aan de recreatieve, sportieve en economische waarde van deze activiteiten. Binnen een fusiegemeente Zuid-Kennemerland kunnen de nadelen wellicht beter worden opgevangen dan door de afzonderlijke gemeenten nu.

Toeristische economie van Zandvoort

Van oudsher kent Zandvoort een economie die gebaseerd is op toerisme. Dat was in de negentiende eeuw al het geval met Het Kurhaus, zijn paviljoens en vier ranke toren als ware het een sprookjeskasteel. In die tijd werd ook een casino, een schouwburg, diverse hotels en villa's gebouwd. Zandvoort had een overdekte passage met 26 exclusieve winkels. Zandvoort was daarmee een welvarende badplaats geworden voor hoofdzakelijk de elite uit Nederland en elders. In 1881 kreeg Zandvoort een spoorlijnverbinding met Amsterdam en Haarlem, vooral gefinancierd met Duits geld ¹¹³

Niemand kon toen bevroeden dat de Duitse Weermacht in de Tweede Wereldoorlog al het economische kapitaal van Zandvoort met de grond gelijk zou maken ten behoeve van een vrij schootsveld. De toenmalige bevolking van Zandvoort werd gedwongen om naar elders te verhuizen. Vanaf 1945 is met de wederopbouw van Zandvoort voortvarend gestart. Dankszij het strandleven en de terugkeer van het toerisme is Zandvoort nu een Europese attractie, niet zo zeer van de elite zoals vroeger, maar van alle "rangen en standen", waaronder vaak uit Duitsland. Dat heeft gezorgd in de naoorlogse jaren voor het herstel van de toeristische kwaliteit van de gemeente Zandvoort.

In de huidige tijd is de toeristische economie van Zandvoort weer springlevend. Dat blijkt onder meer uit de breed gedragen ambities van de Omgevingsvisie en de bouwplannen van het Badhuisplein en de Entree. Zowel bewoners, ondernemers, politiek en bestuur zijn - na een lange tijd van onzekerheid - zeer positief om Zandvoort in de komende twintig jaar weer de allure te geven van weleer. Naast de business is er aandacht voor wonen, cultuur, gezondheidszorg en beleving van het omliggende Natura 200-gebied. Uiteraard zijn de activiteiten van het Circuit een belangrijk onderdeel van de toeristische kurk waarop het economische leven van Zandvoort drijft. En opvallend is de eensgezindheid van de Zandvoortse politiek om de toekomstige ontwikkelingen gezamenlijk vorm te geven. ¹¹⁴ Dat blijkt ook uit het

optimisme dat het nieuwe college uitstraalt: "Respect terug in raadszaal en meer bouwen"¹¹⁵

Zandvoort als onderdeel van Zuid-Kennemerland

Toch blijft de eerder genoemde waarschuwing van Peter Giesen van toepassing over het gevaar dat de *badplaats* Zandvoort aan haar eigen populariteit ten onder kan gaan. In het verlengde daarvan is de opdracht van de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur dat groeiend toerisme de omgeving ten goede komt en geen schade aanricht. In dat verband is het belangrijk dat Zandvoort zich niet alleen richt op haar eigen omgeving en op de stad Amsterdam, maar ook op de nabijgelegen gemeenten van Zuid-Kennemerland. Vooral vanwege de aan- en afvoer van toeristen via het regionale wegennet en het treinverkeer, heeft Zandvoort de medewerking van de gemeenten Haarlem, Heemstede en Bloemendaal hard nodig.

Formule 1

Dat is duidelijk gebleken tijdens de Formule 1 in september 2021 en 2022. Dat was niet alleen een succes vanwege de winnaar Max Verstappen, maar ook vanwege de vloeiend verlopen organisatie. De aan- en afvoer van personen en materiaal was mede mogelijk dankzij de logistieke hulp van de drie andere regiogemeenten en de Nederlandse Spoorwegen. Niet vergeten moet echter worden wat de overlast was voor de mensen die langs de treinbaan in Overveen wonen van het grote aantal treinen per uur en het mogelijke omzetverlies van de Overveense winkeliers door het drie dagen permanent gesloten houden van de overweg op de Bloemendaalseweg. Ook elders moesten de inwoners van de drie gemeenten concessies doen aan het drukke veelvormige verkeer op de drie dagen Formule 1 en de twee aan- en afvoerdagen.

Niet meer met de auto naar de Formule 1

Voor de Formule 1 in september 2022 heeft de organisatie van de Dutch Grand Prix bedacht dat bezoekers geen parkeerplaatsen meer krijgen in Zandvoort tijdens de racezondag. Dutch GP werd daarmee autoluw en de eerste zo goed als autoloze F-1 race ter wereld. Raceliefhebbers dienden lopend, op de fiets, met de trein of met een shuttlebus naar het circuit te komen. Mooi gezegd: "de race in Zandvoort moest de 'duurzaamste van de wereld' worden."¹¹⁶ Dat is op zich een groot succes geworden. Veel oranje geklede bezoekers hebben massaal vooral via de trein, de shuttlebus en de fiets een of meer van de drie dagen het Circuit bezocht.

Consequenties voor de andere gemeenten in Zuid-Kennemerland.

Toch past het om te bedenken dat dit mede is gelukt door de auto in de overige gemeenten in Zuid-Kennemerland te parkeren en met de fiets, bus of trein verder te gaan. Ik heb dat met eigen ogen geconstateerd, maar over de omvang zijn geen cijfers bekend. Het zoeken naar parkeerplaatsen in de regio, waarmee de drie andere gemeenten belast werden, zal in de komende jaren bij de Formule 1 in Zandvoort zeker nog toenemen. Daarom lijkt goed overleg tussen de vier gemeenten over de mogelijke overlast zinvol. Dat vergroot de mogelijkheid dat het F1 niet alleen een blijvend Zandvoorts, maar ook een regionaal succes zal zijn.

Zegen?

In dat verband is het zelfs de vraag of Zandvoort, juist vanwege de verkeersafhankelijkheid van haar toeristische economie, niet beter af is met een fusie van de vier regiogemeenten in een mogelijk toekomstige gemeente Zuid-Kennemerland dan als zelfstandige gemeente. Zandvoort blijft Zandvoort met haar Circuit en andere aantrekkelijkheden en economische wensen, maar dan wel in een grotere gemeente. Waarin niet alleen de bereikbaarheid van het Circuit gewaarborgd is, maar vooral de financiële baten van het hyper commerciële racegebeuren van de Formule 1, meer dan nu, ten goede komen aan de Zandvoortse bevolking en de Zandvoortse economie. Voor de continuïteit van de toeristische economie van Zandvoort zou dat wellicht een "zegen" kunnen zijn.

Claims

Daarop vooruitlopend hebben zowel Zandvoort als Bloemendaal al een financiële claim neergelegd bij de organisatie van het Formule1 gebeuren, de Dutch Grand Prix. Voor Zandvoort is de hoogte van het bedrag niet bekend, maar Bloemendaal verlangt een ton als compensatie voor haar rol tijdens de Formule1 dagen. Dat heeft de gemeenteraad van Bloemendaal vastgesteld na een voorstel van Rob Slewe van Zelfstandig Bloemendaal. Wethouder Henk Wijkhuizen is op pad gestuurd om het bedrag "binnen te hengelen."¹¹⁷ Dat zal nog een hele toer worden.

Een claim van een heel andere aard betreft de constatering van de stichting Rust bij de Kust dat de gemeente Zandvoort onzorgvuldig is bij het meten en berekenen van geluidslast door raceauto's op het Circuit. Concreet gaat het vooral om meetpunt 22 bij de Lorentzstraat. Daarover heeft Rust bij de Kust een rechtszaak gewonnen. Het oordeel is nu aan de Raad van State. Als de Raad van State het oordeel van de rechtbank bevestigt, is er veel werk aan de winkel in Zandvoort.¹¹⁸

11. Wonen

Sociale woningnood

Na de Tweede Wereldoorlog is in Zuid-Kennemerland en de IJmond steeds sprake geweest van een tekort aan sociale huurwoningen. Ondanks de inspanning van vele generaties om in een van de meest wezenlijke behoefte van de bevolking te voorzien, is dat niet gelukt. Dat gebrek veroorzaakt lange wachttijden voor woningzoekenden en een concurrentie op de woningmarkt. Alle gemeenten willen daarom (laten) bouwen. Het bouwaccent zal vooral liggen in de huidige gemeente Haarlem omdat de randgemeenten over minder bouwlocaties beschikken, maar door het regionaal gerichte toewijzingsbeleid kunnen inwoners van de huidige randgemeenten daarvan ook profiteren ¹¹⁹.

Sociale huurwoningen

Sociale huurwoningen worden geëxploiteerd door zogenoemde toegelaten instellingen. Dat zijn de woningbouwcorporaties, die uitsluitend een huurprijs mogen vragen, die gebonden is aan specifieke regels (punten in het Woningwaarderingstelsel van het Rijk) en een door het Rijk jaarlijks vastgestelde maximale huurprijs. De vraagprijs mag wel lager zijn dan de maximale huurprijs, maar niet hoger. De Huurcommissie, een bij wet ingestelde organisatie, houdt daarop toezicht.¹²⁰

Vrijesector huurwoningen

Vrije sector huurwoningen werden/worden geëxploiteerd door ontwikkelaars, beleggingsmaatschappijen, pensioenfondsen en kleine zelfstandigen. Dat is niet nieuw, dat gebeurde al voor de Tweede Wereldoorlog. Daarbij mogen particuliere verhuurders in het huidige systeem van de vrije sector iedere denkbare huur vragen. Dat hangt samen met het systeem dat al jarenlang bestaat en is vastgelegd in het Burgerlijk Wetboek. Naast elkaar, maar wel gescheiden, kent de wet voor de huursector de tweedeling gereguleerd (sociaal) en vrijesector.¹²¹ Maar het kabinet wil – net zoals bij de sociale huur - het maximaal te vragen bedrag voor de vrije sector woningen gaan beperken door wettelijk het begrip Middenhuur in te voeren. Bepalend voor de huurprijs is dan of de woning daarvoor voldoende punten krijgt in het Woningwaarderingstelsel. De bovengrens voor de huurwoningen in de vrije sector van wat valt onder de aanduiding Middenhuur moet dan liggen op zo'n 1000 tot 1250 euro huur per maand.¹²²

Woningproductie

Het totaal aan betaalbare huurwoningen is echter onvoldoende om aan de vraag in de regio Zuid-Kennemerland te voldoen. Dat geldt eveneens in overig Nederland. Dat is onderkend door het kabinet Rutte IV dat daarom, in nauwe

samenwerking met provincies, gemeenten en bouwbedrijven, in heel Nederland minimaal 90.000 woningen per jaar wil bouwen. Daarvoor is een groot budget beschikbaar gesteld. Gezien een veelheid van mogelijk beperkende factoren zoals stikstofproblematiek, eigendom van de grond, gemeentelijke procedures, weerstand binnen de plaatselijke bevolking, gebrek aan arbeidskrachten, is het op zich een gigantische operatie om het kabinetsbeleid van Rutte IV in de komende jaren uit te voeren.

Regionale woonakkoord

Als aanvulling daarop is daarom de woningbouwproductie door de provincie Noord-Holland en gemeenten in Zuid-Kennemerland en de IJmond opgeschroefd onder het motto "bouwen, bouwen, bouwen." Daarbij worden voor Haarlem en de regio grote aantallen genoemd: voor Haarlem alleen al 7400, voor Bloemendaal en Heemstede 300 en Zandvoort 400. Dat is het voornemen van de vier regiogemeenten zoals vastgelegd in het nieuwe regionale woonakkoord dat de gezamenlijke IJmond- en Zuid-Kennemerland-gemeenten zijn overeengekomen. In totaal moeten er in 2030: 11.650 woningen gebouwd zijn. De focus ligt op sociale huurwoningen en koopwoningen. Het is de vraag of dat beleid in Haarlem en in de andere regiogemeenten niet wat erg ambitieus is. Dat blijkt uit de analyse van wat er terecht is gekomen van de Haarlemse voornemens in 1978.¹²³

Uitspraak van de Raad van State over stikstof

Een nog grotere beperking is de uitspraak van de Raad van State over de noodzaak om de uitstoot van stikstof bij het bouwen van woningen en andere gebouwen aan banden te leggen. Naast de stikstofproblemen met de agrarische sector is dat voor het kabinet Rutte IV een enorme tegenvaller die bijna letterlijk veel roet in het politieke eten gooit. Het betekent niet alleen een enorme inspanning om de voldoen aan de eisen van de Raad van State, gebaseerd op het beleid van "Europa", maar staat dwars op het gewenste woningbouwbeleid met als doel om te kunnen voldoen aan de behoefte van de eigen bevolking aan huurwoningen en daarnaast uitvoering te geven aan de opvang van arbeidskrachten uit Europese landen en asiel te kunnen bieden aan vluchtelingen van elders. Maar als de bakens politiek landelijk verzet zijn, dient daarna een gezamenlijke inspanning van vele instellingen en politieke partijen op provinciaal en gemeentelijk niveau te zorgen om toch in de buurt te komen van wat eerder aan woningproductie was voorzien.

Nieuwe Woningwet

Gedwongen door de huizenproblematiek, heeft minister De Jonge een nieuwe Woningwet geïntroduceerd. De kern daarvan is - net als de Woningwet van 1901- dat het veel beslissingsmacht legt bij het Kabinet en het

Ministerie van Volkshuisvesting. Het Kabinet gaat na jaren van afwezigheid zich weer intensief bemoeien met de volkshuisvesting in Nederland. De vrijblijvendheid voor provincies en gemeenten is voorbij. Gemeenten met te weinig sociale huurwoningen zullen dat moeten aanvullen en gemeenten met veel sociale huurwoningen moeten vooral middendure woningen gaan bouwen. Op de uitvoering van deze opdracht voor de gemeenten moet de provincie toezicht houden. De minister krijgt de macht om in te grijpen als gemeenten en provincies het laten afweten. Maar vooralsnog betreft een ontwerpwet waarover het parlement moet beslissen. De eerste politieke reacties lieten niet op zich wachten. Voor Kamerleden van de kabinetspartij VVD ging dwang van het kabinet veel te ver. Het wachten is hoe het parlement zal omgaan met deze rigoureuze aanpak van minister De Jonge. Maar zeker is dat het probleem van het huizentekort voor veel burgers en instromers groot genoeg is om de bakens te verzetten. Dat kunnen de gemeenten nu al vast in calculeren bij hun volkshuisvestingstaak.

Onvoldoende financieel rendement voor beleggers

Los van de stikstofproblematiek en de nieuwe Woningwet, was er voor de minister Hugo de Jonge, de provincie en de gemeenten een ander probleem gesignaleerd. Het betreft de mening van de pensioenfondsen en verzekeraars dat zij vanwege de dreiging van de strenge huurregeling bij de woningen in de vrijesector door Hugo de Jonge, geen brood meer zien in nieuwbouw.¹²⁴ Die mening van de investeerders in de woningbouw op onvoldoende financieel rendement staat daarmee lijnrecht tegenover alles en iedereen die juist veel nieuwe huizen willen bouwen. De stelling van de beleggers klinkt echter dreigend genoeg: "We koersen af op stilstand in plaats van vooruitgang" Die mening wordt gedeeld door tal van bouworganisaties die Nederland rijk is.

In dat verband wijst Frank Kalshoven er in zijn rubriek Het spel en de knikkers op dat Hugo de Jonge zijn eigen bouwdoelstelling ondermijnt. De kern daarvan is dat je geen miljoenen huizen kunt bouwen in de komende jaren zoals Hugo de Jonge voor ogen heeft, als de vier miljard bouwkosten niet voor een groot deel extern gefinancierd worden door investeerders. Maar dat staat weer op gespannen voet met het gewenste beleid van Hugo de Jonge om de hoogte van de huren in de vrije sector, Middenhuur genoemd, aan banden te leggen. Het laatste woord is daarover nog niet gesproken.¹²⁵

Communiceer vanaf het begin met alle bouwpartijen

De tijd lijkt mij daarmee voorbij dat de gemeentebesturen exclusief kunnen voorschrijven wat voor soorten woningen er gebouwd mogen/moeten worden. Dat berust op plaatselijke politieke wensen. Het is tot nu toe gebruikelijk

om als gemeenteraad/college/wethouder te bepalen wat voor soort woningen er gewenst zijn. En men veronderstelt dat daaraan door de bouwwereld wordt voldaan.

Maar wat als de gemeentelijke verlangens per gemeente verschillen?

Zo loopt wethouder Attiya Gamri van de gemeente Bloemendaal al in de pas met de ontwerp Woningwet door een inhaalslag te willen maken met het bouwen van veel sociale huurwoningen omdat die woningen in Bloemendaal onvoldoende aanwezig zijn. Zij pleit daarom voor 40% sociaal, 45 procent middensegment en 5 procent in de vrije sector.¹²⁶ In Haarlem zijn relatief veel sociale huurwoningen en in het Haarlemse begrotingsdebat 2023 was er daarom geen verschil van mening over de verdeling die al jarenlang wordt gehanteerd.¹²⁷ In beide gevallen gaat men er van uit dat de woningbouwcorporatie, de financiers en de bouwbedrijven dat zullen volgen. Maar dat is in de nieuwe constellatie van de Woningwet niet meer vanzelfsprekend. Er zal nu vooraf "gepolderd" moeten worden om alle neuzen dezelfde kant op te krijgen: Dat wordt bepaald door het kader van de nieuwe Woningwet, de specifieke politieke wensen van het gemeentebestuur, financiële consequenties, bouwbeperkingen, zoals het voldoen aan de stikstofnormen en de inspraak van de bevolking.

De weerstand tegen te veel sociale woningbouw per woonbuurt

De weerstand tegen sociale huurwoningen is in de afgelopen jaren onder de zittende bevolking vrijwel overal in Nederland toegenomen. Met als argumentatie: 'niet nog meer sociale huurwoningen, er zijn er al zo veel, zeker in onze buurt'. Dat laatste kan vaak niet ontkend worden. Dat wekt bij bewoners van delen van de gemeenten met veel sociale huurwoningen de reactie op dat in plaats daarvan de bouw van duurdere woningen gewenst is. Vaak met het argument dat die woningen (en bewoners) in het middensegment een betere bijdrage kunnen leveren aan de versterking van het sociale en economische draagvlak van hun buurt, wijk of dorp. Een bewijs daarvoor is moeilijk te leveren, de redenering berust op een veronderstelling, maar is politiek wel relevant.

Zo was het geen toeval dat in 2018 en 2019 dit onderwerp speelde in Schalkwijk (gemeente Haarlem) en Vogelenzang (gemeente Bloemendaal). Zelfs met ongeveer dezelfde bewoording. "De vitaliteit en leefbaarheid van de plaatselijke samenleving moet versterkt worden"¹²⁸ Het gemeentebestuur kan niet voorbij gaan aan de gevoeligheden die bij een deel van de bevolking leven over te veel sociale woningbouw. Daar staat echter het algemene gebrek aan sociale huurwoningen tegenover. Een lastig dilemma voor gemeentebesturen. Het is echter de taak van het gemeentebestuur om moeilijke problemen

op te lossen. Dat vergt een gewetensvolle afweging tussen het belang van de eigen woningzoekenden, statushouders, andere vluchtelingen en arbeidsmigranten versus de weerstand van buurt/wijk. Daar dient steeds een uitgebreid overleg aan vooraf te gaan. In dat verband kunnen wijkraden/bewonersraden zoals genoemd in hoofdstuk 6 een belangrijke rol vervullen.

Bouw vooral kleinere sociale huurwoningen

Omdat het jaarlijkse geboortecijfer en het sterftcijfer in de huidige tijd nauwelijks veranderen, is van de vier eerder genoemde demografische factoren voor de te verwachten bevolkingsgroei vooral de instroom in de MRA en specifiek in Zuid-Kennemerland voor de toekomst het meest bepalend. Daar houden alle gemeenten rekening mee bij de door hen geplande woningproductie. Maar om welk soort woningen gaat het daarbij? Gezien de extreem lange wachttijden van de eigen jeugdige inwoners die een zelfstandige woning wensen, de vrijwel continue instroom van vluchtelingen, de vraag door arbeidsmigranten, de veroudering van de bevolking en het toenemende aantal alleenstaande ouderen is de behoefte aan relatief kleine sociale huurwoningen het grootst.

Maar hoe klein/groot? De ervaringen van wat vroeger heette HAT woningen (Huishoudens Alleenstaanden en Tweepersonen) in Bloemendaal en de andere gemeenten is een interessant gegeven. De vier gemeenten in Zuid-Kennemerland verschillen echter van beleid over het percentage sociale huurwoningen en het soort sociale huurwoningen, groot of klein, dat in de gemeente gebouwd zou moeten worden door de woningbouwcorporaties. Daarover is vooralsnog geen afstemming gevonden. Maar dat moet wel snel gaan gebeuren.

Bouw ook duurdere, maar betaalbare koop- en huurwoningen

Vanwege de groei van de bedrijven in de MRA zullen nieuw te verwachten werknemers met een hoog inkomen vaak hun oog laten vallen op bestaande en nieuwe koopwoningen in Haarlem en de andere gemeenten in Zuid-Kennemerland. Dat is nu al het geval. Het is nooit goed geïnventariseerd, maar ik schat dat het grootste deel van de nieuwkomers in de regio Zuid-Kennemerland uit Amsterdam komt. Belangrijke motieven voor hun keuze om in Zuid-Kennemerland een woning te kopen zijn de aantrekkelijke woonomgeving en de grote variatie aan voorzieningen in Zuid-Kennemerland bij het onderwijs, de sport, de horeca, de cultuur e.d. Daarmee is er ook bij deze categorie nieuwkomers vraag naar nieuw te bouwen huurwoningen in de middeldure en dure sfeer in Zuid-Kennemerland. Met elkaar een moeilijke afweging voor de vier regiogemeente om de totale vraag naar woningen in hun gemeente af te stemmen op het bestaande regionale woningbezit, de vraag van de eigen

bevolking en de instromers van elders. Regionale samenwerking over het woningbeleid is daarmee een absolute noodzaak!

Naast veel bouwen ook anders toewijzen

Omdat middeldure huurwoningen in de vrije sector vallen, mogen particuliere verhuurders, zoals ontwikkelaars en beleggingsmaatschappijen, een huur vragen, die meestal te hoog is om de sprong van sociale huur naar middeldure huur te maken. De sprong zal in het nieuwe beleid van het kabinet Rutten IV wel wat kleiner worden, maar toch nog niet voor iedereen bereikbaar. Dat negatieve effect geldt vooral voor de wat oudere sociale huurders die daarom blijven zitten waar zij zitten. Naast het op grote schaal bouwen van veel sociale huurwoningen en middeldure woningen, moeten de gemeenten daarom tegelijk de aandacht richten op het verbeteren van het toewijzen.

Essentieel is - naast het op rijksniveau in de hand houden van de prijs van de middeldure woningen - het op regionaal niveau uitbreiden van de toewijzing van de middeldure huurwoningen door de organisatie Woonservice, die werkt voor de gemeenten Beverwijk, Bloemendaal, Haarlem, Heemskerk, Heemstede, Velsen en Zandvoort. Dat vergroot de kans om een doorstromingsresultaat van bestaande sociale huurwoningen naar middeldure huurwoningen te bereiken. Daardoor komen meer bestaande sociale huurwoningen beschikbaar voor jongere generaties. Maar men moet daarvan geen wonderen verwachten als het niet gepaard gaat met aanvullende financiële maatregelen.

Doorstromingsfonds

Nodig is een nieuw te ontwikkelen doorstromingsfonds. Er is nu al een permanent overleg binnen de woningbouwcorporaties om doorstroming van hun huurders naar een middeldure woning te bevorderen. Maar dat is niet voldoende. Omdat het daarbij meestal gaat om overbruggen van de hogere huur is een doorstromingsfonds noodzakelijk, dat bestaat uit het uitbreiden van de bestaande huurtoeslagen van het rijk met extra financiële impulsen van de provincie, de gemeenten en de corporaties, al dan niet van tijdelijke aard. Dat is een belangrijke reden dat de gemeenten in Zuid-Kennemerland en de IJmond, dit onderwerp gaan aanpakken. Daarmee moet het mogelijk zijn om het doorstromen van een sociale huurwoning naar een middeldure woning sterk te bevorderen en de sociale woningnood weliswaar niet totaal op te lossen, maar wel te beperken.

Pas het bestaande woningbestand aan

Maar eveneens is het nodig om het totale bestaande woningbestand in de regio onder de loep te nemen. Hoeveel gezinswoningen daarvan kunnen er

gesplitst worden, villa's verbouwd worden tot zogenoemde HAT-woningen en flatgebouwen, verzorgingshuizen en kantoorgebouwen worden omgevormd tot kleinere woningen voor starters en ouderen? Een grote belemmering is het splitsingsbeleid van de gemeenten dat splitsing maar mondjesmaat toestaat. Dat kan aangepast worden door in de toekomst de omgevingsvisies die iedere gemeente volgens de Omgevingswet moet produceren, op elkaar af te stemmen. Dat geldt ook voor het optimaliseren van de bestaande woningvoorraad door aankoop of vorderen van grote lege panden door de gemeentes en door tijdelijke woonvormen te bouwen, zogenoemde flexwoningen.¹²⁹ Ook hier geldt dat nauw samenwerken van de vier gemeenten op basis van een gelijk/gelijksoortige beleid heel zinvol is.

Wonen en eerstelijnszorg

Het is noodzakelijk om bij woningbouwprojecten tegelijk te zorgen voor eerstelijns zorgvoorzieningen in de directe omgeving van de nieuwe woningen. Dat probleem speelde bijvoorbeeld in de Boerhavewijk in Haarlem-Schalkwijk. Daar trok huisarts Vincent Putte aan de bel omdat de gemeente Haarlem geen ruimte beschikbaar stelde voor de vestiging van een medisch centrum ZOED (Zorgverleners Onder Een Dak). Dat had de gemeente Haarlem niet bij haar nieuwbouwplannen meegenomen, terwijl dat nu juist zowel voor de huidige bewoners als de nieuwkomers van groot belang is.

Dat leidde tot commotie binnen de gemeenteraad en kritiek op wethouder Floor Roduner van Ruimtelijke Ordening. Waarom was daar niet aan gedacht en waar zou dat alsnog gerealiseerd kunnen worden? Individuele raadsleden droegen alternatieve plekken aan en Roduner ging alsnog zoeken naar een oplossing. Dat heeft niets opgeleverd. Binnen een half uur waren de raadsleden en de wethouder uitgepraat over theoretische oplossingen.¹³⁰ De conclusie achter het probleem van Vincent Putte en Floor Roduner is dat in de bestaande wijken in Haarlem waar veel nieuwe woningen worden gebouwd, het woningbouwbeleid en het autovrije/fietsverkeermodel in de weg kunnen staan voor het bouwen van noodzakelijke, ook voor de auto goed bereikbare, eerstelijns zorgvoorzieningen in de wijk. Dat zou zich ook in andere stadsdelen van Haarlem en elders kunnen gaan voordoen.

12. Verkeer

Regionaal autoverkeer

Het regelen van het doorgaande verkeer van auto's (vooral naar en van de stranden) is al jarenlang een onopgelost probleem. Dat komt vooral door het beleid van de afzonderlijke gemeenten in het verleden om doorgaande provinciale wegen te dwarsbomen. Daar heb ik bestuurlijk zelf aan bijgedragen. Dat valt fysiek moeilijk meer te herstellen, de voorgestelde tracés hebben na dien een bestemming gekregen voor het bouwen van woningen of bedrijfsgebouwen. Voorbeelden: in Aerdenhout zijn het beoogde Haringbuustracé en de weg benoorden Aerdenhout, nu gevuld met koopwoningen; de Oostelijk Randweg is in het industriegebied Waarderpolder ingenomen door bedrijfspanden.

Tunnels

Toch klonk in 2018 in Haarlem de roep om soortgelijke wegen alsnog aan te leggen, maar dan ondergronds. Zo is de oude gedachte weer geopperd om de Westelijke Randweg aan te sluiten op de Dompvloedslaan in Overveen met een vervolg via een tunnel naar de Zeeweg.¹³¹ Het meest genoemde idee is de Kennemertunnel. De route: vanaf de Amerikaweg, onder de Haarlemmer Hout door en bij de voetbalvelden van KHFC weer omhoog en aansluiten op de Westelijke Randweg. Kosten geraamd op 1 miljard euro. Veel politieke partijen in Haarlem waren enthousiast. Een typisch staaltje van wishfull thinking van de Haarlemse politiek in verkiezingstijd 2018.¹³² Het is namelijk de vraag hoe realistisch deze ideeën over een ondergrondse infrastructuur zijn, qua techniek, consequenties voor de bestaande bebouwing, aftakkingen op het bestaande wegennet en vooral de hoge kosten.

Het nieuw mobiliteitsbeleid van Haarlem

Daar is het college van Haarlem na drie jaren achter gekomen. Wethouder Robert Berkhout meldt bij de presentatie van het nieuwe mobiliteitsbeleid van Haarlem in 2021 dat de stekker uit het plan Kennemertunnel is getrokken. Het is te kostbaar en past niet meer in het beleid om het autogebruik in de komende jaren terug te dringen. De bevoorrechte positie van het autoverkeer moet worden afgebouwd en worden overgenomen door fietsers, voetgangers en het openbaar vervoer. Het nieuwe mobiliteitsbeleid dient als een grote transitie op het gebied van vervoer in de komende twintig, dertig jaar gestalte te krijgen.¹³³

Randwegen

Het is de vraag of het nieuwe mobiliteitsbeleid van Haarlem ook invloed gaat hebben op het regionale verkeersbeleid. In een gezamenlijke visie van de vier

regiogemeenten over de ontwikkeling van Zuid-Kennemerland, de zogenoemde Zuid-Kennemer Agenda (Samenwerkingsagenda van Bloemendaal, Haarlem, Heemstede en Zandvoort 2020), wordt namelijk een poging gedaan om de vroegere gedachte van de provincie Noord-Holland van vier randwegen weer in een nieuwe vorm te laten herleven. Van de vier geplande randwegen is alleen de Westelijke Randweg gerealiseerd. Die wordt nu als uitgangspunt genomen niet alleen voor het noord-zuid verkeer, maar ook voor de mogelijke oplossing van de oost-west problematiek. Volgens de Zuid-Kennemer Agenda door een verbinding te maken van de rijksweg A9 met de Westelijke Randweg, met als belangrijkste aandachtspunten het knooppunt Rottepolderplein en de Velserversbinding, ook wel aangeduid met de Velservoog.¹³⁴

Voordelen en nadelen voor de vier regiogemeenten van de Velservoog

Door de Velservoog wordt Haarlem ontlast van doorgaand oost-west autoverkeer in de stad, maar worden de gemeenten Heemstede en Bloemendaal en westelijke delen van Haarlem (het Ramplaankwartier en het Haarlemse Oosterduin) juist extra belast. Want hoe komen de auto's vanaf de Westelijke Randweg naar Zandvoort? Via afslagen door bestaande woongebieden (Kleverlaan, Dompvloedslaan(?), Zijlweg, Vlaamseweg, Sleedoorlaan, Munterslaan, Leidsevaartweg, Zanvoortselaan). Bovendien is de Westelijke Randweg ooit bedoeld om noord-zuid verkeer de regio te laten passeren en zo nodig af te laten slaan naar de aanliggende woongebieden van Haarlem, Bloemendaal, Heemstede en Zandvoort. Door de geplande verbinding Rottepolderplein en de Velserversbinding verliest de Westelijke Randweg haar oorspronkelijke functie met vrijwel zeker permanente filevorming vanwege de toevoeging van het oost-west verkeer. Daarmee heeft de Velservoog voordelen, maar ook nadelen. Vooral vanwege de belasting van het autoverkeer vanaf de Westelijke Randweg naar aanliggende woongebieden.

Nieuwe commotie

In de herfst van 2021 is commotie ontstaan door het pleidooi van de gemeenten Heemstede en Zandvoort om toch binnen de Zuid-Kennemeragenda de mogelijkheid te bestuderen van een verbinding tussen de Westelijke Randweg en de Zeeweg. Heemstede vanwege de ontlasting van de Zandvoortselaan en Zandvoort om nog meer bezoekers naar de badplaats te krijgen. Bij de aanleg van de Westelijke Randweg was destijds al voorzien in een aftakking naar de Zandvoorterweg, het zogenoemde Haringbuustracé en een afslag via de Dompvloedslaan. Het Haringbuustracé is onderwijl volgebouwd met villa's en de afslag naar de Dompvloedslaan in Overveen wordt bemoeilijkt door de voorgenomen bouw van woningen die Bloemendaal wil

bouwen aansluitend bij de buurt Blekersveld. In verband daarmee heeft de gemeenteraad van Bloemendaal zich bij motie uitgesproken tegen het bestuderen van een autoweg om de Randweg met de Zeeweg te verbinden. Wel is onderzoek denkbaar van andersoortige vormen van verkeer ter ontlasting van het autoverkeer door Heemstede en voor extra bezoekers in Zandvoort. De ervaringen van het transport tijdens de drie dagen van de Formule1 races in 2021 en 2022 kunnen daar wellicht aan bijdragen. Of dat echter de wensen van Heemstede en Zandvoort op andere dagen van het jaar gaat ondersteunen, is twijfelachtig. Daarvoor is de auto toch een veel te gewenst vervoermiddel.

Autobezit is een verworvenheid

Autobezit is historisch gezien een verworvenheid van velen in de Nederlandse samenleving. Los van het bezit van de auto als statussymbool, is de auto in de vorige eeuw een vervoermiddel geworden waarmee naast woon-werkverkeer, ook allerlei andere vormen van persoonlijk transport verzorgd kunnen worden. Op ieder moment dat de eigenaar dat zelf bepaalt. Het is een vorm van vrijheid die gekoesterd wordt. Boodschappen doen, ziekenhuisbezoek, kinderen naar school en sportvoorzieningen rijden, ouders bezoeken die ver weg wonen, vakantie vieren waar dan ook in Nederland of Europa, al dan niet met een caravan of camper. Noem maar op. Dat past allemaal moeilijk in het plaatje van een stad zonder auto's of met minder parkeerplaatsen.

Toch zijn er nu al mensen die in de stad wonen en hun auto weg hebben gedaan of die delen met anderen. Bovendien kan een succesvolle omschakeling van het huidige type auto's naar vooral kleinere elektrische auto's, die bovendien circulair gebruikt gaan worden, in de toekomst compensatie bieden voor het ontstane gebrek aan parkeerplaatsen. Maar het planologische beleid dat er nu al bij nieuwbouwprojecten minder parkeerplaatsen nodig zouden zijn dan in het verleden werden verlangd, is voor de korte termijn een riskante beleidskeuze.

Stelling VNG

Daarom is het een bijzondere stelling van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) "dat de toekomstige bewoners van de 1 miljoen 'Hugowonin-gen' zullen moeten lopen, fietsen of de bus nemen naar hun werk. Dat is gezond, en het kost minder om fietspaden in plaats van autowegen aan te leggen", aldus de VNG. Dat wordt weer bestreden door de verkeersadviseur Rein Westra: "Dit is een sprookje, vanuit een soort socialistische bakfietsgedachte. Mensen moeten naar hun werk dat voor vijftig procent van hen buiten hun gemeente ligt. Hoe komen ze daar dan?"¹³⁵

Discussie in Haarlem

Een discussie die in ook in de gemeenten van Zuid-Kennemerland gevoerd moet gaan worden. Die is al in Haarlem gestart. Zo is in het ABC Architectuurcentrum Haarlem een podcast gemaakt van het gesprek tussen De Haarlemse stadsarchitect Willem Hein Schenk en Gabriel Verheggen, directeur van het ABC Architectuurcentrum, met Floor Roduner, wethouder van Haarlem. Ze praten over de kansen van deelmobiliteit, de nieuwbouwwontwikkelingen, prettige fiets- en openbaarvervoersverbindingen en het groen in de stad. Boven alles hoopt Floor Roduner een prettige stad met een menselijke maat na te laten.¹³⁶

Parkeerprobleem van auto's

Maar de kwetsbare relatie tussen bewoners, auto's en parkeerplaatsen is daarmee niet opgelost. Dat blijkt als voorbeeld uit de frustraties van de bewoners van de nieuwe appartementencomplexen van Plaza West, met ruim driehonderd nieuwe huurwoningen in de vrijesector. Waar kan ik mijn (tweede) auto kwijt en wat kost mij dat? En wat kost het om bezoek te kunnen ontvangen? De onduidelijkheid tussen de woningverhuurders, de grondeigenaren Vos-Albert Hein en ProRail en een mogelijk parkeerverbod door de gemeente Haarlem hebben geleid tot een grote onduidelijkheid over het parkeren en de hoogte van de parkeerkosten bij de bewoners. Dat had vooraf toch beter geregeld kunnen worden.¹³⁷ Maar vele maanden later is er nog steeds niets opgelost. Als argument noemt wethouder Robbert Berkhout: "de invloed van de gemeente is echter beperkt omdat het om private woningen gaat."¹³⁸ Dat moge zo zijn, maar dat had Haarlem dan voorafgaande aan de bouw van de appartementen in haar ruimtelijke ordeningsbeleid moeten regelen.

Ook de discussie over het invoeren van betaald parkeren in elf nieuwe Haarlemse wijken blijft de gemoederen bezig houden. Veel emotie en felle meningen zowel van de bewoners als van de raadsleden. Maar weinig gelijkheid van denken. Zowel in de raadszaal als bij de nadien gehouden hoorzitting blijkt dat het probleem van te veel auto's, te weinig parkeerplaatsen en de wens om meer groen in de wijken te brengen, niet snel leidt tot een eenduidig beleid in Haarlem. Wat dat betreft hebben de andere regiogemeenten het wat gemakkelijker. Daar zijn de straten, lanen, pleinen e.d. in het algemeen wat ruimer van opzet. De ruimte in de Haarlemse wijken is veel schaarser. Een lastige probleem voor de Haarlemse politiek. Maar bewoners belasten voor parkeerplaatsen die er te weinig zijn, valt m.i. moeilijk uit te leggen. Dan maar geen betaald parkeren in dergelijke wijken? Eind maart 2023 moet de knoop worden doorgehakt.¹³⁹

Parkeerreferendum in Haarlem

Drie politieke partijen die deel uitmaken van de oppositie in de Haarlemse gemeenteraad hebben elkaar gevonden om vooraf een referendum te houden in de elf wijken waar het parkeerprobleem speelt. De initiatiefnemers zijn OP Haarlem, SP en Hart voor Haarlem. De overige oppositiepartijen hebben zich enthousiast getoond over het initiatief.¹⁴⁰ De coalitiepartijen wachtten af wat het college ging doen. Na intern overleg blokkeerden zij een volksraadpleging over betaald parkeren in Haarlem.¹⁴¹ Dat leidde weer tot grote commotie bij de oppositie. Die zijn boos weggelopen uit de raadsvergadering en kondigde aan dat zij de afwijzing van het referendumverzoek gaan voorleggen aan de rechter. Hun stelling: "See you in Court", zal moeten uitwijzen of de oppositiepartijen in de Haarlemse gemeenteraad gelijk krijgen.¹⁴²

Ook in Zandvoort parkeerproblemen

Overigens speelt in de gemeente Zandvoort een soortgelijk probleem als in de Haarlems wijken. Bijna driekwart van de Zandvoorters is ontevreden over het beleid dat het college van Burgemeester en Wethouders in heel Zandvoort betaald parkeren heeft ingevoerd. Dat blijkt uit de onderzoeksresultaten onder de bewoners, dat het college heeft laten uitvoeren door een gespecialiseerd onderzoeksbureau. De bedoeling van het college om parkeren van toeristen daarmee tegen te gaan in woonwijken, heeft daarmee geleid tot onvrede bij de eigen bewoners. Een dilemma voor het college en specifiek voor wethouder Martijn van Jong Zandvoort om het parkeerbeleid aan te passen.

¹⁴³

Interessant is dat een dag na elkaar het Haarlems Dagblad melde dat Zandvoort een nieuw parkeerbeleid krijgt en Haarlem het betaald parkeren doorzet, maar wel tegen iets lagere kosten.¹⁴⁴ Het is geen toeval dat een soortgelijk probleem speelt in Haarlem en Zandvoort en in beide gevallen de colleges in hun beleid wat toegegeven op de hoogte van te betalen parkeerplaatsen/parkeervergunningen. Of dat voldoende is, moet nog blijken. In ieder geval hebben beide gemeentebesturen hun best gedaan om de bewoners wat tegemoet te komen.

Kern van het parkeerprobleem in Zandvoort

Maar de kern van het parkeerprobleem is daarmee niet opgelost. Er zijn te veel auto's, te weinig parkeerplaatsen en te veel tegenstrijdige belangen. Dat laatste geldt vooral voor Zandvoort vanwege het toerisme als onderdeel van de Zandvoortse economie. Daarom heeft het college gekozen voor een systeem van vergunningszones waarbij zowel de belangen van de bewoners als die van toeristen worden gediend. Maar ook dat voorstel wordt niet door iedereen gewaardeerd. Dat blijkt uit een peiling van het Haarlems Dagblad:

“Inwoners zijn bang dat toeristen wegblijven door hoge parkeerkosten.” Het wachten is op een uitspraak van de Zandvoortse gemeenteraad.¹⁴⁵ Voor de Haarlemse elf woonwijken is er vooral een probleem vanwege te veel auto’s van de bewoners zelf. Daarom moet Voor Haarlem een andersoortige oplossing gezocht worden.

Stallingsproblemen in Haarlem

Uit het voorgaande wordt wel duidelijk dat het parkeren van auto’s en fietsen in Haarlem wellicht een groter probleem is dan het rijden ervan in de stad. Dat geldt zowel voor alle soorten auto’s als voor fietsen in diverse categorieën (met en zonder motor en in de uitvoering als bakfiets.) Ook hier geldt dat het stallingsprobleem in de randgemeenten vanwege de aanwezige ruimte minder problematisch is dan in Haarlem. Zeker in de binnenstad. Bijzonder daarbij is dat er in de binnenstad al een aantal fietsenstallingen zijn gebouwd en nog meer gebouwd gaan worden, zoals in de voormalige kelder van het V. en D. complex, maar de bestaande stallingen nauwelijks gebruikt worden.¹⁴⁶ Haarlem ontkomt er m.i. niet aan om voor de binnenstad en dicht bewoonde stadswijken een parkeerstelsel te combineren met af te dwingen stallingsbeperkingen op de openbare weg.

Daarnaast zou het wel eens nodig kunnen zijn om het huidige stelsel van parkeergarages aan te vullen met nieuwe parkeergarages vooral ten behoeve van de eigen bevolking en minder van stadsbezoekers en toeristen. Daarin past het plan van het college van Haarlem naadloos om de gemeentelijke parkeergarage aan het Houtplein uit te breiden en voor een deel geschikt te maken als fietsenstalling. Maar de kosten daarvan vallen tegen.¹⁴⁷ Dat is ook in de toekomst te verwachten voor nieuw te bouwen parkeergarages en fietsenstallingen. Toch is dat geen reden om niet fundamenteel te investeren in nieuw te bouwen parkeergarages om daarmee een structureel verkeersprobleem op te lossen van te veel auto’s in te nauw straten van woonwijken en de aantasting van de historische vormgeving van de binnenstad.

‘Fiets het vervoermiddel’

Kort voor kerstmis 2022 kwam de wethouder mobiliteit Bas van Leeuwen met de intrigerende boodschap dat de gemeente Haarlem gedurende de komende tien jaren een uitgebreid fietsplan gaat realiseren waarmee de fietsers en hun rijwiel in de stad centraal staan. Zowel qua rijwielpaden als qua stallingsmogelijkheden. Niet alleen in de binnenstad, maar ook in de verschillende woonwijken.¹⁴⁸ Een dag later kwam de wethouder zelf in beeld, op de fiets, om een aantal vragen te beantwoorden. Hij was realistisch genoeg om te erkennen dat het fietsenplan een kwestie van de lange adem is. Vooral als

het gaat om het aanleggen of aanpassen van de fietspaden van vier meter breed buiten de binnenstad. Dat lijkt heel breed, maar door de veelheid van soorten rijwielen heen en terug en hun verschillende snelheden toch niet breed genoeg.

Wat valt onder het begrip fiets?

Een ander probleem is echter wat nog als fiets gezien kan worden. Een gewone stadsfiets is nog wel steeds actueel, maar dreigt qua snelheid overvleugeld te worden door de fiets met accumotor, de zogenoemde e-bike. Daarnaast is er op de wegen een groot aantal andere tweewielers die de gewone fietsers letterlijk passeren: brom- en snorfietsen. Daarnaast zijn er scooters bijgekomen: voertuigen die vaak breder zijn dan de fietsen, een benzinemotor hebben en qua snelheid eerder in de buurt komen van motorfietsen dan van gewone fietsen. Vaak mogen scooters daarmee gebruik maken van de autowegen.

Een bijzondere categorie fiets, al dan niet uitgerust als e-bike, betreft de zogenoemde bakfiets. Van oudsher waren transportfietsen in gebruik bij winkelbedrijven, zoals bakker, kruidenier, slager en apotheek (zoals vroeger bij de Elswout apotheek van mijn vader in Overveen). De bakfiets (geen tweewieler, maar driewieler) is nu een transport/vervoersmiddel geworden van gezinnen om kinderen naar school of vrijetijdsvoorzieningen te brengen en om boodschappen te doen bij plaatselijke winkelbedrijven die vroeger aan huis kwamen. Dat laatste is nu zeldzaam geworden en zelfs overgenomen door de landelijke grootwinkelbedrijven. Daarmee is de bakfiets voor veel gezinnen een ideaal veelzijdig transportmiddel geworden.

Vraagtekens bij het Haarlemse fietsbeleid.

In zijn column in de Volkskrant analyseert Sander Schimmelpenninck de veelheid van al de hierboven genoemde fietsvormen met hun lusten en hun lasten. Hij poneert een aantal stellingen die nuttig zijn om te betrekken bij "Fiets het vervoermiddel", zoals de gemeente Haarlem dat voor ogen heeft. Schimmelpenninck: "Een fiets als vervoermiddel is in combinatie met het OV meer dan toereikend en vele malen goedkoper dan een scooter, een luxeproduct." En over de positieve effecten van het terugdringen van veel gemotoriseerd rijwielvervoer als brom- en snorfietsen en scooters ten gunste van de 'gewone' fiets: "geluidsoverlast neemt af, fietspaden worden rustiger en de politie zal makkelijker kunnen handhaven." ¹⁴⁹

Een soortgelijk geluid is te lezen in het artikel 'Onze samenleving raakte verslaafd aan snelheid' over de opvatting van Marco te Brommelstroet,

hoogleraar Urban Mobility Futures aan de Universiteit van Amsterdam. Zijn bijnaam is fietsprofessor en hij waarschuwt voor fietssnelwegen, en de verhoging van de snelheid van de verschillende vormen van gemotoriseerd fietsverkeer. Een samengevatte uitspraak van hem: Onze samenleving raakte verslaafd aan snelheid, afhankelijk van mobiliteit. Door hogere snelheid van fietsverkeer kunnen grotere afstanden afgelegd worden. En daarmee kan fietsverkeer tussen wonen en werken concurreren met autoverkeer. Dat lijkt een winst, maar heeft ook grote nadelen, vooral voor de gezondheid van de "fietsers". 'We moeten afkicken, is zijn boodschap. Beter voor de mens, beter voor de samenleving'.¹⁵⁰

Concurrentie op de fietspaden

In aansluiting op het voorgaande, zou het goed zijn als Haarlem eens gaat kijken naar de ontwikkeling van de fietspaden/rijwielpaden van de Zeeweg zoals hierna aan de orde komt. Vooral het heen en terug gaan op de fietspaden vormen een probleem naast de breedte van de bakfietsen. Maar daarnaast valt het verschil in snelheid van de soorten fietsen, elektrisch of op eigen spierkracht bij het passeren van elkaar moeilijk te plannen en te controleren. Met elkaar valt het complex van op te lossen hindernissen daarmee niet te onderschatten. Of de fiets daarmee in de toekomst het meest logische vervoersmiddel in Haarlem gaat worden, is te hopen, maar moeilijk te voorspellen.

De Zeeweg in Bloemendaal

Een totaal ander verkeersprobleem betreft de toekomst van de Zeeweg in de gemeente Bloemendaal. Over de honderdjarige geschiedenis van de Zeeweg is in 2021 een lezenswaardig boek verschenen. Geïnitieerd en uitgegeven door de historische vereniging Ons Bloemendaal.¹⁵¹ De fraai aangelegde Zeeweg is in de loop der jaren echter gaan behoren tot een van de autowegen in Nederland met veel verkeersongelukken. In het recente verleden zijn door de gemeente Bloemendaal daarom een aantal gevaarlijke bochten en afritten aangepast. Maar dat is niet voldoende gebleken.¹⁵²

80 of 60 kilometer?

Doordat de Zeeweg een Provinciale weg is geworden, gelden de verkeersregels van het Ministerie van Verkeer voor het soort autowegen waar de Zeeweg toe behoort. Zoals de toegestane maximale snelheid van 80 kilometer. Een door de gemeente Bloemendaal gewenste vermindering van de maximale snelheid van 80 kilometer naar 60 kilometer blijft daardoor een discussiepunt. Recent heeft de provincie Noord-Holland toegezegd om de aanpassing van 80 naar 60 kilometer serieus te gaan bestuderen. Dat zou een

belangrijke verbetering zijn voor het bestrijden van het aantal ongelukken. Voordat de Provincie Noord-Holland een uitspraak doet, wil gedeputeerde Olthof nagaan wat voor effect het verlagen van de snelheid op de Zeeweg naar 60 kilometer heeft op het omliggende wegennet in Bloemendaal en Zandvoort. Door de verlaging naar 60 kilometer mogen er elders geen files of opstoppingen ontstaan.¹⁵³

Ook andere factoren aanpassen

Toch is verlaging naar 60 kilometer waarschijnlijk nog niet voldoende voor verbetering van de verkeersveiligheid. Er zijn meer factoren die meespelen bij het grote aantal verkeersongelukken op de zeeweg. Zo is de Zeeweg een belangrijke aan- en afvoerroute voor de horeca van de totale kust van Zandvoort tot en met Bloemendaal aan Zee geworden. Veel vroegere strandpaviljoens zijn uitgegroeid tot druk bezochte beachclubs voor het houden van party's en massale feesten. Het gebruik van alcohol en andere drugs is daarbij een onberekenbare factor geworden. Vaak tot laat in de avond en nacht en met risicovol rijgedrag en aanrijdingen met overstekend wild als mogelijk gevolg. Nachtelijke controle op drank en andere drugs is daarom noodzakelijk. Maar dat vraagt om uitbreiding van het aantal politiemensen en hulpmiddelen. En dat kost extra geld en wie gaat dat betalen?

Rijwielpaden van de Zeeweg

Los van de hoofdrijbanen van de Zeeweg is ook de drukte en snelheid op de rijwielpaden van de Zeeweg sterk toegenomen. Dat komt door een veelheid van soorten rijwielen/fietsen, vaak gemotoriseerd of elektrisch voortgedreven (scooters en e-bikes). Ook toerwielrenners hebben een snelheid die veel hoger is dan de gemiddelde strandgangers op stadsfietsen. De toegestane snelheid is formeel beperkt tot 29 kilometer, maar van dat gebod is niet iedere gebruiker van het fietspad zich bewust. Daarnaast is het jarenlange gebruik van beide rijwielpaden voor zowel het heen- als terug-verkeer van en naar de kust en Overveen/Haarlem door de veelheid en verscheidenheid van de rijwielgebruikers gevaarlijk geworden.

Daarom is enige tijd geleden besloten om het rijwielverkeer naar de kust te laten rijden over het noordelijke rijwielpad en het rijwielverkeer terug van de kust over het zuidelijke rijwielpad. Dat is een logische oplossing omdat het daarmee gelijk loopt met de rijrichting van de hoofdrijbanen. Maar niet iedereen op de rijwielpaden houdt zich daaraan. Dat is de waarschijnlijk een reden dat gedeputeerd Olthof meer ziet in het maken van een scheiding tussen een slow lane voor (langzame) fietsers op het noordelijke rijwielpad en een snellere mogelijkheid voor snorfietzers en andere snelle rijwielen op het

zuidelijke rijwielpad. De ene of de andere scheiding heeft echter als nadeel dat in beide gevallen de langzame of snelle fietsers bij het bezoek aan de accommodaties aan de andere kant van de Zeeweg (bijvoorbeeld Bokkedoorns of campings) dwingt tot gevaarvol oversteken. Dat zou verbeterd kunnen worden door het aantal oversteekplaatsen ter plaatse met verkeerslichten uit te breiden.

Fast lanes

Ook zijn er nog andere ideeën om de hoofdbanen van de Zeeweg te beperken tot tweebanen en de overige banen ter beschikking te stellen van alle snelle fietser op de dan beschikbare *fast lanes*.¹⁵⁴ Dat idee spreekt mij om twee redenen niet aan. Het is een gevaarlijke situatie om automobilisten pal naast snelle fietsers te laten rijden. Dat is vragen om nog meer ongelukken. Zoals briefschrijver Jan Schuijt helder verwoord:: "Je moet er toch niet aan denken, dat een moeder naar het strand gaat met haar twee kinderen in de bakfiets, over de rechterrijstrook rijdt en links wordt gepasseerd door auto's en vrachtwagens die harder rijden dan de gewenste 60 kilometer. En dat op een weg vol met bochten en 's avonds zonder straatverlichting."¹⁵⁵ Bovendien is de Zeeweg 100 jaar geleden primair aangelegd voor automobilisten en de structuur van de Zeeweg is juist zo bijzonder door de vormgeving van twee maal twee autobanen met aan weerszijden ruimte voor fietsers en wandelaars. Aan dat monumentale beeld moet je m.i. niet gaan knoeien.

Hogere hekken langs de Zeeweg

Om het aantal doodgereden herten door automobilisten op de Zeeweg drastisch in te perken, heeft de gemeenteraad van Bloemendaal besloten om de Zeeweg te voorzien van hogere hekken dan er nu al zijn, aangevuld met faunarasters of faunapassages. De hekken worden op advies van de Universiteit van Wageningen twee meter hoog. Dat zal het aantal aanrijdingen zeker verminderen. Maar het maakt de Zeeweg er niet mooier op. Ook is het de vraag of een efficiënter faunabeheer het aantal herten niet dusdanig kan beperken dat er minder herten oversteken. Maar dat is geen verantwoordelijkheid van de gemeente Bloemendaal. Daarom heeft de gemeenteraad het college tevens opgedragen om over de veiligheid van de Zeeweg en omgeving met de diverse duinbeheerders rondom de Zeeweg in nauw overleg te treden.¹⁵⁶

De Heemstedse Dreef als 'zorgenkind'

In de gemeente Heemstede is de Heemstedse Dreef niet alleen de centrale verkeerweg voor het plaatselijk verkeer, maar tegelijk het einde van de verkeersader voor het doorgaande verkeer binnen de Metropoolregio Amsterdam (MRA) richting Haarlem, Noord-Holland en de kust/Zandvoort. Dat

wringt met elkaar. In het verleden heeft de gemeente Heemstede al veel aanpassingen gedaan aan het functioneren van de Heemsteedse Dreef om het verkeersconflict zoveel mogelijk te beperken. Maar de toename van het autobezit en het gebruik van de auto zowel landelijk als in Heemstede zelf, hebben het conflict niet opgelost. Het is in de praktijk steeds kiezen tussen de doorstroming van het autoverkeer enerzijds en het oversteken van auto's, fietsers en voetgangers anderzijds. Dat betekent voor beide een belemmering, maar de veiligheid van beide categorieën verkeersdeelnemers staat voorop. Dat gebeurt reeds in Heemstede door de aanwezigheid van veel verkeerslichten en lijkt ook niet anders/beter te regelen. De Heemsteedse Dreef is een "zorgenkind" voor de gemeente Heemstede dat terecht veel aandacht krijgt.

13. Het sociale domein

Historie

Van oudsher kenden de gemeenten in Nederland wethouders belast met sociale zaken en wethouders van volksgezondheid. Dat is ook nu nog vaak zo. In mijn Haarlemse bestuursperiode (1970-1974) was ik verantwoordelijk voor de volksgezondheid. In die tijd was dat voor de gemeente Haarlem vooral een zaak van de GGD, de gemeentelijke badhuizen en de nieuwbouw van alle ziekenhuizen in Haarlem, waar de gemeente financieel garant voor moest staan. Wel ben ik mij als wethouder volksgezondheid met aanverwante zaken gaan bemoeien, zoals de fluoridering van het drinkwater, de voorlichting op scholen over gebruik en misbruik van drugs, en de ambulante psychiatrie. Sociale zaken betrof vooral de uitvoering van sociale wetgeving met een uitvoerende dienst Sociale Zaken, waarin ook andere zorgvragen werden behandeld. Gemeentelijke invloed was/is verder heel beperkt bij het inhoudelijke werk van ziekenhuizen, verpleeghuizen, medische specialisten, huisartsen, tandartsen, fysiotherapeuten, thuiszorg e.d. Dat geldt zowel voor de lichamelijke als de geestelijke gezondheidszorg.

Wet Voorzieningen Gezondheidszorg (WVG)

Bij de ontwikkeling van de Wet Voorzieningen Gezondheidszorg (WVG), waarbij ik vanaf 1974 nauw betrokken ben geweest als voorzitter van een van de proefregio's (Kennemerland), werd een duidelijke plaats ingeruimd voor de provincies en de gemeenten. Maar de WVG is na 14 jaar parlementaire voorbereiding (1974-1988) in de ijskast beland. Daardoor is de invloed binnen de Nederlandse gezondheidszorg verdeeld gebleven over een groot aantal organisaties (Ministerie van Volksgezondheid, RIVM, zorgaanbieders, zorgfinanciers, diverse adviesorganen, universiteiten en anderen). In het kabinet Rutte IV is de medicus Ernst Kuipers belast met de portefeuille Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Hij zal alsnog een poging moeten doen om de totale samenhang van de Nederlandse gezondheidszorg dusdanig te verbeteren dat het in staat is om ook tijdens toekomstige pandemieën het antwoord op de doorlopende gezondheidsvragen te blijven garanderen. Gebrek aan samenhang van organisaties in Nederland is een van de belangrijkste problemen gebleken bij het bestrijden van de Corona pandemie (Coronavirus) in de afgelopen jaren. Dat geldt eveneens voor de opvang van vluchtelingen. Wellicht is een revival van de WVG, waarin de provincies en de gemeenten een wezenlijke rol zouden vervullen, denkbaar. Daarbij staan de zogenoemde gezondheidsregio's centraal.¹⁵⁷

Huidige situatie

Structureel is er in vergelijking met het verleden in de zorg en de financiering veel veranderd. Ziekenhuizen, verpleeghuizen, verzorgingshuizen en kruisverenigingen zijn onderling gefuseerd, evenals de vroegere ziekenfondsen en particuliere ziektekostenverzekeraars. Ook zijn veel huisartsen onder een dak gaan werken (HOED). Daarmee is het "speelveld" van de regionale gezondheidszorg wat overzichtelijker geworden, maar de inhoudelijke invloed van de gemeenten op het regionale "speelveld" is nog steeds zeer beperkt. Wel is de Haarlemse GGD geregionaliseerd en omgevormd tot een dienst Publieke Gezondheid en Maatschappelijke Zorg, die bestuurd wordt door een Bestuurscommissie bestaande uit de wethouders van de vier gemeenten van Zuid-Kennemerland, en de wethouders uit Velsen, Beverwijk, Heemskerk, Uitgeest en de Haarlemmermeer. De nieuwe GGD maakt deel uit van de Veiligheidsregio Kennemerland. De nieuwe GGD kan volgens de deelnemende gemeenten gezien worden als een vorm van 'verlengd lokaal bestuur'.¹⁵⁸

Onderschatting

Sinds 1 januari 2015 kregen de gemeenten de verantwoordelijkheid voor alle jeugdhulp (Jeugdwet), voor de ondersteuning van ouderen en mensen met beperkingen (WMO 2015) en voor de begeleiding naar werk voor mensen zonder reguliere baan (Participatiewet). Met elkaar de ondersteuning van zo'n twee miljoen Nederlanders.¹⁵⁹ De Nederlandse gemeenten waren zeer geporteerd voor deze decentralisatie van zorgtaken, maar na een kleine vijf jaar moeten zij erkennen dat zij de zorgvraag hebben onderschat.¹⁶⁰

Veel zaken vielen tegen, ook in de vier regiogemeenten en in de IJmondgemeenten. Zoals de zelfredzaamheid van burgers en hun netwerk, de taakverdeling tussen burgers, gemeente en zorgverleners, de overbelasting van de capaciteit van de zorgverleners, vooral bij de jeugdhulpverlening en de overige zorg voor psychiatrische patiënten. Dat blijkt uit het feit dat huisartsen in Beverwijk, Haarlem, Velsen en omliggende plaatsen vaak te maken krijgen met psychiatrische patiënten, die niet terecht kunnen bij een ggz-instelling.¹⁶¹ Ook is de beschikbare capaciteit van de ambtelijke ondersteuning bij het bepalen van de zorgbehoefte van de burger een probleem. En daarnaast zijn er vooral de totale kosten voor de gemeenten, die niet gedekt werden door de financiële bijdrage van het rijk. Met elkaar bepaald niet de verwachting die men in 2015 had. Daar is zowel door gemeenten apart als door de Vereniging van Nederlandse Gemeente (VNG) op gereageerd.

Jeugdhulpverlening

Vooral bij de jeugdhulpverlening, is een probleem ontstaan tussen het Rijk en de gemeenten over de financiering van deze zorg. Na veel overleg met staatssecretaris Maarten van Ooijen en de gemeenten, vertegenwoordigd door de VNG, blijkt er een groot verschil van mening te bestaan over de hervorming van de jeugdzorg. Die moet volgens de staatssecretaris anders en goedkoper worden. Daarop vooruitlopend heeft het Rijk al een bezuiniging van 370 miljoen euro vastgelegd. Dat is voor de doelgroep van kwetsbare jongeren geen goed vooruitzicht.¹⁶²

De toekomst van het sociale domein

Zoals hiervoor gemeld, tellen de huidige en toekomstige financiële consequenties van de decentralisatie van het sociale domein bij de vier regiogemeenten heel zwaar. In totaal ontbreekt echter een inventarisatie. Wel lijkt het duidelijk dat de gemeenten in Zuid-Kennemerland hun beleid niet steeds voldoende op elkaar hebben afgestemd, met uitzondering van bepaalde onderdelen. Dat zou alsnog heel zinvol zijn. Uit recente berichten blijkt dat alle vier de gemeenten verwachten dat er ook in de toekomst nog een tekort op het sociale domein dreigt als het rijk niet met een hogere structurele bijdrage over de brug komt. Moet de decentralisatie van het sociale domein dan maar weer centraal geregeld worden, net als vroeger door verschillende departementen? Dat is niet verstandig. Zoals Marike Stellinga in de NRC schrijft: “Voor de decentralisatie was de hulp ook niet fantastisch. Zorg er gewoon voor dat gemeenten zijn uitgerust met genoeg mankracht, geld en consistente wetten om de kwetsbare burgers wel te helpen.”¹⁶³

Aanpassing van het totale sociale stelsel

Dat geluid past precies in het denken van Mark Moore over het voldoen aan publieke waarden (public value) van de bevolking door het gemeentebestuur. Recent heeft het Rijk aan de gemeente extra geld toegezegd. Maar er is in de toekomst meer nodig. Feitelijk gaat het dan om de aanpassing van het totale sociale stelsel met alle noodzakelijke wetwijzigingen en uitvoerende maatregelen van dien. Daarbij kunnen de gezamenlijke gemeenten in Zuid-Kennemerland een belangrijke rol vervullen. Maar dan niet op de manier zoals het is gegaan met de decentralisatie van de Jeugdwet, de WMO en de Participatiewet. Daar zitten de gemeenten niet op te wachten. Een ruimer budget van het rijk is noodzakelijk om de decentralisatie naar de gemeenten dit keer te laten slagen. De VNG, de koepelorganisatie van de Nederlandse gemeenten, heeft reeds aangegeven dat er voor de gemeenten meer geld beschikbaar moet komen. Zij dreigt met een staking als dat niet gebeurt.

Regionalisering van het sociale domein.

Wat mij betreft een uitstekend pleidooi om het sociale domein in een geregi-
onaliseerde vorm onder te brengen en niet weer in vier aparte gemeenten af-
zonderlijk. Interessant is dat de gemeenteraad van Haarlem vindt dat Haar-
lem op het gebied van jeugdzorg regionaal beter moet gaan samenwerken
om samen te komen tot een "geïntegreerde aanpak".¹⁶⁴ Dat is een verstan-
dig besluit en zou een eerste stap zijn naar een geregiionaliseerde uitvoering
van het sociale domein. Ook is het toewijzen van een centrale budget door
het gemeentebestuur van Haarlem aan de Coöperatie "Van Hier", waarin een
groot aantal dienstverlenende organisatie in het sociale domein en de zorg in
Haarlem zijn verenigd, wellicht een eerste stap kunnen zijn naar een regiona-
lisering van het sociale domein in Zuid-Kennemerland.¹⁶⁵ Maar vooralsnog
meent de leiding van de nieuwe coöperatie haar handen vol te hebben aan
de nieuwe samenwerking van de zes zorgaanbieders en welzijnsinstellingen in
Haarlem.¹⁶⁶

Schuldenproblematiek

Er is in Nederland een groot aantal mensen met financiële schulden. Begin ja-
nuari werd dat geschat op een half miljoen mensen, maar de verwachting is
dat het aantal vanwege de coronacrisis nog aanzienlijk zal stijgen. Dat is op
zich al een ernstig maatschappelijk probleem, maar wordt nog vergroot door
de recente decentralisatie van het rijk naar de gemeenten om per 1 januari
2021 inwoners met problematische schulden persoonlijk bij te staan om zo-
veel mogelijk schulden af te lossen, bijvoorbeeld bij de woningbouwcorporat-
ies en de nutsbedrijven en die in de toekomst te voorkomen.

Het is zeer twijfelachtig of de gemeenten in staat zijn om de schuldenproble-
matiek van haar inwoners in voldoende mate op te lossen vanwege het per-
soneelstekort en het extra beslag op de gemeentelijke begroting. Bij een min-
nelijk traject maakt de gemeente afspraken met de schuldeisers over de af-
lossing van de schulden van inwoners. Maar dat moet worden vastgelegd en
gecontroleerd, wat tijd en menskracht vraagt. Ook kan de gemeente zelf een
lening (saneringskrediet) verstrekken waarmee een inwoner alle schulden af-
lost. Er is dan nog maar een schuld, namelijk bij de gemeente zelf. Deze
schuldsanering kost de gemeente renteverlies en vergt eveneens tijd en
menskracht.

Gezien de politieke en publieke commotie rondom de gang van zaken bij de
behandeling van de landelijke Toeslagenaffaire, zit geen enkele gemeente te
wachten op een vergelijkbare discutabele afhandeling van de schuldenproble-
matiek door het gemeentebestuur. Een nauwe samenwerking van de vier

gemeenten bij dit onderwerp maakt de kans groter op een rechtvaardige en adequate aanpak van de schuldenproblematiek.

Maatschappelijke ongelijkheid

Een belangrijk ander vraagstuk betreft de maatschappelijke ongelijkheid tussen personen en bevolkingsgroepen naar afkomst, opleiding, werk en inkomen. Het verminderen is primair een verantwoordelijkheid van de landelijke politiek, zoals in de TV-reportage "Scheefgroei in de polder" uitvoerig aan de orde kwam.¹⁶⁷ Maar een gemeente kan ook in eigen kring bijdragen aan het verkleinen van de sociale en financiële kloof tussen verschillende bevolkingsgroepen. In de gemeente Haarlem is daar al een aanzet voor gegeven en is het een speerpunt geworden van het vorige college.¹⁶⁸ Ook in de randgemeenten wordt al jarenlang een minimabeleid gevoerd. Een dergelijk wat uitgebreider regionaal sociaal emancipatiebeleid zal de sociale cohesie van de totale bevolking binnen Zuid-Kennemerland zeker ondersteunen. En dat is precies wat de toekomst nodig heeft. Zoals Hanna Bervoets dat zo helder zegt: 'arm en rijk, segregatie loopt vaak langs de lijnen van de financiële situatie'.¹⁶⁹ Bovendien kan een te groot verschil tussen rijk en arm in een gemeente de maatschappelijke verhoudingen verzuren.¹⁷⁰

Worstelen met de digitale betaalwereld.

Een bijzondere vorm van ongelijkheid betreft letterlijk het kunnen betalen met geld. Door het afstoten van veel plaatselijke kantoren en geldautomaten van de Nederlandse banken en hun dienstverlening om te vormen in een digitale vorm, is voor 2,6 miljoen Nederlanders letterlijk een betalingsprobleem ontstaan. Dat is ruim een op de zes personen. Dat blijkt uit een onderzoek van de Nederlands Bank. Het betreft naast ouderen vooral een groot aantal lichamelijk of geestelijk gehandicapte personen. Vroeger werd men bij het betalingsverkeer geholpen door de plaatselijke kantoren, maar nu moet men dat zelf regelen. Door cash geld of via internet. Dat is een onderschat probleem dat schreeuwt om een aangepaste oplossing door de Nederlandse bankwereld, waarvan de Nederlandse banken zich bewust zijn.¹⁷¹

Vluchtelingenbeleid

Alle vier gemeenten in Zuid-Kennemerland hebben ervaringen met het opvangen van vluchtelingen die in Nederland asiel aanvragen. Bij een positief verlopen procedure krijgen de asielzoekers de status van statushouders. Dat wil zeggen dat zij zich blijvend in Nederland mogen vestigen. Alle gemeenten in Nederland zijn verplicht om ieder jaar een aantal statushouders te voorzien van passende huisvesting. Het aantal statushouders dat een gemeente moet huisvesten, wordt door het Rijk vastgesteld en door de provincie gecontroleerd. De woningtoewijzing gebeurt meestal in sociale huurwoningen, die

grotendeels in het bezit zijn van woningbouwcorporaties. Door hun voorrangspositie leggen de statushouders daarmee een druk op de noodzakelijke toewijzing aan andere woningzoekenden, die meestal via de onafhankelijke organisatie Woonservice op hun toewijzingsbeurt moeten wachten (zie hoofdstuk 11 Wonen).

Dat is een lastig uit te leggen onderwerp in de buurten met veel sociale huurwoningen. Een basale oplossing is om nog meer sociale huurwoningen te bouwen, elders in de gemeente en gebouwen om te vormen tot opvangplaatsen voor statushouders. Daarnaast is het van groot belang dat een gemeente, samen met de corporaties en steunorganisaties zoals Vluchtelingenwerk Nederland, een integratietraject voor statushouders verzorgen. Daarmee wordt de slagingskans van de integratie vergroot. Overigens zijn er in alle vier de gemeenten ook veel burgers en welzijnsorganisatie, die daarbij de helpende hand bieden.

Eigen ervaring met het vluchtelingenbeleid

Vanuit de gemeente Bloemendaal heb ik zelf het vluchtelingenbeleid als wethouder van dichtbij meegemaakt. Dat dateert al vanaf september 1993. Eerst in hotel Iepenrove en later op het terrein van de voormalige psychiatrische inrichting Provinciaal Ziekenhuis (PZ) Dat waren in die tijd locaties van Asielzoekers Centra (AZC's). Beide in het dorp Bloemendaal. Na een aanloop met veel vragen vanuit de bevolking is de opvang van de steeds wisselende vluchtelingen zonder veel merkbare problemen verlopen. Dat is mede te danken aan het werk van Vluchtelingenwerk Nederland en van een aantal steunstichtingen uit de bevolking.¹⁷² Later zijn statushouders tijdelijk gehuisvest in het bejaardencomplex Dennenheuvel, eveneens in het dorp Bloemendaal, dat wordt afgebroken en vernieuwd tot wooncomplex.

Regionaal vluchtelingenbeleid

Hoewel er bij de vier regiogemeenten geen sprake is van een vastgesteld regiobeleid voor vluchtelingen, worden er wel via het toewijzingssysteem van sociale huurwoningen door Woonservice onderlinge afspraken gemaakt over het huisvesten van statushouders. Omdat Haarlem in tegenstelling tot de drie andere gemeenten beschikt over relatief veel sociale huurwoningen en veel nieuwe woningen bouwt, biedt Haarlem de andere gemeenten soms de helpende hand bij de huisvesting van statushouders. Maar dat blijft beperkt tot individuele toewijzingen. Van een grootschalige samenwerking zoals in het verleden is gebeurd bij de aanwezigheid van het asielzoekerscentrum (AZC) in Bloemendaal is nu geen sprake. Iedere gemeente zoekt naar eigen mogelijkheden om de gigantische druk in het aanmeldingscentrum in Ter Apel in Groningen wat te ontlasten. Daarnaast is de opvang van vluchtelingen uit Oekraïne

een apart onderdeel geworden van het vluchtelingen beleid in alle vier de gemeenten In Zuid-Kennemerland.

Recente activiteiten van de vier gemeenten

In de gemeente **Bloemendaal** heeft het Rijk aan de gemeente Bloemendaal gevraagd om het leegstaande gebouw Oldenhove, dat in het verleden werd gebruikt als verzorgingshuis voor bejaarden/ouderen, tijdelijk te mogen gebruiken als tussenvoorziening voor statushouders om daarmee de reguliere Asielzoekers Centra (AZC's) elders in Nederland te ontlasten. Zowel de eigenaresse van Oldenhove, de zorginstelling Sint Jacob in Haarlem en het nieuw benoemde Bloemendaalse college van Burgemeester en Wethouders waren daar wel toe bereid. Dat gebeurde na een krappe meerderheid in de Bloemendaalse gemeenteraad. Overeenstemming is bereikt over het huren door de gemeente van Oldenhove voor een periode van tien jaar. Door een uitgebreid participatieproces te starten met de directe buurtbewoners en andere Oververners heeft het nieuwe college de weerstand van de omwonenden weten te doorbreken. Daarbij heeft wellicht een initiatief van het Comité Zorgzame Oververners een positieve bijdrage geleverd.¹⁷³

De gemeente **Haarlem** heeft een tijdelijke noodopvang gerealiseerd in de Beijneshal met aansluitend een schooltje ('De Hoop school') en inburgeringles door een voormalige hoogleraar Osama Isaac uit Jemen die zelf asiel heeft gekregen in Nederland.¹⁷⁴ Ook heeft de gemeente Haarlem recent besloten om het voormalige provinciekantoor op Zijlweg 245 in nauwe samenwerking met het Centraal Orgaan Asielzoekers (COA) Zijlweg 245 te gaan inrichten als Asielzoekerscentrum (AZC). Daarbij is wel goed overleg nodig met de buurgemeente Bloemendaal. Ik wijs op de noodzaak om te voorzien in onderwijs en recreatie voor de asielzoekers. Mede door de aanwezigheid van de opvang van statushouders in Oldenhove, zal het lagere onderwijs van de asielzoekers in het pand Zijlweg 245 de basisscholen in de gemeente Bloemendaal extra belasten. Ook heeft de ervaring van Oldenhove geleerd dat goed overleg met en participatie van de buurtgenoten erg belangrijk is. Essentieel is verder de noodzaak om Zijlweg 245 aanzienlijk op te knappen. Het pand is nu verre van klaar om asielzoekers te verwelkomen.¹⁷⁵

In **Heemstede** heeft de gemeente op de parkeerplaats van het zwembad aan de Sporparklaan vijftien woonunits geplaatst voor vijftien statushouders en zeven units voor Heemstedse jongens, die de statushouders vier uur per week gaan helpen bij hun integratie. Ook is een taalcoach aanwezig om de Nederlandse taal te oefenen. Daarvoor wordt gezocht naar vrijwilligers uit Heemstede die dat op zich willen nemen. Bijgestaan door Vluchtelingenwerk

Nederland.¹⁷⁶ Ondertussen heeft Heemstede de woonunits verplaatst naar een plek dicht bij het Oude Slot.

In de gemeente **Zandvoort** zijn geen specifieke tusenvoorzienigen te melden voor statushouders. Wel is in de gemeente de aandacht gericht op de opvang van vluchtelingen uit Oekraïne. De gemeente en woningcorporatie Pré Wonen hebben daarom het Curiedex-terrein voor tijdelijke opvang ingericht. Dit is het voormalige Corodex-terrein en de Curiedriehoek. Met 60 woonunits: kleine woningen die gemakkelijk tijdelijk op een locatie te plaatsen zijn. De locatie biedt ruimte voor circa 120 personen. De noodopvang is in mei 2022 opgebouwd en in gebruik genomen. Afhankelijk van de situatie in Oekraïne blijft de locatie maximaal 24 maanden staan.¹⁷⁷

Positieve houding in Zuid-Kennemerland en aansluitende gebieden

Het voorgaande tekent de bereidheid van de gemeenten in Zuid-Kennemerland om bij te dragen aan de opvang van statushouders en andere vluchtelingen. Ook in de andere regiogemeenten is namelijk aandacht voor Oekraïners getoond. Gezien de onderlinge samenhang ligt het voor de hand om in de toekomst met elkaar een gezamenlijk regionaal vluchtelingenbeleid te ontwikkelen. Dat is ook gebeurd en wel op een schaal die de regio Zuid-Kennemerland te boven gaat. In samenspel tussen de gemeenten Haarlem, Haarlemmermeer, Bloemendaal, Heemstede, Zandvoort, Beverwijk, Heemskerk en Uitgeest is afgesproken om gezamenlijk permanente opvangcentra voor asielzoekers te regelen. Dat zal zeker nog een hele klus worden, maar de gezamenlijke inspanning is zeer lovenswaardig.¹⁷⁸

Ongelijke zorg voor vluchtelingen is onhoudbaar

Wel is het daarbij nodig om de ongelijke zorg voor vluchtelingen uit de Oekraïne en van elders aan te passen. Daarvoor pleit Julia Tankink, niet alleen vanuit haar academische vakgebied, maar vooral vanuit haar vele ervaringen zowel in het buitenland als in Nederland met de opvang van vluchtelingen. Haar stelling: 'Ongelijke zorg vluchtelingen is onhoudbaar'. In een uitgebreid artikel zowel in Medisch Contact als in de NRC geeft zij tal van voorbeelden van de ongelijke behandelingen in Nederland van vluchtelingen uit Oekraïne en van elders. Oekraïners vallen onder de EU richtlijn Tijdelijke bescherming en hoeven geen asiel aan te vragen en vluchtelingen van elders moeten dat wel omdat zij vallen onder het Centraal Orgaan Opvang Asielzoekers (COA), een onderdeel van het Ministerie van Justitie en Veiligheid. Volgens Julia Tankink heeft dat consequenties niet alleen voor de verwachtingen van beide categorieën, maar ook voor het verschil in toegankelijkheid, kwaliteit en efficiëntie van de geboden gezondheidszorg in Nederland. Als voorbeeld:

vluchtelingen uit Syrië vallen onder het COA, Ministerie van Justitie en Veiligheid en vluchtelingen uit Oekraïne onder het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Dat valt niet uit te leggen. In Zuid-Kennemerland zou dat verschil door de GGD in de toekomst gecoördineerd kunnen/moeten worden.¹⁷⁹

14. Onderwijs, sport en cultuur

Gemeentelijk overschrijdende activiteiten

In dit hoofdstuk worden drie activiteiten van de gemeenten beschreven die met elkaar gemeen hebben dat zij de gemeentegrenzen van Haarlem, Heemstede, Bloemendaal en Zandvoort in sterke mate overschrijden. In de literatuur wordt dat overloopp proces wel aangeduid met 'daily urban system'. Ik noem dat transparante gemeentegrenzen: je wordt niet tegengehouden door naamborden of enige gezagsdrager, terwijl je toch een gebied betreedt waar een ander gezag bestaat.¹⁸⁰

Basisonderwijs

Voor het basisonderwijs is het normaal dat ouders voor hun kinderen vooral een school zoeken in de directe omgeving. Dat is meestal in de eigen gemeente. Toch zijn er tal van uitzonderingen. Dat heeft vaak te maken met levensbeschouwing of religieuze overtuiging waarop het onderwijs binnen die school (mede) is gebaseerd, de noodzaak voor plaatsing van kinderen op een vorm van speciaal basisonderwijs, de voorkeur voor een bepaalde onderwijsmethode en praktisch gezien de (veilige) loop- en fietsafstand naar een gewenste basisschool. In de regio Zuid-Kennemerland is voldoende keuze voor vrijwel alle denkbare vormen van basisonderwijs.

Bijzonder is nog dat de gevolgen van de annexatie van 1927 in combinatie met de aanleg van de Westelijke Randweg, geleid hebben tot een aanzienlijk aantal Haarlemse leerlingen op Bloemendaalse basisscholen. In 2007 betrof het 215 Haarlemse leerlingen op de vijf basisscholen in het dorp Bloemendaal (circa 21%) en 149 Haarlemse scholieren op de vier basisscholen in Aerdenhout (circa 16%).¹⁸¹ In een recent artikel noemt onderwijswethouder Henk Wijkhuizen van Bloemendaal soortgelijke cijfers. Veel buitenleerlingen op Bloemendaalse scholen is derhalve een structureel probleem met financiële consequenties voor de gemeente Bloemendaal. Daarom heeft Wijkhuizen bij het Rijk aangeklopt om jaarlijks vier of vijf ton extra te krijgen.¹⁸²

Middelbaar onderwijs en hoger onderwijs

Er zijn vier hoofdstromingen in het middelbaar onderwijs, ook wel aangeduid met voortgezet onderwijs, of secundair onderwijs: vwo, havo, vmbo en het praktijkonderwijs. Voor het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo) kunnen leerlingen uit de regio Zuid-Kennemerland terecht bij verschillende scholen in Haarlem, het Kennemer lyceum in Overveen, het college Hageveld in Heemstede, of over de regiogrens in Velsen of Hillegom. Iedere gemeente

heeft een of meer havo scholen. Het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo) en het praktijkonderwijs is vrijwel beperkt tot Haarlem. Tenslotte kent Haarlem een nieuwe vorm van hoger onderwijs in de voormalige koepel. Die is gelieerd aan universitair onderwijs in Duitsland en verwacht veel buitenlandse studenten aan te trekken. Los daarvan kent Haarlem de Fontys Hogeschool, die niet alleen veel studenten trekt uit Zuid-Kennemerland, maar ook uit de wijdere omgeving, zelfs uit Amsterdam.

Het onderwijspatroon in Zuid Kennemerland

Dagelijks overschrijden talloze leerlingen (en hun ouders) de gemeentegrenzen om naar school te gaan. Bij een mogelijke regionalisering van het onderwijs in Zuid-Kennemerland verdwijnen de grenzen. De afstand van woning naar school verandert echter niet. De locaties van de verschillende scholen zullen meestal ook blijven bestaan, evenals de financiering van het onderwijs zelf door het Rijk. Wat wel verandert is de financiering van de **nieuwbouw, de uitbreiding en het onderhoud van de scholen**. Dat moet de gemeente waar de school nu gevestigd is, betalen uit de gemeentekas. Daarvan profiteren niet alleen leerlingen uit de eigen gemeente, maar ook leerlingen uit de andere gemeenten. Dat wordt niet door de gemeenten onderling verrekend.

Omdat relatief veel scholen in Haarlem gevestigd zijn, komt dat vooral op het bordje van de gemeente Haarlem. Daarbij gaat het om aanzienlijke bedragen. Recent is geconstateerd dat bijna de helft van de Haarlemse schoolgebouwen in een slechte staat verkeert. Om deze scholen weer op een goed niveau te krijgen, is een investering van meer dan 100 miljoen euro nodig. Daar draait de gemeente Haarlem in de komende jaren alleen voor op, ook als het scholen zijn die veelvuldig bezocht worden door leerlingen uit Heemstede, Bloemendaal en Zandvoort.¹⁸³ Bij een regionalisering van het onderwijs in Zuid-Kennemerland wordt dat ook uit de gemeentekas betaald, maar afgesproken kan worden dat het gedragen wordt door alle inwoners in Zuid-Kennemerland. Dat zou gunstig voor Haarlem kunnen uitpakken.

Sportpatroon in Zuid-Kennemerland

Vrijwel alle soorten sport worden in de regio Zuid-Kennemerland beoefend. Het aantal verenigingen per sport, het aantal beoefenaren per sport, hun verdeling over de vier regiogemeenten, hun leeftijd e.d. is m.i. nooit geïnventariseerd. Daardoor is het per sport niet vast te stellen wie waar woont en waar sport in de regio. Dat is op zich ook niet zo interessant. Zeker is dat Haarlem binnen de regio Zuid-Kennemerland, gezien het bevolkingsaantal, veruit de meeste sportverenigingen en sportbeoefenaren telt, waaronder met een internationale reputatie. Daarnaast heeft Haarlem het internationale

honkbalstadion, de honkbalweek, de kunstijsbaan en de oudste voetbalvereniging van Nederland, de Koninklijke HFC.

Bloemendaal scoort hoog met het grote aantal beoefenaren van de hockey-sport, de vier hockeyverenigingen en het hoge prestatie niveau van heren 1 van HC Bloemendaal. Dat behoort al jaren lang tot de top van Nederland en is in 2022 voor het tweede achtereenvolgende jaar en voor de tweeëntwintigste keer in de historie landskampioen geworden.¹⁸⁴ Zandvoort is wereldwijd bekend met haar circuit en Formule 1. Heemstede heeft van alles wat aan sportverenigingen en activiteiten. De gemeente Haarlem profileerde zich in het verleden graag als (beste) sportstad daarbij verwijzend naar de prestaties van Haarlemse sportclubs en individuele sportbeoefenaren, die in de gemeente wonen. Jammer genoeg heeft Haarlem deze pretentie als (beste) sportstad voorbij laten gaan door niet te investeren in professioneel betaald voetbal. Dat is wel het geval in tal van andere Nederlandse gemeenten die qua aantal inwoners kleiner zijn dan Haarlem.¹⁸⁵ Maar wat niet is, kan nog komen.

Conclusie over het sportpatroon in Zuid-Kennemerland

Het sportpatroon is voldoende interessant voor vrijwel iedereen in de regio om een keuze te kunnen maken welke sport men wil beoefenen, waar en op welk niveau. Dat verandert niet als de vier regiogemeenten in Zuid-Kennemerland hun beleid nauw op elkaar afstemmen. Wel is het dan mogelijk om zaken als onderhoud van accommodaties samen uit te voeren en financieel één lijn te trekken met betrekking tot subsidiering van sporten en van speciale activiteiten. Verder zijn de verschillende sportverenigingen en de sportbonden zeer goed in staat om hun eigen zaken zelf te regelen. Interessant is de ontwikkeling van de organisatie Sportsupport Haarlem, die tal van activiteiten binnen de Haarlemse sportwereld vervult en sinds kort haar activiteiten heeft uitgebreid met vormen van dienstverlening voor de omliggende gemeenten, w.o. die van Zuid-Kennemerland. Dat is goede stap naar een mogelijk totaal sportbeleid in Zuid-Kennemerland.

Cultuur

Als er één grensoverschrijdende activiteit van gemeenten is, dan is het de cultuur wel. Naast eigen culturele voorzieningen, leunen Heemstede, Bloemendaal en Zandvoort sterk op de cultuur in Haarlem. Het bibliotheekwezen is geregionaliseerd. Het muziekonderwijs was vroeger verdeeld met een regionale muziekschool, een Bloemendaalse muziekschool en particulier onderwijs. In Haarlem is de muziekschool nu geprivatiseerd. Haarlem is verder voor geheel Kennemerland het cultuurcentrum met het Frans Hals museum, Teylers

museum, de Philharmonie, Patronaat, de Schuur, Stadsschouwburg, het ABC Architectuurcentrum, Museum Verwey/ Haarlem en nog vele kunstboetieks, muziekgezelschappen en andere culturele activiteiten. In Bloemendaal timmert het Openluchttheater aan de weg met diverse voorstellingen. Bijzonder voor het gehele gebied zijn de vormen van amateurkunstbeoefening, zoals de vele koren en de popbandjes die landelijk meetellen. Los van het bezoek van andere regiogenoten dan Haarlemmers aan Haarlemse instellingen, zijn overigens bestuursleden van de Haarlemse cultuurinstellingen vaak afkomstig uit de overige regiogemeenten.

Conclusie over het cultuurpatroon in Zuid-Kennemerland

De cultuur in Zuid-Kennemerland is veelzijdig, van een hoog niveau, goed bereikbaar voor de bevolking en daarmee voor de gehele regio aantrekkelijk. Daar hoeft voor de genoemde instellingen weinig aan veranderd te worden. Wel is er naast de bestaande instellingen een gebrek aan ruimtes waar nieuwe cultuurvormen en culturele initiatieven onderdak kunnen vinden.

15. Milieu en klimaat

klimaatfilosofie

Het klimaat gaat wereldwijd veranderen. Daarover bestaat weinig discussie. Evenmin over de noodzaak wereldwijd maatregelen te nemen om de leefbaarheid van de aarde te behouden. De klimaatfilosofie is daarbij gericht op het jaar 2050. Daarover bestaat een grote mate van gelijk denken, zowel mondiaal, Europees, landelijk als plaatselijk. Over de vraag welke maatregelen plaatselijk genomen moeten worden om bij te dragen aan de klimaatfilosofie, bestaat echter geen eenheid van denken en daarop gebaseerd beleid. Nu doen alle gemeenten in de regio Zuid-Kennemerland dat op hun eigen manier. Duurzaamheidsprojecten (over alles wat maar duurzaam genoemd kan worden), groenbeleid, afvalstofscheiding, energieneutraliteit, woningisolatie en het in de toekomst vervangen van gas door elektriciteit en/of door andere energiebronnen, e.d. wordt per gemeente bekeken.

Regeringsbeleid en Haarlems beleid

In het regeerakkoord van Rutte III staat dat: 'lokale overheden een grote rol en bijpassende middelen voor de verduurzaming krijgen. Er komen regionale plannen voor energiebesparing.' De gemeente Haarlem stelde echter eenzijdig een plaatselijk klimaatakkoord vast. Beter zou zijn geweest om dat uit te breiden tot de regio.¹⁸⁶ In 2021 hebben een aantal Haarlemse burgers, groepen en instellingen de Haarlemse Klimaatcoalitie opgericht en een tienpuntenplan voor een beter klimaat in Haarlem gepresenteerd.¹⁸⁷ Dat manifest is besproken met een aantal Haarlemse politieke partijen, die het hebben opgenomen in hun programma's voor de gemeenteraadsverkiezingen in 2022.¹⁸⁸

Waarom niet regionaal gedacht?

De grenzen van de gemeente Haarlem liggen vast, maar daar trekt een klimaat zich weinig van aan. Het is bij uitstek een onderwerp om regionaal aan te pakken. Maatregelen kunnen veel efficiënter worden uitgevoerd in een groter geheel. Dat geldt vooral voor het streven van alle regiogemeenten om bij nieuwbouw van huizen en andere gebouwen gas te vervangen door een andere energiebron. Aan het gasloos maken van de bestaande en nieuwe woningen, als onderdeel van de energietransitie, zijn in de regio verschillende onderwerpen die regionaal beter oplosbaar zijn dan in de afzonderlijke gemeenten. Met elkaar is het realiseren van gasloos wonen in Zuid-Kennemerland namelijk een gigantisch project dat een gecoördineerde aanpak verlangt. Tegen de tijd dat de omvorming van gas naar andere energiebronnen op grote schaal gaat plaatsvinden, dient voorkomen te worden dat de bouwsector, de woningbouwcorporaties, projectontwikkelaars, particuliere

woningbezitters en gasleveranciers allemaal afzonderlijk in de regio aan de slag gaan. Dat zet een te sterke druk op de beschikbare capaciteit aan arbeidskracht, deskundigheid en ambtelijke controle. Een geplande fasering van de voorbereiding en de uitvoering van de werkzaamheden ligt daarmee in het verschiet. Maar daar is nog niet bestuurlijk over nagedacht.

De positie van de Gasleveranciers.

Naast de gemeentes, de eigenaren/verhuurders en huurders van bestaande woningen, zijn het de gasleveranciers die een belangrijke rol voor zich opeisen bij de energietransitie. Dat blijkt ondermeer uit de voornemens van een van de grootste energieleveranciers in Zuid-Kennemerland: de Eneco, die snel van het gas af wil.¹⁸⁹ Los van allerlei interessante landelijk plannen, wil Eneco per 2025 een verkoopverbod op losse gasgestookte cv ketels om van gas over te stappen op waterstof. Wat dat betekent voor huurders, woningbouwcorporaties, particuliere woningbezitters en gemeenten wordt niet vermeld. Een reden te meer voor de vier regiogemeenten om zeer alert te zijn. Interessant is in dit verband dat Eneco een onderdeel is van een Japanse multinational en de vier gemeenten in 2021 hun aandelen van Eneco hebben verkocht zodat ze geen enkele zeggenschap meer hebben in de bedrijfsvoering van de regionale Eneco. Dat maakt de uitvoering van de regionale energietransitie er niet eenvoudiger op.

Woningisolatie

Een belangrijk middel om de uitstoot van CO₂ terug te dringen en tegelijk het gebruik van aardgas af te bouwen, is het isoleren van woningen. In de gemeente Bloemendaal is dat uitbesteed aan een particuliere organisatie. Die calculeerde voor mijn eigen huis de kosten daarvan op zo'n hoog bedrag dat de terugverdienperiode bereikt zouden worden na mijn honderdste verjaardag. Daar heb ik niet op gegokt. Het geeft echter aan dat het goedbedoelde beleid van de gemeente Bloemendaal niet erg doelmatig is om in 2040 de gemeente aardgasvrij te krijgen. Een soortgelijk geluid valt in Haarlem te horen. Daar waarschuwde Milieudefensie Haarlem dat aardgasvrij in 2040 niet gaat lukken met de voorgestelde plannen. Zij stelt voor om straat voor straat de huizen te isoleren. Voorzitter Karel van Broekhoven van Milieudefensie Haarlem: "Er moeten grootscheepse ontzorgingsprogramma's komen, waarbij de gemeente actief naar burgers toegaat met een isolatieplan." Toegespitst op woningtype per straat. "Grootschalige woningisolatie levert veel meer CO₂ besparing op dan die ingewikkelde warmtenetten", aldus Van Broekhoven.

¹⁹⁰

Overall visie op de aanpak van het regionale klimaat.

De gemeente Haarlem heeft daarop geantwoord dat de warmtenetten in de toekomst juist wel realistisch zijn. Gewezen wordt op de plannen in Schalkwijk, Waarderpolder en het Ramplaankwartier. De resultaten daarvan kunnen model staan voor andere delen van de stad. Ook wijst men op de actieve communicatie over wat er mogelijk is: collectieve inkoopacties en het ondersteunen van bewoners door energiecoaches bij het persoonlijk realiseren van woningisolatie.¹⁹¹ De vraag is nu wie er gelijk heeft, of dat beide zienwijzen waardevol zijn. Dat betekent dat er grote behoefte bestaat aan een totaalvisie op de aanpak van het Haarlemse klimaatbeleid en aansluitend op een regionale klimaatplan van de vier regiogemeenten gezamenlijk. Maar wie neemt daarvoor het initiatief?

De onzekerheid van gas en elektriciteit

Los van alle voorgaande problematiek is vanaf de maand juni 2022 de onzekerheid gegroeid over de beschikbaarheid en prijs van gas en elektriciteit. Dat is een direct gevolg van de spanning tussen de landen van de Europese Unie en Rusland. De oorlog in de Oekraïne, het sanctiebeleid van de Europese Unie op de economie van Rusland en de reactie van Rusland daarop van het beperkter willen leveren van gas aan de landen van de Europese Unie hebben geleid tot een dreigend tekort aan energie en een huizenhoge prijsstijging van gas en elektriciteit. Dat maakt veel van de beoogde klimaatregelingen urgenter of juist minder uitvoerbaar. Wat de prijs betreft heeft het parlement besloten om een maximaal prijsniveau vast te stellen voor gas en elektriciteit en daarboven de bevolking te gaan subsidiëren. Maar de consequenties voor de bevolking van de vier gemeenten in Zuid-Kennemerland blijven onduidelijk.

De rol van Europa bij het klimaatbeleid

In 2021 heeft de Europese Commissie een omvangrijk pakket aan ideeën en maatregelen gepresenteerd om een groene omwenteling in Europa uitgevoerd te krijgen. Het 'Fit for 55'-plan is vooral het werk van Frans Timmermans, vice-voorzitter van de Europese Commissie en zijn ambtelijke rechterhand Diederik Samsom. Het plan bestaat uit twaalf wetten en Timmermans moet zorgen dat de aangesloten landen er mee instemmen. Dat zal een hele klus worden want de ideeën en vooral belangen verschillen sterk per land/lidstaat. De belangrijkste rol van Timmermans is dan ook om via continu overleg een vorm van overeenstemming te krijgen waarop men verder kan werken. Dat zal al zijn overtuigingskracht en vernuft vragen. De start daarvan heeft plaatsgevonden, waarbij de noodzaak en grote lijnen van een Europees klimaatbeleid aanvaard zijn.

Maar bij de werkelijke invoering van maatregelen, overheerst meestal de opportuniteit in de gegeven situatie die per land verschilt. Dat is ondermeer gebleken bij het zogenoemde Europese Gasnoodplan als antwoord op de beperking van de gastoevoer door Rusland. De energieministers die moesten beslissen over het oorspronkelijke voorstel van Timmermans dat Brussel de sleutel in handen zou krijgen bij het dwingend voorschrijven van de besparingsmaatregelen van gas bij de Europese lidstaten, waren daar meestal tegen. Zij willen zelf de sleutel in handen houden. Uiteindelijk heeft men een boterzacht compromis bedacht. Mocht er een Europese verplichting komen dan zijn tal van uitzonderingen mogelijk.¹⁹² Wel stelde de Europese Commissie aan alle deelnemende landen een klimaatbedrag van vele miljoenen ter beschikking om daarmee de invoering van milieumaatregelen ter verbetering van het klimaat door inwoners te verzachten, zoals de noodzakelijke woningisolatie.¹⁹³

Ook van waarde voor Zuid-Kennemerland

Hoewel de onderwerpen van het totale Europese pakket en streefdata in het algemeen niet veel verschillen van die van Zuid-Kennemerland, zijn er drie aspecten waaraan Zuid-Kennemerland zich zou kunnen spiegelen. Als op de schaal van Europa wordt gedacht aan samenwerking tussen de lidstaten, dan geldt dat zeker voor de schaal van Zuid-Kennemerland met betrekking tot de vier gemeenten. Daaraan valt nog heel wat te verbeteren. Cruciaal voor Europa is ook de economische en financiële onderbouwing (emissiehandel) van het Europese pakket maatregelen. Dat is een specifiek onderwerp dat te vervoert voor Zuid-Kennemerland.

Maar de gedachte dat ook een regionaal klimaatbeleid vraagt om een gezamenlijke financiering van de vier gemeenten is nieuw. Aansluitend is het voorstel van de Europese Commissie om een sociaal klimaatfonds in te stellen om daaruit een deel van de kosten te betalen die burgers (zoals huishoudens en autobezitters) meer kwijt zijn door de gedwongen milieumaatregelen die hen door Europa worden opgelegd. Over een vergelijkbare benadering van maatregelen als energietransitie en woningisolatie, die daarmee ook uitvoerbaar zijn voor de financieel zwakkeren, is door de vier gemeenten in Zuid-Kennemerland nog niet nagedacht. Het instellen van een regionaal sociaal klimaatfonds ligt voor de hand. Wie neemt het voortouw?

De consequenties zijn ongewis. Vooral bij de bevolking. Dat blijkt uit een onderzoek van het Centraal Planbureau (SCP) in 2019. Voor veel mensen was het probleem nog onbekend, of wacht men bij vervanging van gas op mogelijke alternatieven die wellicht beter en goedkoper worden.¹⁹⁴ Ook de rol van

de gemeenten in Zuid-Kennemerland bij de uitvoering van het regeringsbeleid is ongewis. De regering gaat bij haar klimaatdoelstellingen uit van realisering in 2050. Het toenmalige college van Haarlem dacht in 2019 dat Haarlem in 2040 al volledig aardgasvrij zou kunnen zijn, maar de Haarlemse oppositie noemde het streven van het college naar duurzaamheid een fabeltje¹⁹⁵ en dat sluit aan bij veel geluiden van deskundigen dat het noemen van een einddatum van de realisering van de energietransitie een - goed bedoelde - slag in de lucht is.

Maar het noemen van een streefdatum kan wel betekenis hebben om daarmee een beleidsdoel te formuleren om het klimaat in Zuid-Kennemerland te verbeteren en die op onderdelen uit te voeren. Dat klemt te meer omdat op Europees, landelijk en gemeentelijk niveau er politiek en maatschappelijk al genoeg andere problemen zijn die ook Zuid-Kennemerland raken. Een groot aantal werden in voorgaande hoofdstukken al genoemd. Met elkaar is het daarom heel zinvol van de vier relatief welvarende gemeenten in Zuid-Kennemerland om met elkaar het lange termijn beleidsdoel klimaat niet ondergeschikt te laten maken aan de genoemde politieke en maatschappelijke problemen die vaak actueler zijn en ook om een oplossing vragen.

16. Financiën

De financiële huishouding van de gemeenten

De financiering van een gemeente berust op eigen (belasting)inkomsten en rijksuitkeringen. Daarbij is de onroerend zaak belasting (OZB) voor gemeenten de belangrijkste bron van de eigen inkomsten. De OZB en andere heffingen verschillen nu nogal per gemeente in Zuid-Kennemerland. Het meeste geld voor de Nederlandse gemeenten komt echter uit het Gemeentefonds. Alle Nederlandse gemeenten samen ontvingen in 2018 van het Rijk zo'n 30 miljard euro. De verdeling per gemeente berust op een ingewikkeld verdelingssysteem, waarbij wisselingen kunnen optreden per nieuw kabinet. Daarmee stuurt het Rijk een deel van haar landelijke beleid. In het kabinet Rutte III legde zij onder meer het accent op de noodzaak voor gemeenten om samen te werken, wat de efficiëntie bevordert: hetzelfde werk voor minder geld. Daardoor kreeg Haarlem in 2019 4,4 miljoen euro minder, wat een grote tegenvaller was voor het toenmalige college van Haarlem.¹⁹⁶ Dat is later weer gecompenseerd door een financiële meevaller van 4 miljoen euro die door het Rijk beschikbaar is gesteld.

Uitkering uit het gemeentefonds versus eigen inkomsten

Zandvoort kreeg te horen dat zij vanaf 2023 minder geld van het Rijk krijgt. Dat viel uiteraard in slechte aarde bij het college van Zandvoort Het Rijk vindt dat badplaatsen als Zandvoort zelf in staat zijn om inkomsten te genereren. Zandvoort ontkent dat niet, maar volgens de toenmalige wethouder financiën Gert-Jan Bluijs: "is de rek daar op een gegeven moment uit." "Inwoners uit het hele land maken gebruik van onze faciliteiten voor hun vrijetijdsbesteding. Onze infrastructuur is daarop ingericht en dat brengt extra kosten met zich mee." Bluijs hoopt de rijksoverheid nog op andere gedachten te brengen.¹⁹⁷ Maar gezien de uitgaven voor de F1-races, die Zandvoort bijdraagt aan het evenement, zal dat geen "gelopen financiële race" zijn.

Geen hoopvolle verwachting van meer geld uit Den Haag

Vanwege de coronacrisis kan de uitkering uit het gemeentefonds en andere rijksuitkeringen in de komende jaren nog wel eens kleiner worden voor Haarlem, Zandvoort en de andere gemeenten. De prioriteiten van het kabinet Rutten IV lagen in 2021 vooral bij het economische beleid door miljarden euro's te steken in de ondersteuning van het bedrijfsleven zoals de KLM en de overige werkgelegenheid, alsmede de bijdrage aan de Europese unie voor het ondersteunen van zogenaamde zwakkere landen. Daarnaast wilde de regering geld steken in het verbeteren van de positie van de werknemers in de gezondheidszorg, het onderwijs en de cultuur en lagen er financiële vragen bij

het nieuwe pensioenakkoord, de uitwerking van het klimaatbeleid, de stikstofcrisis, de woningbouw, de aanpassing van het belastingstelsel en de vergroting van de veiligheid in Nederland door de krijgsmacht te versterken. Ook de vernieuwing van de bestuurscultuur zal extra kosten meebrengen. In totaal gaat het om vele miljarden euro's. Of er dan nog veel overblijft voor iets extra's voor de Nederlandse gemeenten is onzeker. Mede daarom heeft ook de Vereniging van Nederlandse gemeenten (VNG) aan de bel getrokken bij het kabinet. Zie daarvoor hoofdstuk 12.

Herverdeling van gemeentefonds: klap voor veel kleine gemeenten

De Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) had forse kritiek op de plannen van het demissionaire kabinet Rutten III voor de herverdeling van het gemeentefonds. Vanwege de toekomstige verdeelsleutel pakken die slecht uit voor de kleine gemeenten. Gemeenten met meer dan 100.000 inwoners en een centrumfunctie, zoals Haarlem, is de verdeling echter positief, zelfs sprake van overcompensatie. Hoe dat verder verdeeld wordt, is ongewis. De vraag is wat een nieuw kabinet gaat voorstellen.¹⁹⁸ Dat is ondertussen wel duidelijk geworden, Vanwege de vele vormen van crisisbeleid waar de regering op moet reageren, is er voor het eind van 2022 en voor 2023, een grote hoeveelheid miljoenen euro's extra beschikbaar gesteld door het kabinet Rutte III, grotendeels gesteund door het parlement. Maar of dat desondanks ten koste gaat van de vele wensen van de gemeenten, moet nog blijken.

Consequenties voor de gemeenten in Zuid-Kennemerland

De fluctuaties van het regeringsbeleid in 2021/2022/2023 maken het voor de gemeenten in Zuid-Kennemerland extra lastig om gezamenlijk regionaal beleid te ontwikkelen en dat financieel te onderbouwen. Maar het zou ook een impuls kunnen zijn om eens echt te onderzoeken of bestuurlijke schaalvergroting voor de vier gemeenten in Zuid-Kennemerland financieel interessant kan zijn. In dat verband is een ingezonden brief van Bart van Oerle uit Heemstede over de financiële voordelen en nadelen van een mogelijke fusie van de gemeenten Heemstede en Bloemendaal interessant. Door een fusie wordt volgens hem de reeds goede dienstverlening van de twee gemeenten aan de burgers waarschijnlijk niet minder, terwijl bespaard kan worden op de kosten van het bestuur (burgemeester, college, gemeenteraad e.d.) en het ambtelijke apparaat daardoor vergroot en gespecialiseerd kan worden.¹⁹⁹ Zijn motivering kan volgens mij naadloos worden overgebracht op de vier regiogemeenten. Niets weerhoudt de vier gemeenten ervan om een dergelijk onderzoek te starten, maar dan wel uitgebreider dan uitsluitend over de personeelskosten.

Inkomsten en uitgavenpatroon van de vier gemeenten vergelijken

Jaarlijks stellen de vier gemeenten een jaarbegroting en een jaarrekening vast. Die verschillen niet naar methodiek, maar wel naar onderwerpen, hoogte van de totaalbedragen en de hoogte van de specifieke bedragen. Voor een nauwere samenwerking of fusie van de vier gemeenten is het nodig om te beschikken over vergelijkbare cijfers. Dat is specialistenwerk. Zonder daarover te beschikken is een discussie over samenwerking of fusie van de vier gemeenten nauwelijks zinvol. Sterker nog: de bereidheid voor een fusie bij een dalend gezamenlijk financieel budget zal vrijwel zeker nihil zijn. Dat moet echter nog blijken en hoeft daarom geen belemmering te zijn om globaal een vergelijking te laten maken over de basisverschillen van de vier gemeenten en deze te betrekken bij een discussie over mogelijke bestuurlijke schaalvergroting.

Verwachting

Het lijkt verstandig om het tijdstip van de financiële vergelijking van de vier gemeente uit te stellen tot het eind van dit jaar. Tegen die tijd komen de begrotingsbehandelingen er aan, inclusief de algemene beschouwingen per gemeente. Naar verwachting zullen alle begrotingen dan ook reageren op de meicirculaire, die trouwens meestal wat later komt dan mei, waarin de uitkeringen uit het gemeentefonds voor 2024 bekend zijn gemaakt. En het valt te verwachten dat alle colleges en alle raden daarvan zullen schrikken ²⁰⁰

17. Ervaringen met fusies in Zuid Kennemerland

Invloed vanuit de bevolking in Zuid-Kennemerland

Bestuurlijke schaalvergroting, annexatie van gemeenten en fusie van gemeenten is juridisch een zaak van rijk, provincie en gemeenten. Maar de mening van de bevolking zelf speelt daarbij een belangrijke rol. Dat is geen nieuw gegeven. Bij de door Haarlem gewenste annexatie van delen van Bloemendaal en Heemstede in de periode 1900-1927 heeft de plaatselijke bevolking zich sterk geweed.²⁰¹ Maar dat was in 1994 ook onderling het geval bij de voorgenomen vrijwillige fusie van Heemstede, Bloemendaal en Bennebroek onder de naam Bloemestede. Tussen de bevolking van Bloemendaal en Heemstede bestond tijdens hoorzittingen en via de pers onderling zoveel weerstand, dat mede daardoor de vrijwillige fusie door de drie gemeentebesturen is afgeblazen.

De samenvoeging van de gemeenten Bloemendaal en Bennebroek in 2007-2008 is daarna wel vloeiend verlopen. Mede door de inschatting van twee kanten dat fusie voordelen zouden opleveren. Dat is ook gebleken. Dat hoeft niet ten koste te gaan van het identiteitsgevoel dat de bewoners van de vier gemeenten hebben. Na de fusie van de gemeenten Bloemendaal en de gemeente Bennebroek in 2007-2008 is het dorpsleven en het dorpsgevoel van Bennebroek nog steeds springlevend terwijl het aantal raadsleden dat in Bennebroek woont en deel uitmaakt van de Bloemendaalse gemeenteraad relatief groot is en dominante posities inneemt.

De conclusie kan zijn dat de opvattingen over bestuurlijke schaalvergroting, annexatie of fusie zowel in de gemeentebesturen als bij de bevolking niet steeds aanwezig en gelijk zijn. Dat maant de gemeentebesturen om samenvoeging van gemeenten heel serieus voor te leggen aan de bevolking. Niet als een vanzelfsprekendheid, maar vooral als de noodzaak om afwegingen te maken van toekomstige voordelen en nadelen. Steeds met het oog gericht op wat de bestuurskundige Mark Moore noemt de publieke waarden van de bevolking binnen de structuur van een gemeente, klein of groot.²⁰²

18. Het mogelijke verlies van identiteit

Inleiding

Wat zou uitgebreidere samenwerking of zelfs fusie kunnen betekenen voor de identiteit van de afzonderlijke gemeenten? De geografische schaal, zeg van Spaarndam tot Vogelenzang, verandert feitelijk niet door een fusie van de vier gemeenten. De afstand in de oude situatie is exact gelijk aan die van de nieuwe. Toch is het wonen in een grotere gemeente gevoelsmatig daarmee anders geworden. Niet alleen meer als vanouds de aanduiding van hun eigen vertrouwde dorp maar tevens van de fusiegemeente. Het betreft nu het wonen in een te overzien gebied met bekende voorzieningen. Gaat door de fusie van de vier gemeenten de identiteit van de dorpen, buurten en wijken daarmee verloren?

Is dat een reële angst?

PvdA politicus Jacques Wallage formuleerde dat in zijn toespraak "Toekomstvisie lokaal bestuur" bij de uitreiking van de Van Kemenadeprijs 2017 van de provincie Noord-Holland als volgt. 'Mensen wonen niet allereerst in een gemeente. Ze wonen in een huis, waarover zij wel of niet wat te zeggen hebben. Hun kinderen gaan naar scholen waarvan zij zich als ouders wel of geen mede-eigenaar voelen. Ze wonen in de straat, die hun welbevinden stevig beïnvloedt.'²⁰³ Ook leren de ervaringen van de annexatiegeschiedenis van 1927 dat het verlies aan identiteit van de directe woonomgeving beperkt was. Ik citeer: "Het privé leven van de meeste burgers is meestal niet veranderd. Op een enkeling na bleven zij in hun huis wonen, hun werk verrichten, naar school en kerk gaan en haalden zij hun boodschappen waar zij het altijd deden. De grens was verlegd, maar het dagelijkse en maatschappelijke leven is gewoon doorgegaan."²⁰⁴

Mentale verstedelijking

Bovendien is na de Tweede Wereldoorlog het stadsleven in Haarlem mentaal verstedelijkt en dat strekt zich ook uit tot de drie randgemeenten. Mentale verstedelijking verwijst naar een stedelijke levenswijze als tegenstelling tot die van de (vroegere) plattelandsbevolking. Mentale verstedelijking heeft vooral betrekking op het behoeft patroon en de contacten van de bewoners met de directe omgeving. Hoewel het begrip van oorsprong de bedoeling had om het verschil tussen het platteland en de stad aan te geven, is het ook goed bruikbaar als typering voor dorpen, stadswijken en buurten in Zuid Kennemerland.²⁰⁵ In tegenstelling tot het vroegere dorpsleven, waar vrijwel alle dorpsgenoten elkaar kenden, is dat in de huidige dorpen, stadswijken of buurten van Zuid-Kennemerland meestal niet meer het geval. De contacten

zijn beperkt tot de naaste buren, ouders van schoolgaande kinderen en buurtgebonden winkelbezoek en vrijetijdsactiviteiten.

Sociologisch onderzoek

In dat verband is het bestuderen van sociologisch onderzoek naar burenrelaties elders van belang. Daarin wordt reeds lang beklemtoond dat men in een stad de binding met de gemeente, buurt/wijk en buren niet moet idealiseren en vergelijken met het dorpsleven op het platteland in vroegere tijden.²⁰⁶ Dat wil niet zeggen dat buren in dorpen en stadswijken in Zuid-Kennemerland onverschillig tegenover elkaar staan. Maar het betreft meestal een latente burenrelatie. Dat houdt in dat men elkaar bij moeilijkheden en plotselinge nood zal helpen, maar elkaar op andere momenten niet overloopt.

Ook zijn er nog genoeg overblijfselen van vroegere hechte dorps- en wijksamenlevingen binnen Zuid-Kennemerland. Ik heb dat zelf geconstateerd bij een historisch-sociografisch onderzoek dat ik in 2006 heb gedaan naar het dorpsleven in Vogelenzang, een van de toen vier dorpen van de gemeente Bloemendaal. Vogelenzang kende in 2006 een sterke positie van de rooms-katholieke kerk, veel maatschappelijke voorzieningen vaak ontstaan vanuit de kerk, een sterk dorpsgevoel en een sterke sociale controle.²⁰⁷ Dat is vijftien jaar later niet meer zo overheersend, het is meer dan toen een forensendorp geworden met veel nieuwkomers. Maar het blijft een dorp met relatief veel interne samenhang. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het project Vitaal Vogelenzang, waarbij de plaatselijke bevolking nauw betrokken is bij de herstructurering van de basisschool, de kinderopvang, de voetbalclub, de tennisvereniging en de nieuwbouw van een aantal woningen. Met als doel om gezamenlijk de vitaliteit van het dorp te versterken.

Samenhang in iedere gemeente van Zuid-Kennemerland

Zo zijn er binnen de vier gemeenten nog veel andere voorbeelden te noemen van wat vroeger als dorp, buurt of wijk een sterke interne samenhang kende. Nu wordt daar vaak nog aan gerefereerd, bijvoorbeeld via volksfeesten, artikelen in boeken, kranten en tijdschriften. Ook de historische verenigingen zoals de Historische Vereniging Haerlem, de Stichting Ons Bloemendaal, het Genootschap "Oud Zandvoort" en de historische vereniging Heemstede Bennebroek zijn gericht op wat specifiek was in het verleden en op het behoud daarvan in het heden. Dat neigt soms naar nostalgie en verheerlijking. Dat soort gevoelens kunnen niet alleen begrijpelijk, maar ook zinvol zijn. Het kennen van de eigen geschiedenis en het behoud van uitingen uit het verleden, zowel materieel als immaterieel, is belangrijk. Het onderzoek naar plaatselijk erfgoed, het schrijven erover en het behoud ervan mag niet verdwijnen.²⁰⁸ In het verleden is al vaak genoeg plaatselijk erfgoed zoals gebouwen en

straatbeelden, verdwenen door modernistische ideeën, vaak ingegeven door economisch marktdenken en onvoldoende tegenspel vanuit de buurt of wijk.

Heimwee als bindmiddel

Historicus Herman Pleij wijst er echter op dat gemeenschappelijke geschiedenis claimen en daaraan identiteit ontleen een ongewenste heimwee naar het verleden is. Letterlijk: "Heimwee en nostalgie harken een roze verleden bij elkaar, dat visies op de toekomst of zelfs simpel zelfinzicht eerder blokkeert dan bevordert. Dan blijken er tijden geweest te zijn waarin geluk nog heel gewoon was en binnen ieders handbereik lag. Zo is het echter nooit geweest en daarom hebben we het verleden maar in die zin bijgeschminkt." "Is dat zelf geboetseerde heimwee als glijmiddel voor de confrontatie met het heden en de toekomst dan altijd verkeerd? Op zichzelf hoeft dat niet, zolang dergelijke oefeningen maar niet de extreme vorm aannemen van ontkenning van de eigen wereld en de argwaan bevorderen tegenover alles wat nieuw is of anders.", aldus Herman Pleij²⁰⁹

Schaalvergroting/schaalverkleining en binding

In aansluiting met het voorgaande is het zinvol om de identiteit van een gemeente af te zetten tegen de drie onderdelen van een strikte regionale samenhang of een bestuurlijke fusie, te weten de schaalvergroting, de schaalverkleining en de binding met een gemeente. Onmiskenbaar is dat een nauwe aansluiting van de vier gemeenten leidt tot een groter geografisch gebied en een grotere bevolking. Dat is de geografische schaalvergroting. Maar de maatschappelijke en politieke processen die zijn ondergebracht onder het begrip fundamentele democratie staan daar los van. (zie hoofdstuk 6). Daarbij gaat het juist om de schaalverkleining van de wijze waarop delen van de bevolking betrokken worden bij de politiek van het gemeentebestuur. Dat kan benoemd worden als geografische (en politieke) schaalverkleining.

Noch de geografische schaalvergroting noch de geografische schaalverkleining zijn bovendien primair ingegeven door sociaal economische motieven die veel fusies kenmerken in het bedrijfsleven en andere maatschappelijke instanties. Dat is een wezenlijk verschil met wat de staatsrechtdeskundigen Maarten Alders en Wim Voermans zich bij gemeentelijke fusies afvroegen: "Waarom doen wij dit eigenlijk? Welk probleem lossen we nu eigenlijk op?" En: leidt schaalvergroting per definitie tot beter lokaal bestuur of betere dienstverlening en een gezondere financiële huishouding. Antwoord van Alders en Voerman: dat is niet gezegd. Wordt er niet te veel gekeken naar de schaalvergroting buiten het openbaar bestuur?²¹⁰ Mijn reactie: gemeentelijke schaalvergroting is m.i. ook gericht op de financieel-economische invalshoek en het efficiency-denken binnen een nieuwe gemeente. Maar daarnaast

gaat het bij een gemeentelijke fusie vooral om het bestaan en functioneren van een gemeente overeind te houden tegenover tal van onzekere ontwikkelingen.

Toekomstverwachting

Volgens mijn inschatting, zullen vooral de drie randgemeenten het in de nabije toekomst moeilijk krijgen om nog te kunnen voldoen aan de eisen die het rijk, de provincie en vooral de bevolking stellen aan het gemeentebestuur. Vrijwillige, gestructureerde samenwerking van de drie randgemeenten met Haarlem, al dan niet in de vorm van een fusie, levert meer kwaliteit op dan de vier afzonderlijke gemeenten kunnen leveren. Daarbij verdwijnt de gevoelswaarde van de vier gemeenten niet uit het zicht. Haarlem, Heemstede, Bloemendaal en Zandvoort blijven als eenheden bestaan, net zoals vroeger. Zowel een sterk regionaal samenwerkingsverband als een fusie van de vier gemeenten kunnen meer zekerheid bieden voor alle inwoners voor tal van zaken die voor de inwoners in de toekomst van belang zijn.

Gemeentelijke Identiteit en hun oorsprong

In het maatschappelijke leven is identiteitsbeleving vaak verbonden met de eigen organisatie in een gemeente. Dat speelt in alle vier de gemeenten van Zuid-Kennemerland. Ik geef vier voorbeelden: Museum Verwey/Haarlem, Kunstijsbaan Haarlem, Hockeyclub Bloemendaal en hockeyclub Alliance in Heemstede. Terugkijkend naar hun ontstaan, dan zie je in alle gevallen een verbinding met Zuid-Kennemerland of met een of meer van de buurgemeenten. Verwey Museum Haarlem is ontstaan uit het Historisch Museum Zuid-Kennemerland. Kunstijsbaan Haarlem heette vroeger Kunstijsbaan Kennemerland. Hockeyclub Bloemendaal was een fusie van Bloemendaal Dames Hockey Club (BDHC) en de mannenclub BMHC (Bloemendaal, Mussen, Haarlem, Combinatie). Voeg daarbij de hockeyclub Alliance in Heemstede, die haar ontstaan dankt aan het Haarlemse Triniteits Lyceum, dat zelf is voortgekomen uit de Overveense parochie aan de Korte Zijlweg in Overveen, onderdeel van de gemeente Bloemendaal. Hoewel de redenen van de naamsverandering verschilden, zijn het met elkaar - historisch gezien - voorbeelden van overlopende grenzen van gemeenten en tevens van de betrekkelijkheid van de gemeentelijke identiteit.

19. Een blik in de toekomst

Geopolitiek belang

Zuid-Kennemerland zou als een aaneengesloten gebied van veelzijdig wonen, winkelen, cultuur, monumenten, recreatie, toerisme, specifieke werkgelegenheid en het ontwikkelen van fundamentele democratie een unieke plaats kunnen innemen binnen de Randstad. Hoewel samenwerking met de randgemeenten IJmond en Haarlemmermeer noodzakelijk is, dient voorkomen te worden dat de regio Zuid-Kennemerland binnen de Randstad en de Metropool Regio Amsterdam overvleugeld wordt door de randgemeenten in de IJmond en de gemeente Haarlemmermeer. Dat zal niet gebeuren als de vier gemeenten in Zuid-Kennemerland zich nauw aaneensluiten. Het is een vorm van geopolitiek belang waar de regio Zuid-Kennemerland zich niet voor hoeft te schamen. Daarmee kan ook de positie van Haarlem als provinciehoofdstad onomstreden blijven.

Oplossen van essentiële problemen

Er zijn een aantal regionale problemen die reeds lang bestaan en nooit zijn opgelost. Dat geldt voor de woningnood van mensen die zijn aangewezen op betaalbare huurwoningen, de verkeersproblematiek, in het bijzonder de oost-west verbinding van en naar de kust, de maatschappelijke scheidslijnen en de financiële problematiek van een aanzienlijk deel van de bevolking. En meer in het algemeen de gerichtheid van de politiek om te blijven denken binnen de kaders van de eigen woongemeente zonder voldoende oog te hebben voor de ontwikkelingen bij de “buren”. Daar is de coronacrisis sinds 2020 bijgekomen. Hoewel de doorloop daarvan nog niet te voorspellen valt, zijn er in 2022 al voldoende zaken te noemen die de noodzaak vergroten om regionaal te denken in plaats van strikt lokaal.

Zuid-Kennemer Agenda en het Convenant Samenwerking Zuid-Kennemerland.

De gemeentebesturen van Haarlem, Heemstede, Bloemendaal en Zandvoort hebben gezamenlijk in 2020 twee documenten uitgebracht over de toekomstige samenwerking in Zuid-Kennemerland. In de Zuid-Kennemer Agenda worden vijf regionale hoofdpogaven beschreven: versterking van het landschap, het beter benutten van het economische kapitaal, de regionale woonagenda, het inspelen op het veranderende klimaat, en het verbinden van de voorgaande opgaven voor een betere bereikbaarheid. Een ambitieuze opgave van wezenlijke problemen die bestudeerd en aangepakt dienen te worden.

Hoe dat moet gebeuren is beschreven in het Convenant Samenwerking Zuid-Kennemerland. Centraal staat een regionaal platform. Daarin zijn een veelheid van politieke en bestuurlijk personen uit de verschillende gemeenten betrokken om te overleggen en voorstellen te formuleren.²¹¹ Maar die personen beslissen niet over een onderwerp. Alle gemeenteraden behouden namelijk de beslissingsbevoegdheid, deze wordt niet overgedragen aan het regionaal platform. Of dat ook gaat werken, moet de toekomst uitwijzen. Voorlopig is het een stap in de goede richting om als regiogemeente rekening te gaan houden met de buurgemeenten.

Verwarrende bestuurlijke samenhang met de MRA

In het Convenant Samenwerking Zuid-Kennemerland is echter een bestuurlijke verbinding gelegd met de Metropoolregio Amsterdam (MRA). Het gaat om de vertegenwoordiging uit Zuid-Kennemerland binnen de MRA vanuit de verschillende geledingen die in het Convenant Samenwerking Zuid-Kennemerland met elkaar samenwerken. Dat is ingewikkeld, verwarrend en niet naar de zin van een aantal politieke groeperingen in Zuid-Kennemerland die geen/weinig vertrouwen hebben in de MRA.

De meest gewenste bestuursstructuur van Zuid-Kennemerland?

Naast MRA, Zuid-Kennemer Agenda en het Convenant Samenwerking Zuid-Kennemerland zijn er binnen Zuid-Kennemerland een groot aantal andere bestuurlijke verbindingen: tussen twee gemeenten, met de vier gemeenten samen, naast de vier gemeenten uitgebreid met gemeenten uit de IJmond en de Haarlemmermeer en binnen de provincie Noord-Holland. Te noemen valt de regionale GGD, de Veiligheidsregio Zuid-Kennemerland, Woonservice, Omgevingsdienst IJmond e.d. Met elkaar vormen al die samenwerkingsvormen voor de meeste gemeenteraden in Zuid-Kennemerland en de burgers een lastig te volgen structuur. Er is dus zeker reden om na te gaan wat in de toekomst de meest gewenste bestuursstructuur van de vier regiogemeenten Haarlem, Heemstede, Bloemendaal en Zandvoort als totaal is.

Zet ik de vier mogelijkheden voor een gewenste bestuursstructuur op een rij, dan valt bij regionale samenwerking van de vier gemeenten in Zuid-Kennemerland te denken aan de volgende modellen:

1. Gestructureerd, gebaseerd op juridisch vastgelegde samenwerkingsvormen per onderwerp;
2. Een gemeenschappelijke regeling vergelijkbaar met het gewest Zuid-Kennemerland in het verleden
3. Een uitwerking van het Convenant Samenwerking Zuid-Kennemerland
4. Een fusiegemeente Zuid-Kennemerland;

Citaat

Voor het beantwoorden van de vraag wat in de nabije toekomst de beste bestuursstructuur voor Zuid-Kennemerland zou zijn, citeer ik eerst oud-politicus en kenner van de gemeentelijke praktijk Jacques Wallage: 'Gemeenten moeten samenwerken. Of ze het leuk vinden of niet. Voor de kleine gemeenten is die samenwerking lijfsbehoud. Risicospreiding, doelmatigheid, bundeling van deskundigheid en krachten. Voor de grote steden geldt dat zij in agglomeratieverband de kleinere gemeenten nodig hebben om de dynamiek op te vangen.'²¹²

Keuze

Het model 1 is minder geschikt vanwege de geconstateerde spanning tussen de politiek en het bestuur: de gemeenteraden die te ver op afstand komen van de colleges van B. en W. en de ambtenaren. Model 2: terug naar een samenwerkingsverband op basis van een gemeenschappelijke regeling, zoals het gewest Kennemerland was tussen 1973 en 2001, is ook geen optie. Vooral vanwege de ingewikkelde en ondoorzichtige politieke structuur en de daaruit voortvloeiende onduidelijkheden over de bevoegdheden van het algemene bestuur (de Kennemerraad) versus de gemeenteraden in de aangesloten gemeenten.²¹³

Model 3 Een uitwerking van het Convenant Samenwerking Zuid-Kennemerland op basis van de Zuid-Kennemer Agenda is zeker voor de korte termijn interessant. Die kan worden aangepast met een beperkt aantal hoofdpunten, zoals: de sociale woningnood, het doorgaande verkeer, het klimaat, de milieulast van Tata Steel/Hoogovens en Schiphol, de groeiende tegenstellingen in de bevolking, de fundamentele democratie, en het beantwoorden van de Coronacrisis en een mogelijke toekomstige pandemie.²¹⁴ Er is m.i. echter een belangrijk bestuurlijk bezwaar tegen het Convenant Samenwerking Zuid-Kennemerland. Dat is het hybride karakter van het Convenant. Dat doet te veel denken aan het gewest-Zuid-Kennemerland, dat vooral vanwege de onduidelijke politieke en bestuurlijke verhoudingen destijds is beëindigd.

Toch is het goed om ervaring op te doen met de Zuid-Kennemer Agenda en het Convenant ter voorbereiding van wat voor mij om een aantal redenen in de toekomst de meeste gewenste bestuursstructuur voor Zuid-Kennemerland is. Dat is een fusiegemeente Zuid-Kennemerland. De argumenten voor deze keuze volgt in hoofdstuk 20. Centraal staat voor mij daarbij naast het oplossen van een aantal hiervoor genoemde regionale problemen vooral de gezamenlijke bijdrage van een fusiegemeente Zuid-Kennemerland aan het klimaatvraagstuk en de energiecrisis, nu en in de toekomst.

20. fusiegemeente Zuid-Kennemerland?

Inleiding

Mijn voorkeur voor de toekomst gaat uit naar een fusiegemeente Zuid-Kennemerland als de meeste gewenste toekomstige bestuursstructuur voor Zuid-Kennemerland. Daarvoor heb ik een aantal algemene en specifieke redenen. Voor de algemene redenen sluit ik aan bij de argumentatie van Kim Putters voor de veranderingen van de Sociale Raad (SER), waar hij voorzitter van is. Vrij vertaald naar Kim Putters: "We zullen gedwongen door klimaatverandering, gedwongen door sociale ongelijkheid, gedwongen door digitalisering, echt stappen moeten zetten naar een ander economisch en politiek model."²¹⁵ Een soortgelijke gedachte zie ik voor de vier gemeenten van Zuid-Kennemerland als de opdracht om een fusiemodel te onderzoeken.

Verleden, heden en toekomst

De voordelen van een fusiegemeente ten opzichte van de vier afzonderlijke gemeenten kunnen op drie manieren plaats vinden. Door het herstel/aanpassen van in het verleden ontstane problemen, door verbetering van de aanpak van hedendaagse problemen en door het inspelen op de toekomstige problemen. Niet alleen de vier gemeenten zelf, maar ook hun regionale verleden, heden en toekomst worden zo met elkaar verbonden in een compleet nieuw gemeentelijk systeem. Tussen de vier gemeenten bestaat nu nog een verscheidenheid aan historie, politieke filosofie, ambtelijke ondersteuning, dienstverlening en beleving door de bevolking. Dat zal geharmoniseerd moeten worden tot een toekomstig beleid waarbij de verschillen niet allemaal zullen verdwijnen, maar wel veel beter op elkaar gaan aansluiten.

Dat komt niet in een dag tot stand. Het vraagt tijd, een lange aanloop, een procesmatige aanpak en een zorgvuldige afhandeling. Essentieel is ook de participatie van de inwoners van de vier gemeenten. Op een veelheid van beleidsterreinen kunnen dan voordelen te verwachten zijn. In de voorgaande hoofdstukken heb ik die op onderdelen al in detail aangeduid. Ik beperk mij hier tot de grote lijnen.

Gemeentewet 1851

De gemeentestructuur is sinds de invoering van de Gemeentewet in 1851 nog steeds de meest voor de hand liggende constructie om nieuwe regionale vraagstukken het hoofd te bieden binnen een daarop ingericht politiek stelsel. Voor een groot aantal gemeentelijke onderwerpen zijn deeloplossingen te vinden, maar niet voor de onderlinge samenhang. Dat is wel mogelijk binnen een fusiegemeente Zuid-Kennemerland. Interessant is daarbij de

opvatting van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland, vastgelegd in een brief aan de gemeente Bloemendaal van 15 april 2019. "Wij willen bestuurskrachtige regio's bevorderen en gaan ervan uit dat gemeenten hun bestuurskracht bekijken in samenhang met de regio waarvan zij deel uitmaken". Fusie komt pas aan de orde bij "situaties waarin sprake is van evidente bestuurskracht-problemen van gemeenten".²¹⁶ Wat mijn inschatting betreft: voor zover dat nu al niet op onderdelen aan de orde is, kan dat in de nabije toekomst wel het geval zijn.

Weer samenvoegen van gebieden

In een fusiegemeente Zuid-Kennemerland worden - door het wegvallen van de gemeentegrens - dorpen, wijken of buurten weer samengevoegd, die eerder van elkaar werden gescheiden. Zo is de gemeente Bloemendaal in 1927 het aansluitende Zijlweggebied en het Ramplaankwartier kwijt geraakt aan Haarlem. Die vormden met het dorp Overveen historisch een eenheid en dat is maatschappelijk nog steeds het geval. In de fusiegemeente kunnen de banden weer versterkt worden. Ook is de historische en maatschappelijke relatie van Heemstede en Bennebroek verbroken door de fusie van de gemeente Bennebroek met de gemeente Bloemendaal in 2007/2008. Dat wordt in een fusiegemeente mogelijk weer wat hersteld. Tussen Aerdenhout (gemeente Bloemendaal) en Bentveld (gemeente Zandvoort) bestaat al jaren een historische en maatschappelijke samenhang. Maar wel in twee gemeenten. Door het wegvallen van de gemeentegrens worden beide gebieden mogelijk nog meer op elkaar betrokken. Dat geldt ook voor de Haarlemse woonwijken rond de Haarlemmer Hout en de gemeente Heemstede en tussen het Haarlemse Oosterduin en het Aerdenhoutse Oosterduin.

Het duale stelsel en de keuze van de wethouders

In een fusiegemeente komt het duale stelsel meer tot zijn recht dan in de bestaande gemeenten, zowel bij de efficiënte taakverdeling tussen gemeenteraad en het college van Burgemeester en Wethouders, als bij de kwaliteit van het college. Door de grootte van de gemeente is het aantrekkelijk voor politiek geïnteresseerden uit de eigen regio Zuid-Kennemerland om de stap naar het wethouderschap te zetten. Importwethouders van buiten Zuid-Kennemerland zijn dan minder noodzakelijk. Gezien de grootte van de fusiegemeente Zuid-Kennemerland en de samenstelling van de bevolking is het namelijk waarschijnlijk dat de bestuurlijke professionaliteit voor het college in de eigen gemeente Zuid-Kennemerland te vinden is. Een belangrijke reden is daarbij de hoogte van het salaris (wedde) van de wethouders in een grote gemeente. Die kan concurreren met veel andere goedbetaalde banen elders.

De regionale woningmarkt, het regionale verkeersbeleid.

Voor zowel de regionale woningmarkt als het verkeersbeleid geldt dat politiek en bestuur zowel in het verleden als in de huidige tijd niet in staat zijn geweest om de problemen voor de bevolking adequaat op te lossen. Toch betreft het wel de twee belangrijkste onderwerpen waar de bevolking mee te maken krijgt (de publieke waarden). Omdat de toekomst voor beide onderwerpen onzeker is, blijft bundeling van politieke en bestuurlijke kracht binnen één systeem en organisatie veel kansrijker op succes dan door de vier gemeenten afzonderlijk.

Klimaat

Dat geldt ook voor het relatief nieuwe onderwerp klimaat. Het gemeentelijke beleid moet feitelijk nog geheel ontwikkeld worden. Primair wat de specifieke doelen voor een gemeente zijn, naast die van de andere overheidslagen in Nederland en het beleid van Europa. Ook dienen de daaruit voortkomende taken van een gemeente, zoals duurzaamheidsprojecten, afvalstofscheiding, energieneutraliteit e.d. nog uitgebouwd te worden. Die gaan in de toekomst vrijwel zeker een gemeentelijke dwang inhouden met financiële consequenties voor de bevolking. Dat dreigt voor de minstverdienenden in een gemeente dan een extra probleem te worden, naast hun reeds bestaande financiële problematiek. Dat moet onderkend worden waarbij in een gemeente de sterkste schouders de zwaarste lasten moeten gaan dragen. In een grotere gemeente is dat beter uit te voeren dan in een kleine. Het instellen van een regionaal sociaal klimaatfonds is daarvoor essentieel.

Noodzaak om te investeren in de gemeentelijke communicatie

De digitalisering is een belangrijke plaats gaan innemen bij de gemeentelijke communicatie, zowel intern als in relatie met de bevolking. Daarbij verandert de "digitale wereld" voortdurend. Briefverkeer en telefonie tussen gemeente en burgers zullen op de achtergrond raken. Gezien de te verwachten groei van de plaatselijke bevolking door de instroom/immigratie zal de heterogeniteit van de bevolking verder toenemen en dreigt aansluitend binnen een gemeente een communicatieprobleem te ontstaan. Tenzij een gemeente dat opvangt door te investeren in de toekomstige digitale communicatie qua apparatuur en menskracht. Maar dat is niet zonder consequenties.

Digitale veiligheid gaat een gemeente veel geld kosten

In 2021 zijn de systemen van grote overheidsinstantie zoals Defensie en de Nationale Politie gekraakt. Waarbij gevoelige overheidsinformatie online is gezet om losgeld af te dwingen. Het laat de achilleshiel zien van een digitale samenleving.²¹⁷ Interessant is in dat verband de mening van Frank Bakhuis,

burgemeester van Nieuwe Gein en “spreekman” van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) over digitalisering. In een uitzending van het televisieprogramma Nieuwsuur op 19 oktober 2022 melde hij bekend te zijn met circa 300 cybercrime-incidenten bij gemeenten in de afgelopen jaren. Volgens hem zal in de toekomst daarom digitale veiligheid van iedere gemeente 20% van de gemeentebegroting gaan kosten. Een fusiegemeente Zuid-Kennemerland is vanwege haar ambtelijke ondersteuning beter in staat om zich in de toekomst te beschermen tegen het hacken van de gemeentelijke administratie, waaronder persoonsgegevens van de inwoners, dan een kleine gemeente. Daarmee wordt de kwetsbaarheid van de gemeente, de veiligheid en de privacy van de burgers op een adequate manier gewaarborgd.

Veelvormige digitale technologie en de plaatselijke democratie

In een boeiend artikel in de NRC wijst voormalig D66 Kamerlid Kees Verhoeven op de negatieve invloed van de veelvormige digitale technologie op het politieke systeem.²¹⁸ Dat betreft vooral de landelijke politiek, maar kan m.i. ook van toepassing zijn op de plaatselijke politiek. Bij veelvormige digitale technologie gaat het om het complex van invloeden die op ons af komen via internet (data, cookies en algoritmes), het veelvuldig raadplegen van informatie via smartphones en het doorgeven van informatie via persoonlijke contacten en via de sociale media.

Aansluitend op de beschouwing van Verhoeven zijn de recente waarschuwing van de twee grootmachten in de Amerikaanse technologiewereld, Elon Musk en Steve Wozniak voor de ontwikkeling van de zogenaamde kunstmatige intelligentie van computers. Kort gezegd: “computer wordt te gevaarlijk slim.”²¹⁹ Die waarschuwing sluit goed aan bij de mening van Verhoeven over veelvormige digitale technologie die ook de politiek beïnvloedt, vooral landelijk bij debatten in de Eerste en Tweede Kamer en met de bewindspersonen en tijdens de vele TV praatprogramma’s. Met elkaar mengt - volgens Verhoeven - de veelvormige digitale technologie de juiste (vaak wetenschappelijk getoetste) informatie met persoonlijk bedachte, vaak arbitraire (mede op basis van kunstmatige intelligentie) gebaseerde informatie. En dat kan een gevaar opleveren voor het politieke systeem en daarmee voor de democratie. Dat moet anders worden. Maar hoe?

Nieuw bewustzijn

Verhoeven geeft voor de landelijke politiek de noodzaak aan van een nieuw bewustzijn over de veelvormige digitale technologie. Dat geldt m.i. ook voor de gemeentelijke politiek. Vertaald naar het gemeentelijke niveau gaat het daarbij om een bewustzijn dat gemeenteraadsleden, collegeleden,

beleidsambtenaren, journalisten en lobbyisten verandering moeten brengen in de wantrouwige bestuurscultuur, de polariserende debatcultuur en de uitputtende vergadercultuur, die mede veroorzaakt worden door de invloed van de veelvormige digitale technologie. Ook in Zuid-Kennemerland zijn de afgelopen jaren genoeg voorbeelden te noemen die gelijkenis vertonen met de stelling van Verhoeven. Het loont zeker om zijn artikel als aanloop naar zijn boek *De democratie crasht, Politieke onmacht in het digitale tijdperk* ter harte te nemen. Het ondersteunt mijn pleidooi voor een fusiegemeente Zuid-Kennemerland die vanwege haar grootte voldoende capaciteit kan hebben om de negatieve effecten van de veelvormige digitale technologie te onderkennen en mogelijk te neutraliseren.

Ambtelijke kwaliteit en promotie

In een fusiegemeente Zuid-Kennemerland kan het ambtelijke apparaat technisch en juridisch beter gespecialiseerd zijn en door de hogere inschaling en de interne promotiekansen van ambtenaren is hun continuïteit groter dan in de bestaande gemeenten. Dat verhoogt de specifieke deskundigheid van het ambtenarenapparaat, waardoor er ook veel minder een beroep gedaan moet worden op dure inbreng van externe deskundigen en adviseurs. Dat speelt naast het sociale en ruimtelijke domein vooral bij een geïntegreerde ICT-structuur. Fusie/schaalvergroting van de "digitale wereld" lost niet alles op, maar draagt wel bij aan een betere beheersbaarheid van processen als publiekheid, inspraak, participatie en samenwerking van gemeentebestuur en burgers.

Nadelen van een fusiegemeente.

De schaal van de gemeente Zuid-Kennemerland wordt groter dan die van de huidige gemeenten. Dat is op zich een nadeel voor het gebruik van gemeentelijke dienstverlening zoals paspoort, rijbewijs, geboorteaangifte, bouwvergunning en dergelijke. Dat kan echter worden verzacht door kantoren voor burgerdienstverlening in te richten in de huidige gemeenten, bijvoorbeeld in de bestaande gemeentehuizen. En door het werken met digitaal gestuurde dienstverlening, die nu al gaande is bij de bestaande gemeenten. De omschikking van de vier gemeentelijke organisaties naar één organisatie is een lastige en tijdrovende zaak. Die kan echter reeds worden voorbereid gedurende het politieke en juridische traject dat een fusie moet doorlopen. Daarvoor zijn voldoende voorbeelden van dergelijke fusieprocessen elders in Nederland te raadplegen. Het zou kunnen inhouden dat de fusie in twee fasen verloopt: eerst ambtelijk en daarna politiek.

Het mogelijke verlies aan contact van burgers met lokale politici en bestuurders is een ander punt van zorg. Maar ook hier geldt een relativering. Het is

primair de verantwoordelijkheid van de politieke partijen om vorm te geven aan de selectie van hun volksvertegenwoordiging. Daarbij is contact met burgers essentieel. Door het grotere aantal inwoners in de fusiegemeente en daarmee van het aantal raadsleden en hun betere honorering, zou dat niet minder hoeven te worden, maar eerder beter.

Landelijke politieke partijen zijn zich er terdege van bewust dat de kandidaten voor het gemeentebestuur uit de hele gemeente dienen te komen en persoonlijk herkenbaar moeten zijn voor inwoners van de gemeente. Dat geldt ook voor de vertegenwoordigers van plaatselijke politieke partijen. Gezien vanuit de lokale democratie is spreiding over de gemeente en de persoonlijke herkenbaarheid van de raadsleden in beide gevallen een noodzaak voor een sterke gemeenteraad. Dat weerspiegelt daarmee wellicht beter dan vroeger de behoefte van veel burgers om in de gemeenteraad zichtbaar vertegenwoordigd te zijn door concrete personen.

Geen sinecure

Het meest genoemde bezwaar tegen een fusiegemeente Zuid-Kennemerland zou kunnen zijn dat het vertrouwde beeld van de vroegere gemeente verloren gaat. Dat valt niet te ontkennen, maar wel te relativiseren. In hoofdstuk 18 is ingegaan op het mogelijke verlies van identiteit. Het is een gevoelskwestie wat in de ene fuserend gemeente sterker zal spelen dan in de andere. Dat hangt mede samen met het historisch ontstaan van de vroegere gemeente. Om tegen de duidelijke gevoelens van de bevolking, politici en bestuurders, toch de stap te maken van vier historische gemeenten naar een fusiegemeente Zuid-Kennemerland is geen sinecure. Dat blijkt uit de fusiegeschiedenis van Haarlem tussen 1900 en 1927 en uit ervaringen elders. Fusie van gemeenten levert meestal heftige emotie van de bevolking op die vaak wordt overgenomen door de politiek en omgekeerd.

Het besturen van veel gemeenten is echter moeilijker, veeleisender, grimmig en riskant geworden. En het laatste niet alleen voor de veiligheid van de burgemeester, maar ook voor de andere bestuurders en gemeenteraadsleden. De toekomstige rol van de burgemeester, al dan niet gekozen, zal - sowieso - aan verandering onderhevig zijn. Maar als de burgemeester uit de vuurlinie wordt gehaald, zoals Bernt Schneiders bepleit, komt er voor haar of hem juist nog meer ruimte om leiding te geven aan het oplossen van de wezenlijke problemen van de regionale bevolking.²²⁰ Nieuw is daarbij dat de burgemeester het boegbeeld moet worden van de fundamentele democratisering van de gemeente. Daarom is het wenselijk om naar een fusiegemeente toe te groeien door vooraf te werken met een intensief participatieproces van de

inwoners van de vier gemeenten. Dat is essentieel om voldoende begrip en vertrouwen in de fusie van de plaatselijke bevolking te verwerven.

Het klimaatbeleid als stimulans voor een fusiegemeente

Als primair doel dat zowel de politiek als het sentiment van de bevolking overstijgt, is de gerichtheid op de bijdrage die Zuid-Kennemerland als totaal moet leveren aan het gezamenlijk uitvoeren van een pakket van klimaatmaatregelen dat vereist is om de regionale uitstoot in de komende jaren naar beneden te krijgen. Dat kan zoveel maatschappelijke kracht opleveren dat mogelijk de bereidheid om te groeien naar een gezamenlijke gemeente stijgt. Maar dat zal niet vanzelf gaan. Voor de uitvoering van de verschillende klimaatregelen zal een voortdurende discussie plaats moeten vinden over de praktische uitvoerbaarheid en de (financiële) consequenties voor de bevolking. Dat betekent het sluiten van compromissen tussen de uitvoerders van de klimaatregelen, de gemeente en de burgers. Dat is een reden temeer om dat niet per gemeente afzonderlijk te doen, maar in nauw overleg met elkaar. Daarmee liggen het voldoen aan de klimaatopdracht en het mogelijk toegroeien naar een fusiegemeente in elkaars verlengde.

Mijn gedachte is ontleend aan twee artikelen in de Volkskrant van juli/augustus 2021, 'De klimaatcrisis kan een geweldige kracht zijn tegen het populisme', geschreven door de Franse socioloog/politicoloog Catherine Fieschi en de reactie daarop van historicus en journalist Mirjam Janssen, 'Klimaat tot geloof verklaren maakt compromissen sluiten nog moeilijker'²²¹ Beide artikelen sluiten goed aan bij een ambtelijk adviesrapport aan klimaatminister Rob Jetten dat wordt ondersteund door milieuorganisatie als Natuur & Milieu en Greenpeace Nederland. De ambtenaren schreven het rapport onder leiding van Laura van der Geest, 'baas' van de Autoriteit Financiële Markten (AFM). De kern is; "Niet alles kan. We moeten anders en minder gaan produceren en consumeren".²²² Dat zal vooral gebeuren door nog meer dwangmaatregelen van het huidige kabinet dan er nu reeds zijn. Maar zit Nederland daar op te wachten?

Consequenties van de Verkiezingen Provinciale Staten d.d. 15 maart 2023

Zoals in hoofdstuk 5 Politieke verhoudingen, reeds werd opgemerkt, zal het plaatselijke succes van de politieke partij BoerBurgerBeweging (BBB) waarschijnlijk weinig directe invloed hebben op het beleid van Haarlem, Heemstede, Bloemendaal en Zandvoort.²²³ Wel heeft de winst van BBB in de Eerste Kamer ongetwijfeld consequenties voor het klimaatbeleid en specifiek voor het stikstofbeleid van de zittende regering Rutte IV. De kans is groot dat de geplande Wet stikstofreductie en natuurverbetering averij zal oplopen. Belangrijk daarbij is dat de agrarische sector in omvang wordt ingeperkt. En dat

is wat BBB niet zal willen. Dat betekent een lastige discussie voor de samenwerking van BBB met de andere partijen in de Eerste Kamer en ook in Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten van Noord-Holland. En dat kan weer doorwerken op het beleid van de vier gemeenten van Zuid-Kennemerland, de IJmond gemeenten en de Metropoolregio Amsterdam (MRA).

Ander soort politiek?

Maar los daarvan, heeft het enorme succes van de leider van BBB in Nederland wellicht de toon gezet voor een ander soort politiek in Nederland. Door haar persoonlijke uitstraling en gerichtheid op de bevolking van Nederland, is duidelijk gemaakt dat regering en bevolking meer “samen” moeten optrekken dan tot nu toe is gebeurd. En niet langer alleen op basis van goede bedoelde ideeën van boven af, dwangmaatregelen, externe rapporten en ambtelijke onmacht bij de uitvoering van het regeringsbeleid. Nederland is daarmee niet zo zeer toe aan een nieuwe regering, maar aan een ander soort politiek en regeringsbeleid. Essentieel is daarbij om het vertrouwen in de politiek weer terug te winnen. Wat dat betreft heeft het optreden van Caroline van der Plas en haar BBB ons een spiegel voorgehouden. Zoals Martin Sommer verwoordt: “Alles begint bij het besef dat men samen verder moet in dit land”. Harriet Duurvoort sluit daar goed bij aan door haar wens “Ik zou de lente in willen gaan met een focus op een nieuwe gezamenlijkheid”²²⁴ Het beschrijft precies wat ik in deze voorliggende verkenning bepleit voor de vier gemeenten in Zuid-Kennemerland.

Hoe nu verder?

In het voorgaande heb ik mijn voorkeur uitgesproken voor een toekomstige fusiegemeente Zuid-Kennemerland. Dat is wat mij betreft niet nieuw. Ik citeer een wat aangepaste passage uit mijn boek Politiek in Bloemendaal van 2016. “De gemeente Zuid-Kennemerland zou als een aaneengesloten gebied van wonen, winkelen, cultuur, monumenten, recreatie, schone werkgelegenheid en toerisme een unieke positie innemen binnen de Noordvleugel van de Randstad. Onder leiding van een krachtig politiek bestuur, gekozen uit een veelzijdige bevolking, zouden de verschillende leefsfereën elkaar optimaal kunnen versterken. Zo’n bestuur is voor mij het belangrijkste motief om te durven denken in termen van een nieuwe gemeente”²²⁵. Dat is versterkt door wat ik in de voorgaande hoofdstukken over de periode 2018-2023 heb beschreven.

Het is mijn wens dat de gemeenteraden, colleges en burgemeesters van de vier gemeenten vorm gaan geven aan een discussie over de wenselijkheid en inhoud van een mogelijke gemeente Zuid-Kennemerland. Daarbij dienen de bewoners van de vier gemeenten nauw betrokken te worden.

21. Noten en verwijzingen

Hoofdstuk 1. Inleiding

¹ Zie mijn lijst van functies en publicaties te vinden op mijn website: www.pietvanderham.nl

² Martin Sommer, 'Zekerheid is een gouden greep', *de Volkskrant*, 12 januari 2019.

³ Peter Schat, 'Lokaal bestuur in zwaar weer', *Haarlems dagblad*, 1 november 2022.

⁴ Peter Giesen, 'Geen regie', *de Volkskrant* van 7 januari 2021.

⁵ Geïnterpreteerd uit het boek van Mark Moore, *Creating public value: Strategic Management in Government*, 1997.

⁶ Ontleend aan de website van de Amsterdamse ombudsman, ...opgenomen in FM Magazine.

⁷ Letterlijk citaat van Kim Putters in een interview bij zijn afscheid als directeur van het Sociaal en Cultureel Planbureau, in *de Volkskrant* van 28 mei 2022.

Hoofdstuk 2 Karakteristiek van de vier gemeenten

⁸ Piet van der Ham, *Politiek in Haarlem, 1970-1974, Voorbij maar niet vergeten*, augustus 2020.

⁹ J,W, Groesbeek, *Bennebroek, beeld van een gemeenschap*, Zutphen, 1982. blz. 21.

¹⁰ Wim Post, *Bloemendaal in de Franse tijd*, Bloemendaal, 1985, blz.7 e.v.

Hoofdstuk 3 Demografie

¹¹ Vanwege de leesbaarheid zijn de cijfers die ontleend zijn aan de nota *De toekomst van Zuid-Kennemerland* van het Gewest Kennemerland uit 1974 en van de recente aantallen, ontleend aan de websites van de gemeenten, bewust wat afgerond.

¹² Karel Berkhout, 'Immigratie is sterk vervolg op babyboom' *Haarlem Dagblad*, 3 januari 2023

¹³ Het cijfer voor 2020 is ontleend aan de *website haarlem.incijfers.nl/dashboard/bevolking/en afgerond*.

¹⁴ *Haarlems Dagblad*, 'Meer inwoners behalve in Heemstede', *Haarlems Dagblad*, 11 september 2019.

¹⁵ Martin Sommer, 'Het hoge woord is er uit: Nederland moet niet meer groeien', *de Volkskrant*, 14 mei 2022.

¹⁶ Carlijne Vos, 'Met alleen defensieve maatregelen krijgt Europa geen grip op illegale migratiestromen.' *de Volkskrant*, 13 februari 2023

¹⁷ Voorspelling door Jan Latten in *de Volkskrant* van 23 september 2018. Rosanne Hertzberger zegt dat voor de huidige tijd als volgt: "Wie vandaag op honderd voordeuren klopt, treft achter bijna veertig deuren een eenpersoonshuishouden aan." *NRC* 28/29 december, 2019.

¹⁸ Henk van Dijk, 'Woningmarkt staat bol van misverstanden', *de Volkskrant* van 25 juli 2019.

¹⁸ Merlin Mulder, Woningexpert: 'Gemeentes kunnen veel meer doen aan het huidige woningtekort', *Haarlems Dagblad*, 6 augustus 2021.

¹⁹ Peter de Waard, de Kwestie: 'Kent Nederland een tekort aan huizen of een overschot aan singles?', *de Volkskrant*, 6 oktober 2022.

Hoofdstuk 4 Huidige samenwerking van de gemeenten

²⁰ Richard Stekelenburg, 'Stevig gesprek met Zandvoort', *Haarlem Dagblad*, 6 juli 2020.

²¹ Judy Nijhof en Marlies Vording, 'Prijzig ambtelijk huwelijk', *Haarlem Dagblad*, 2 juni 2021.

²² Judy Nijhof, 'Is ambtelijk huwelijk Haarlem en Zandvoort nog te redden?', *Haarlems Dagblad*, 23 februari 2021.

-
- ²³ Judy Nihof, 'De ondergang van Zandvoort', *Haarlems Dagblad*, 12 maart 2021.
- ²⁴ Jacob van der Meulen, 'Deel Zandvoortse ambtenaren keren terug naar de kust', *Haarlems Dagblad*, 8 december 2022.
- ²⁵ *Haarlems Dagblad*, 'Zandvoort blijft zeker zelfstandig', 13 september 2018.
- ²⁶ Maaïke Pippel 'secretaris van Zandvoort', *Haarlems Dagblad*, 20 november 2020.
- ²⁷ Projectplan Omgevingsvisie Bloemendaal-Heemstede, *IN EEN OMGEVINGSVISIE KOMT ALLES SAMEN*, bladzijde 11.
- ²⁸ College van B en W. van Bloemendaal, Besluit 4003 Instellen GR Bedrijfsvoering Bloemendaal en Heemstede 2023, d.d. 15 november 2022.
- ²⁹ *B. Magazine*, voorjaar 2020, bladzijden 21 t/m25 'Leefbaar & levendig Bloemendaal'.
- ³⁰ Marilou den Outer, Heemsteedse raad: "Geen fusie met Bloemendaal", *Bloemendaals Nieuwsblad*, 6 februari 2019.
- ³¹ Citaat uit *de Volkskrant* van 4 december 2017.
- ³² Staatscommissie parlementair stelsel, *rapport Probleemverkenning*, oktober 2017, bladzijde 64.
- ³³ Staatscommissie parlementair stelsel, *Eindrapport Lage drempels, hoge dijken*, december 2018.

Hoofdstuk 5. Politieke verhoudingen

- ³⁴ Een aardig voorbeeld zijn de activiteiten van De Société Pim Mulier. Deze zelfbenoemde organisatie zet zich, geheel in de geest van sportpionier Pim Mulier, in voor het op uiteenlopende manieren stimuleren en ondersteunen van de breedte- en topsport. Het doel van de Société is enerzijds het eren van voormalige aan de stad Haarlem verbonden topsporters en anderzijds het stimuleren van jonge en talentvolle Haarlemse sporters door middel van een talentenfonds. Op een enkele uitzondering na, gaat het vooral om Haarlemmers.
- ³⁵ Chauvinisme: ingenomenheid met alles wat tot de eigen kring, omgeving behoort. Socio-centrisme: de eigen groep op een voetstuk plaatsen.
- ³⁶ Cijfers zijn overgenomen van de websites van de vier gemeenten.
- ³⁷ Cijfers zijn overgenomen van de websites van de vier gemeenten.
- ³⁸ Pieter Hotse Smit, 'Waarom bleef de helft van de kiezers thuis? En hoe verontrustend is dit?' *de Volkskrant*, 18 maart 2022.
- ³⁹ De Staatscommissie parlementair stelsel definieert in het *rapport Probleemverkenning*, oktober 2017, het begrip dualistisch stelsel als volgt: twee verschillende grootheden staan op gelijke voet en hebben ieder hun eigen verantwoordelijkheid, zodanig dat de   n geen overwegende invloed kan uitoefenen op de ander. (bladzijde 68).
- ⁴⁰ Martijn Bolkestein en Meindert Fennema, *Dorpspolitiek, waar is het lokale gezag*, 2018, bladzijde 230.
- ⁴¹ Lianne van Kalken en Geerten Boogaard, 'In gemeenten met 'regeerakkoord op hoofdlijnen wordt constructiever samengewerkt', *de Volkskrant*, 26 april 2021.
- ⁴² Paul Klaver en Henk Leenders, 'Laat Omtzigtgate ook wijze les zijn voor raadsleden', *de Volkskrant*, Opinie en debat, 3 april 2021.
- ⁴³ Haarlem: (PvdA, PvdA, Groen Links, D66, CDA) Heemstede: (VVD, D66, CDA, PvdA), Bloemendaal: (VVD, D66, PvdA) en Zandvoort (Jong Zandvoort, CDA, OPZ, VVD).
- ⁴⁴ Zie als ondersteuning Frans van den Berg, 'Lokale politiek wint aan kracht' in het *Haarlems Dagblad* van 24 maart 2018. En: 'Fragmentatie in de gemeentepolitiek' in de *Volkskrant* van 10 maart 2018.
- ⁴⁵ Tim Engelbart. 'Chaos in Haarlemse raad', *Haarlems Dagblad*, 21 januari 2023
- ⁴⁶ Tim Engelbart, 'Nieuwe regels raad Haarlem om spreektijdruzies te beslechten.' , *Haarlems Dagblad* 24 januari 2023''

---

⁴⁷ *de Volkskrant* 16 maart 2023, 'Monsterzege BBB, groot verlies coalitie' en Tim Engelbart, 'Monsterverwinning BBB slaat regio Haarlem goeddeels over', *Haarlems Dagblad*, 17 maart 2023.

Hoofdstuk 6. Fundamentele democratie

⁴⁸ K. Mannheim, *Man and society in an age of reconstruction*, vertaald vanuit het Duits, 1935.

⁴⁹ Zie Piet van der Ham, *Politiek in Bloemendaal, Zelden deed ik iets alleen*, oktober 2016, bladzijde 149 e.v.

⁵⁰ Arthur de Mijttenaere, 'Nieuw elan in Dorpsraad Bennebroek', *Haarlems Dagblad*, 23 november 2021.

⁵¹ Arthur de Mijttenaere, 'Haarlems antwoord op gele hesjes', *Haarlems Dagblad*, 12 december 2018. En *Haarlems Dagblad* van 15 december 2018

⁵² Wessel Mekking, 'Vier experimenten met de Nieuwe Democratie, Haarlemmers en Haarlemse wijkraden kunnen zich aanmelden', *Haarlems Dagblad*, 30 juli 2019.

⁵³ Piet van der Ham, *Politiek in Haarlem 1970-1974, Voorbij maar niet vergeten*, Schaep 14, augustus 2020.

⁵⁴ *Haarlems Dagblad* van 29 maart 2022, Rubriek Lezers schrijven; 'Raad versterk positie wijkraden'.

⁵⁵ Jan van Eeden, 'Halve oplossing van Bernt Scheiders', *Haarlems Dagblad*, 24 november 2022.

⁵⁶ Max Sipkes, 'Fors hogere OZB gemeente Bloemendaal', *Haarlems Dagblad*, 4 oktober 2018.

⁵⁷ Arthur de Mijttenaere, 'Groeï stad leidt tot lastige keuzes', *Haarlems Dagblad*, 8 januari 2019.

⁵⁸ Annemarie Kok, 'Helder openbaar bestuur richt zich op inhoud', *NRC, Opinie en debat*, 12/13 november 2020.

⁵⁹ Nieuws en mededelingen van het college: 'Zo versterken wij de democratie' ..november 2022

⁶⁰ Jan van Eeden, 'Communicatie als goocheltruc' Ingezonden brief in *Haarlems Dagblad*, 28 februari 2023.

Hoofdstuk 7. Bestuursproblemen

⁶¹ *Integriteitsjaarverslag 2016 van de gemeente Haarlem*, 31 augustus 2017. In het verslag worden een groot aantal schendingen van integriteit genoemd. Bloemendaal heeft een *Gedragscode integriteit politieke ambtsdragers Bloemendaal*, september 2018.

⁶² Mark van Ostaijen, wat ingekorte zin uit het boek *Wij zijn van ons, een kleine sociologie van grote denkers*, 2018, bladzijde 38.

⁶³ Willem Feenstra en Anneke van Stoffelen, 'Burgemeester sloot privédeal met ambtenaar'. *Volkscrant*, 6 september 2019.

⁶⁴ Marcel van Lieshout, 'Johan Remkes, Hoeder van integriteit in het openbaar bestuur', *de Volkskrant*, 10 juni 2021.

⁶⁵ Arthur de Mijttenaere, 'Roest wijst verwijten over integriteit van de hand. Bloemendaal verdoezelt geen meldingen over integriteit', *Haarlems dagblad*, .. september 2021.

⁶⁶ Vijf adviezen van de Integriteitscommissie over integriteit van vijf raadsleden, alsmede raadvoorstel van afhandeling d.d.2 juni 2022.

⁶⁷ Arthur de Mijttenaere, 'Oordeel over vijf Bloemendaalse lokale raadsleden: niet integer', *Haarlems Dagblad*, 3 juni 2022.

⁶⁸ 'Vijf weerwoorden op een rij', *Haarlems dagblad*, 9 juni 2022.

⁶⁹ Arjan Korteweg, 'Tweede Kamer op glad ijs met onderzoek naar Arib', *de Volkskrant*, 7 oktober 2022.

⁷⁰ Lees de verschillende artikelen in het *Haarlems Dagblad*

-
- ⁷¹ Burgemeestersbrief Externe dynamiek n.a.v. raadsbesluit 2 juni 2022 2022003659.
- ⁷² Arthur de Mijttenaere, 'Een leider zonder al te veel ego met gevoel voor humor'. *Haarlems Dagblad*, 8 maart 2023
- ⁷³ Piet van der Ham, *Politiek in Bloemendaal. Zelden deed ik iets alleen*, oktober 2016, bladzijde 44-45.
- ⁷⁴ *Raadsnotitie Samen bouwen aan het huis van de democratie in Bloemendaal: Tussenbalans en richten van het vervolgproces*, Bloemendaal, 2 juli 2015.
- ⁷⁵ 'Schneiders onderzoekt "Bergen"', *Haarlems Dagblad*, 17 juli 2019.
- ⁷⁶ Onderzoek rapportage Bestuurscultuur Maasdriel, BMC, december 2010.
- ⁷⁷ Piet van der Ham, *Politiek in Bloemendaal. Zelden deed ik iets alleen*, oktober 2016.
- ⁷⁸ Arnold Aarts, 'Heemstedse coalitie wil vervolgonderzoek' *Haarlems Dagblad*, 17 maart 2021.
- ⁷⁹ Nico Geels. 'Verbale aanvaring hoort bij politiek', rubriek lezers schrijven, *Haarlems Dagblad*, 30 maart 2021.
- ⁸⁰ Om inzicht te krijgen in de diversiteit van de inwoners binnen een gemeente, verwijs ik naar een typologie van de Amerikaanse socioloog Robbert Merton van groeperingen. Hij maakt een onderscheid tussen groep, collectiviteit en sociale categorie. Later zijn daar aan toegevoegd het onderscheid tussen primaire en secundaire groep en de netwerken. Zie voor de inhoud van de typologie van Merton het boek *Grondbeginselen van de sociologie* van H. de Jager, A.L. Mok en G. Sipkema, 2004, bladzijde 195 e.v.
- ⁸¹ Piet van der Ham, *Politiek in Bloemendaal. Zelden deed ik iets alleen*, oktober 2016, bladzijde 159 e.v.
- ⁸² De termen zijn te vinden in het boek *Moderne Sociologie* van J.J.A. van Doorn en C.J. Lammer, 1967, hoofdstuk XIII, Vormen van sociale verandering..
- ⁸³ Arthur de Mijttenaere, 'Annemieke Robbers (VVD) verlaat raad van Bloemendaal' *Haarlems Dagblad*, 17 september 2021.
- ⁸⁴ René Devilee, 'Geneuzel uit Bloemendaal', *Haarlems Dagblad*, 5 oktober 2021.
- ⁸⁵ Max Sipkes, 'Noodkreet van raad Bloemendaal', *Haarlems Dagblad*, 23 juni 2020.
- ⁸⁶ Arthur de Mijttenaere, Analyse : 'Zoeken naar hoffelijkheid in raad Bloemendaal, Heidag of een dag op een zeilschip in zwaar weer ? ', *Haarlems Dagblad*, 12 november 2022.
- ⁸⁷ Zie voor de ideeën van Mark Moore hoofdstuk 1 en de noten 7 en 8.

Hoofdstuk 8. Regionaal strategisch denken

- ⁸⁸ Frans van den Berg, 'Vuile lucht in IJmond probleem', *Haarlems Dagblad*, 21 april 2018. Nadien zijn een stroom van artikelen in plaatselijke en landelijke dagbladen verschenen over de problematiek van de omwonenden en het falen van de provincie Noord-Holland, de Milieudienst voor de IJmond en het RIVM.
- ⁸⁹ Martin Sommer, 'Nare vragen voor het morele huishoudboekje van Europa.' *de Volkskrant*, 22 oktober 2022.
- ⁹⁰ Brochure metropool regio Amsterdam, *Samenwerken aan de toekomst, januari 2018*.
- ⁹¹ Robert E. Dickinson, *City Region And Regionalisme*, London, 1947.
- ⁹² Piet van der Ham, *Politiek in Bloemendaal. Zelden deed ik iets alleen*, oktober 2016, bladzijde 139 e.v.
- ⁹³ In mijn boek *Politiek in Haarlem 1970-1974*, besteed ik aandacht aan het verzet tegen de zogenoemde weg Benoorden Aerdenhout en de dreiging van een havenuitbreiding van Amsterdam in Spaarnwoude.
- ⁹⁴ *Rabo en CO. Haarlem en omstreken, winter 2019,2020*, Marlie van Zoggel: 'Amsterdam minder welvarend dan Drenthe'. Artikel over de metropoolregio Amsterdam, onder meer gebaseerd op de mening van Jan Rath, hoogleraar sociologie aan de Universiteit van

---

Amsterdam en Jan Latten, emeritus-hoogleraar demografie en voormalig hoofdemograaf van het CBS.

⁹⁵ Linda Gottmer, 'We worden geen Amsterdam. Wethouder Floor Roduner blikt vooruit naar Haarlem 2040', *Haarlems Dagblad*, 10 oktober 2020.

⁹⁶ Informatie over de toekomst van de MRA verkregen uit het *Haarlems Dagblad* en *de Volkskrant* van 15 november 2022.

Hoofdstuk 9 De structuur en economie van Zuid-Kennemerland

⁹⁷ Marlies Vording, 'Van no-go area naar hightech bedrijventerrein', *Haarlems Dagblad* van 18 november 2020.

⁹⁸ In een eerder artikel van Hein Flach werden die genoemd: 'Waarderpolder te duur voor groeiende bedrijven', pagina over de Waarderpolder in het *Haarlems Dagblad* van 4 september 2018.

⁹⁹ Arthur de Mijttenaere, 'Bovenop Ikea kun je prima wonen, Heiko Hulsker pleit voor wonen in Waarderpolder' *Haarlems Dagblad*, 11 augustus 2022.

Hoofdstuk 10. Toerisme

¹⁰⁰ *Haarlems Dagblad*, 6 juni 2018 'Zandvoort wint trofee beste marketing'.

¹⁰¹ Jacob van der Meulen, 'Eigen identiteit, geen Amsterdam Beach', *Haarlems Dagblad*, 16 juni 2022.

de Volkskrant, 12 januari 2019.¹⁰² Peter Giesen, 'Overtoerisme', *de Volkskrant*, 11 augustus, 2018.

¹⁰³ Judy Nijhof, 'Veel van onze huurders kunnen amper lopen' *Haarlems Dagblad*, 4 juni 2022.

¹⁰⁴ Tim Engelbart, 'In Haarlem is de verhuur van vakantiehuizen per 1 november 2022 aan banden gelegd' *Haarlems Dagblad*, 29 oktober 2022.

¹⁰⁵ Arthur de Mijttenaere, 'Haarlem wil paal en perk stellen aan groei van toerisme', *Haarlems Dagblad*, 30 augustus.2019.

¹⁰⁶ Jan van Eeden en anderen, 'Een culturele verdwijntruc', *Haarlems Dagblad*, 16 juni 2021

¹⁰⁷ Max Sipkes, 'An Demeester vindt dat het tijd is voor daden van politiek', *Haarlems Dagblad* van 22 januari 2022.

¹⁰⁸ Frans van den Berg, 'Visie op toerisme noodzaak', *Haarlems Dagblad* van 6 september 2019.

¹⁰⁹ Arthur de Mijttenaere, 'Haarlem wil paal en perk stellen aan groei van toerisme', *Haarlems Dagblad*, 30 augustus.2019.

¹¹⁰ Dylan van Bekkum, 'Amsterdam wil "ander soort" toeristen', 1 *de Volkskrant* 6 juni 2021.

¹¹¹ Lees de artikelen 'Gezinnen zijn in paniek weggevlucht' en 'Adequate reactie politie' van Marcel Vink en Willemien Schenkeveld in het *Haarlems Dagblad* van 18 juni 2021.

¹¹² 'Rustige nacht op stranden van Zandvoort en Bloemendaal', *Haarlems Dagblad*, 21 juni 2021.

¹¹³ Henri Spijkerman en anderen, *100 jaar Zeeweg*, Ons Bloemendaal, 2021.

¹¹⁴ Lees de drie artikelen van Jacob van der Meulen in het *Haarlems Dagblad*: 'Zandvoort het hele jaar aantrekkelijk (11 november 2021), 'Max kan straks op het Badhuisplein overnachten (26 november 2021) en 'Zandvoort gaat bouwen'(10 december 2021).

¹¹⁵ Jacob van Oostveen, *Haarlems Dagblad*, 4 juni 2022.

¹¹⁶ Lennart Bloemhof, 'Met de auto naar de Formule 1 in Zandvoort kan dit jaar niet meer: Dutch GP wordt autoluw' *de Volkskrant*, 4 juli 2022.

¹¹⁷ Arthur de Mijttenaere, 'Bloemendaal wil ton van Dutch Grand Prix', *Haarlems Dagblad*, 4 januari 2023.

¹¹⁸ Tim Engelbart, 'Andere meting decibellen?', *Haarlems Dagblad*, 14 januari 2023

Hoofdstuk 11. Wonen

¹¹⁹ Lees mijn artikel 'Toewijzing van huurwoningen in Zuid-Kennemerland' van 3 juni 2019, te vinden op de website van de PvdA-Bloemendaal.

¹²⁰ De Huurcommissie is een onpartijdige organisatie die meningsverschillen tussen huurders en verhuurders voorkomt, helpt oplossen of daarover een officiële uitspraak doet.

¹²¹ Zie voor een uitleg van beide systemen het artikel van het Rijk: *Wat is het verschil tussen een sociale-huurwoning en een huurwoning in de vrije sector?* Te vinden op internet.

¹²² Marc van den Eerenbeemt, 'Kabinet gaat huren in de vrije sector aan banden leggen', *de Volkskrant*, 20 mei 2022.

¹²³ Richard Stekelenburg, 'Bouwen, bouwen en nog eens bouwen is het credo voor zowel Haarlem als de IJmond', *het Haarlem Dagblad* van 18 februari 2021. Eerder had Henk Geist over het voorgenomen bouwbeleid van Haarlem drie artikelen in het *Haarlems Dagblad* geschreven waarin hij de haalbaarheid van de woningproductie door het Haarlemse gemeentebestuur kritisch bekeek. Zie zijn artikelen op 8 september 2108: 'Veertig procent sociale woningbouw nog een hele klus', 15 oktober 2018: 'Haarlem wacht flinke groei', en 26 januari 2019: 'Waar is plek voor 10.000 woningen?'

¹²⁴ Yteke de Jong, 'Investeerders zien geen brood meer in nieuwbouw' *Haarlems Dagblad* van 20 juli 2022.

¹²⁵ Frank Kalkhoven, 'Hugo de Jonge ondermijnt zijn eigen bouwdoelstelling', *de Volkskrant*, 4 maart 2022.

¹²⁶ Arthur de Mijttenaere, 'Bloemendaal bouwt onvoldoende sociaal', *Haarlems Dagblad* van 9 november 2022.

¹²⁷ Tim Engelbart, 'Haarlems begrotingsdebat: duurzaamheid en woningen', *Haarlems Dagblad* van 9 november 2022.

¹²⁸ *Bloemendaals Nieuwsblad* van 3 oktober 2018 en *Haarlems Dagblad* van 19 oktober 2018.

¹²⁹ Zie noot 19. 'Gemeentes kunnen veel meer doen aan het huidige woningtekort'.

¹³⁰ Tim Engelbart, 'Dakloosheid dreigt voor enige huisarts in heel Boerhavewijk' *Haarlems Dagblad* van 13 februari 2023. En: Tim Engelbart, 'Hoop voor bijna dakloze huisarts vervliegt na halfuur', *Haarlems Dagblad* van 14 februari 2023.

Hoofdstuk 12. Verkeer

¹³¹ De Ontwerptafel, verslag koffietafel 'benen op tafel overleg' Zeeweg – Randweg', 16 mei 2017, besproken in de commissie Grondgebied van de gemeente Bloemendaal op 2 april 2019.

¹³² 'Tunnel door de Hout kost bijna een miljard', *Haarlems Dagblad* van 14 maart 2018. Henk Geist: 'Een beetje file hoort erbij', *Haarlems Dagblad* van 17 maart 2018.

¹³³ Marlies Vording, 'Gemeente Haarlem wil af van vervuilende auto', *Haarlems Dagblad* van 16 februari 2021.

¹³⁴ Zie de kaart op bladzijde 27 van de Zuid-Kennemer Agenda.

¹³⁵ 'Liever niet parkeren bij Hugo-woningen', *Haarlems Dagblad*, 28 juli 2022.

¹³⁶ Digitaal bericht van het ABC Architectuurcentrum Haarlem, 29 juli 2022.

¹³⁷ Arthur de Mijttenaere, 'Lege parkeerplekken bij dure nieuwbouw Plaza West' en 'Parkeerverbod Eysinkweg leidt tot meer frustraties', *Haarlems Dagblad*, 10 en 13 augustus 2022.

¹³⁸ Linda Gottmer, 'Gesprekken over duur parkeren in Plaza West', *Haarlems Dagblad*, 24 november 2022.

¹³⁹ Tim Engelbart, 'Betaald parkeren blijft heet hangijzer, ook in de raad', *Haarlems Dagblad* van 4 november 2022.

¹⁴⁰ Tim Engelbart, 'Oppositie enthousiast over mogelijk parkeerreferendum', *Haarlems Dagblad*, 10 maart 2023.

-
- ¹⁴¹ Tim Engelbart, 'Geen parkeerferendum,' , *Haarlems Dagblad*, 31 maart 2023.
- ¹⁴² Tim Engelbart, "Oppositie: See you in court, *Haarlems Dagblad*, 1 april 2023
- ¹⁴³ Jacob van der Meulen, 'Zandvoorters ontevreden over nieuw parkeerbeleid.', *Haarlems Dagblad*, 13 januari 2023.
- ¹⁴⁴ Flore Houwing, 'Nieuw parkeerbeleid Zandvoort, *Haarlems Dagblad* 23 februari 2023 en Tim Engelbart 'Betaald parkeren gaat door, iets lagere kosten, *Haarlems Dagblad* 24 februari 2023.
- ¹⁴⁵ Flore Houwing, 'Met deze tarieven kunnen ze Zandvoort wel sluiten' , *Haarlems Dagblad* 25 februari 2023.
- ¹⁴⁶ Hein Flach, 'Stalling? Liever de fiets ergens neerkwakken', , *Haarlems Dagblad* , 3 december 2022. En Tim Engelbart, , 'Ongewenste effecten bij nieuwe fietsenstalling V&D', *Haarlems Dagblad* , 24 maart 2023..
- ¹⁴⁷ Tim Engelbart, 'Fietsenstalling Houtplein miljoen euro duurder', *Haarlems Dagblad*, 16 december 2022. En Tim Engelbart, 'Weer miljoen euro duurder', *Haarlems Dagblad* van 4 april 2023.
- ¹⁴⁸ Tim Engelbart, 'Fiets het vervoermiddel', *Haarlems Dagblad* van 22 december 2022. En 'Daarom moet Haarlem radicaal anders omgaan met de fiets?', *Haarlems Dagblad* van 23 december 2022.
- ¹⁴⁹ Sander Schimmelpenninck, 'We moeten de zaken niet ingewikkelder maken: fietsen is goed, scooters zijn slecht', *Volkskrant*, 6 maart 2023.
- ¹⁵⁰ Annet van Aarsen, 'Onze samenleving raakte verslaafd aan snelheid', *Haarlem Dagblad*, 9 maart 2023.
- ¹⁵¹ Een schrijvers collectief onder leiding van hoofdredacteur Henri Spijkerman, '100 jaar Zee-*weg, dwars door de duinen van Bloemendaal*, Stichting *Ons Bloemendaal*, 2021. Ik heb deel uitgemaakt van het schrijvers collectief.
- ¹⁵² Stichting *Ons Bloemendaal*, *100 jaar Zeeweg, Verkeersveiligheid*,', bladzijde 112-115.
- ¹⁵³ Arthur de Mijttenaere, 'Zeeweg van 80 naar 60 kilometer', *Haarlems Dagblad* van 4 oktober 2022.
- ¹⁵⁴ Arthur de Mijttenaere, 'Aparte fietspaden op Zeeweg voor e-bikes', *Haarlems Dagblad* van 4 oktober 2022.
- ¹⁵⁵ briefschrijver Jan Schuijt in het *Haarlem Dagblad* van 20 oktober 2002 in de rubriek *Lezers schrijven*."
- ¹⁵⁶ Arthur de Mijttenaere, 'Hogere hekken langs de Zeeweg tegen hertenleed', *Haarlems Dagblad* van 4 februari 2023..

Hoofdstuk 13. Het sociale domein

- ¹⁵⁷ Piet van der Ham, *Politiek in Bloemendaal. Zelden deed ik iets alleen*, oktober 2016, bladzijden 120-122: Wet Voorzieningen Gezondheidszorg (WVG). Ook heb ik over de WVG acht artikelen geschreven in diverse vakbladen. Zie daarvoor mijn website onder artikelen.
- ¹⁵⁸ Lees het verslag van het Bestuurlijk overleg van de Bestuurscommissie Publieke Gezondheid & Maatschappelijke Zorg van 17 september 2018 te Haarlem.
- ¹⁵⁹ Letterlijk overgenomen van het artikel 'Is de spreiding van de zorg een succes?', *de Volkskrant*, 30 december 2019.
- ¹⁶⁰ 'Gemeenten onderschatten zorgvraag', *de Volkskrant*, 30 december 2019.
- ¹⁶¹ Carlo Nijveen, 'Extra drukte bij huisarts door wachtlijsten ggz'. *Haarlems Dagblad*, 6 maart 2023.
- ¹⁶² Charlotte Huisman, 'Weer geen akkoord over de jeugdzorg, Niet uit te leggen aan al die kinderen die wachten' , *de Volkskrant*, 21 februari 2023.
- ¹⁶³ Marike Stellinga, 'Voorkom jojo met sociaal beleid' *NRC* 21/22 november 2020.
- ¹⁶⁴ Marlies Vording, 'Kritiek versobering jeugdzorg', *Haarlems Dagblad* van 2 juli 2020.

-
- ¹⁶⁵ De coöperatie “Van Hier” Haarlem is een nieuw samenwerkingsverband (coöperatie) van de organisaties DOCK Haarlem, Haarlem Effect, perMens, Stichting Ontmoeting, Zorgbalans en Leger des Heils.
- ¹⁶⁶ Tim Engelbart, ‘Inwoner met ondersteuning per 1 januari naar “Van Hier”’. *Haarlems Dagblad van 2 november 2022*
- ¹⁶⁷ TV uitzending van BNNVARA onder leiding Jeroen Pauw op 11 en 18 april 2021 naar aanleiding van het boek *Fantoomgroei, waarom wij steeds harder werken voor steeds minder* van Sander Heijne en Henrik Noten, atlas contact, 2021.
- ¹⁶⁸ Zie als onderdeel van het beleid het artikel ‘Baan voor 581 werklozen’ in het *Haarlems Dagblad van 21 oktober 2018* door Arthur de Mijtenaere, waarin wethouder Floor Roduner uitlegt hoe Haarlem een relatie legt tussen opdrachten en subsidieverlening aan organisaties met als tegenprestatie de plicht om werklozen in dienst te nemen. In een later artikel in het *Haarlems Dagblad van 22 maart 2019* wordt het beleid succesvol genoemd. ‘Als Haarlemmers de bijstand achter zich laten, zijn ze financieel niet meer afhankelijk van de gemeente.’
- ¹⁶⁹ Hanna Bervoets, ‘Ongelijk, Tv-recensie over twee realityprogramma’s over arm en rijk’, *de Volkskrant*, 5 september 2018.
- ¹⁷⁰ Piet van der Ham, *Politiek in Bloemendaal. Zelden deed ik iets alleen*, oktober 2016, bladzijden 166,167.
- ¹⁷¹ Daan Ballegeer, ‘Worstelen met de digitale betaalwereld’, *de Volkskrant*, 31 januari 2023.
- ¹⁷² Piet van der Ham, *Politiek in Bloemendaal, Zelden deed ik iets alleen*, 2016, bladzijde 110-112.
- ¹⁷³ Het Comite van Zorgzame Overveners is in 2022 opgericht als reactie op het Comite Verontruste Overveners over de opvang van (veel) statushouders in Oldenhove.
- ¹⁷⁴ Roos van Riel, ‘Isaac maakt asielzoekers wegwijs’. *de Volkskrant*, 9 augustus 2022. Ook te lezen in het *Haarlems Dagblad van 20 augustus 2022*, Mireille Sneekers: ‘Ik creëer een karakter om mee te praten.’
- ¹⁷⁵ Tim Engelbart, ‘CÓA zal handen vol hebben aan opkalefateren bouwval Zijlweg’, *Haarlems Dagblad*, 7 april 2023
- ¹⁷⁶ Arnold Aarts, ‘Eerste statushouder gearriveerd in Heemstede’, *Haarlems Dagblad*, 29 juli 2022.
- ¹⁷⁷ Bericht van de gemeente Zandvoort, *Heemsteedse Courant*, 1 mei 2022.
- ¹⁷⁸ Susanne Moerkerk en Mireille Sneekes, ‘Meerdere grote locaties voor asielzoekers’, *Haarlems Dagblad*, 24 november 2022.
- ¹⁷⁹ Julia Tankink, ‘Ongelijke zorg vluchtelingen onhoudbaar’, *NRC*, 11/12 februari 2023

Hoofdstuk 14 Onderwijs, sport en cultuur

- ¹⁸⁰ P.J van der Ham, *De magie van een gemeentegrens, 2008*, bladzijde 88-89.
- ¹⁸¹ P.J van der Ham, *De magie van een gemeentegrens*, bladzijde 128 en 133:
- ¹⁸² Arthur de Mijtenaere, ‘Veel buitenleerlingen op Bloemendaalse scholen’, *Haarlems Dagblad*, 1 februari 2023.
- ¹⁸³ Marlies Vording ‘Bijna de helft van de Haarlemse schoolgebouwen scoort onvoldoende’, *Haarlems Dagblad*, 10 juni 2021
- ¹⁸⁴ Jan Warmerdam, ‘Champagne en tranen’, *Haarlems Dagblad*, 30 mei 2022.
- ¹⁸⁵ P.J. van der Ham, *Politiek in Haarlem, 1970-1974*, bladzijde 58 e.v.

Hoofdstuk 15. Milieu en klimaat

- ¹⁸⁶ *Haarlems Dagblad*, ‘Haarlem krijgt duurzame werelddoelen’, 15 mei 2018.
- ¹⁸⁷ Willemien Schenkeveld, ‘Tienpuntenplan voor een beter klimaat in Haarlem’, *Haarlems Dagblad*, 2 juli 2021.
- ¹⁸⁸ Max Sipkes, ‘Warm onthaal klimaatplan’, *Haarlems Dagblad*, 5 juli 2021.

---

¹⁸⁹ *Haarlems Dagblad*, 'Energieeruis wil snel van gas af', 16 juni 2021.

¹⁹⁰ Willemien Schenkeveld, 'Straat voor straat isoleren', *Haarlems Dagblad*, 26 mei 2021.

¹⁹¹ Gemeente na kritiek: 'Aardgasvrij kan niet sneller', *Haarlems Dagblad*, 28 mei 2021.

¹⁹² Alexander Bakker, 'Gasnoodplan EU boterzacht', *Haarlems Dagblad*, 27 juli 2022.

¹⁹³ Commentaar in de NRC van 17/18 juli 2021 en uitleg door Diederik Samsom, de belangrijkste klimaatadviseur van de Europese Commissie, in het TV programma Buitenhof op 19 september 2021.

¹⁹⁴ Merlin Mulder. 'SCP: geen haast om van gas af te gaan', 'Woningeigenaren zien de noodzaak nog niet om hun huis aardgasvrij te maken'. *Haarlems Dagblad*, 5 september 2019.

¹⁹⁵ Arthur de Mijttenaere, 'Twee fabeltjes over Haarlem', *Haarlems Dagblad*, 3 juli 2019.

Hoofdstuk 16. Financiën

¹⁹⁶ *Haarlems Dagblad*, 'Tegenvaller van 4,4 miljoen (voor Haarlem)', 10 juli 2018.

¹⁹⁷ Judy Nijhof, 'Zorgen in Zandvoorts college over minder gemeentegelden van het Rijk vanaf 2023.' *Haarlems Dagblad*, 10 juni 2021.

¹⁹⁸ Annet van Aarsen, 'Klap voor veel kleine gemeenten', en 'In het westen zitten veel verliezers', *Haarlems Dagblad*, 20 oktober 2021.

¹⁹⁹ Bart van Oerle, 'Zelfstandig blijven van Heemstede en Bloemendaal is kostbare keuze', ingezonden brief in het *Haarlems Dagblad* van 7 januari 2020.

²⁰⁰ Gebaseerd op een financiële mening van Henk Schel, voormalig raadslid voor de PvdA-Bloemendaal.

Hoofdstuk 17. Ervaringen met fusies in Zuid-Kennemerland

²⁰¹ Lees voor de gemeente Bloemendaal, P.J. van der Ham, *De magie van een gemeentegrens*, hoofdstuk 2 het Bloemendaalse tegenspel, 2008.

²⁰² Zie voor de ideeën van Mark Moore hoofdstuk 1 en de noten 9 en 10.

Hoofdstuk 18. Het mogelijke verlies van identiteit

²⁰³ Geciteerd in het *Haarlems Dagblad* van 12 december 2017.

²⁰⁴ P.J. van der Ham, *De magie van een gemeentegrens. De veranderingen in het grensgebied tussen Bloemendaal en Haarlem na de annexatie van 1927*, Overveen 2008, bladzijde 94.

²⁰⁵ Zie onder meer C.D. Saal, 'Het platteland', en W.F. Heinemeyer, 'De Stad', in *Wegwijzer in de sociologie*, Amsterdam, 1964, blz. 232 en 203.

²⁰⁶ J.A.A. van Doorn, 'Stadswijk als integratiekader', opgenomen in *Het sociale leven in al zijn facetten*, 1958, waarbij hij verwijst naar de Amerikaanse studie van Peter Mann.

²⁰⁷ P.J. van der Ham, *Vogelenzang, historische sociografie van een eigenzinnig dorp in de gemeente Bloemendaal*, Haarlem, 2006.

²⁰⁸ Er zijn in Zuid-Kennemerland verschillende organisaties die zich bezig houden met plaatselijk erfgoed. De historische vereniging Heemstede/Bennebroek heeft daarvoor een Erfgoedprijs, die periodiek wordt uitgereikt. In 2021 ging de Erfgoedprijs naar Huis te Manpad. Voor zowel de herplant van lindebomen op het voorplein in combinatie met het vijftigjarige jubileum van tuinbaas Fred van der Hengst. Te lezen in het *Weekblad van Heemstede*, 2 juli 2021 onder de titel: 'Erfgoed is overal en leeft: toen, nu en in de toekomst'.

²⁰⁹ Herman Pleij, *Moet nog steeds kunnen. Op zoek naar een Nederlandse identiteit*, Amsterdam, 2016, bladzijden 22 t/m 24.

²¹⁰ Marcel van Lieshout, 'Stemmen voor de nieuwe gemeente: Dat geeft een blijvend deukje' *de Volkskrant*, 24 november 2021.

²¹¹ *Zuid-Kennemer Agenda, agenda van Bloemendaal, Haarlem, Heemstede en Zandvoort*, 2020 en *Uitwerking governancestructuur en werkwijze regionale samenwerking*, concept, versie 11 november 2020. Lees ook de artikelen 'Samen de toekomst in, met ruimte voor

---

couleur lokale' en 'Alle neuzen dezelfde kant op', in *het Heemstedse Nieuwsblad* van 21 juli 2021.

Hoofdstuk 19. Een blik in de toekomst

²¹² Geciteerd in *het Haarlems Dagblad* van 12 december 2017. Een soortgelijke mening staat ook in het *Rapport Probleemverkenning* van de Staatscommissie parlementair stelsel.

²¹³ Lees daar voor ook de beschouwing over het gewest Zuid-Kennemerland in mijn boek *Politiek in Bloemendaal. Zelden deed ik iets alleen*. Bladzijde 139-140.

²¹⁴ Pandemie: wereldwijde verspreiding van een besmettelijke ziekte.

Hoofdstuk 20 Fusiegemeente Zuid-Kennemerland?

²¹⁵ Gijs Herderschee en Sheila Sitalsing, 'De plekken waar de traditionele macht wordt uitgeoefend zijn aan verandering toe', interview met Kim Putters, SER voorzitter, *de Volkskrant*, 12 januari 2023.

²¹⁶ Brief van Gedeputeerde Staten aan de gemeente Bloemendaal van 15 april 2019. Het provinciale beleid is vastgelegd in het beleidskader "Bestuurskrachtige regio's in Noord-Holland", (2013).

²¹⁷ Huib Modderkolk, 'Gevoelige data politie online gezet', *de Volkskrant* 6 december 2021.

²¹⁸ Kees Verhoeven, 'Help, de democratie crasht,' *NRC*, 28 januari 2023.

²¹⁹ Wouter van Bergen, 'Computer wordt te gevaarlijks slim', *Haarlems Dagblad* van 29 maart 2023 .

²²⁰ Bernt Schneiders, 'Haal burgemeester uit vuurlinie', *Haarlems Dagblad* van 15 december 2018.

²²¹ Twee artikelen in *de Volkskrant*, 21 juli en 6 augustus 2021.

²²² 'Minder koeien "onvermijdelijk" en 'Milieuorganisaties: politiek moet aan de slag met rapport,' *Haarlems Dagblad*, 14 maart 2023

²²³ Zie Overzicht in *het Haarlems Dagblad* van 17 maart 2023, pagina Voorop 14.

²²⁴ Martin Sommer, 'Dit waren de verkiezingen tegen het onwrikbare, alternatiefloze gelijk', *de Volkskrant*, 18 maart 2023. En: Harriet Duurvoort, 'Ik kan leven met de BBB-overwinning; met Caroline van der Plas kun je tenminste in gesprek', *de Volkskrant*, 22 maart 2023.

²²⁵ Piet van der Ham, *Politiek in Bloemendaal, Zelden deed ik iets alleen*, 2016, bladzijde 162-166.